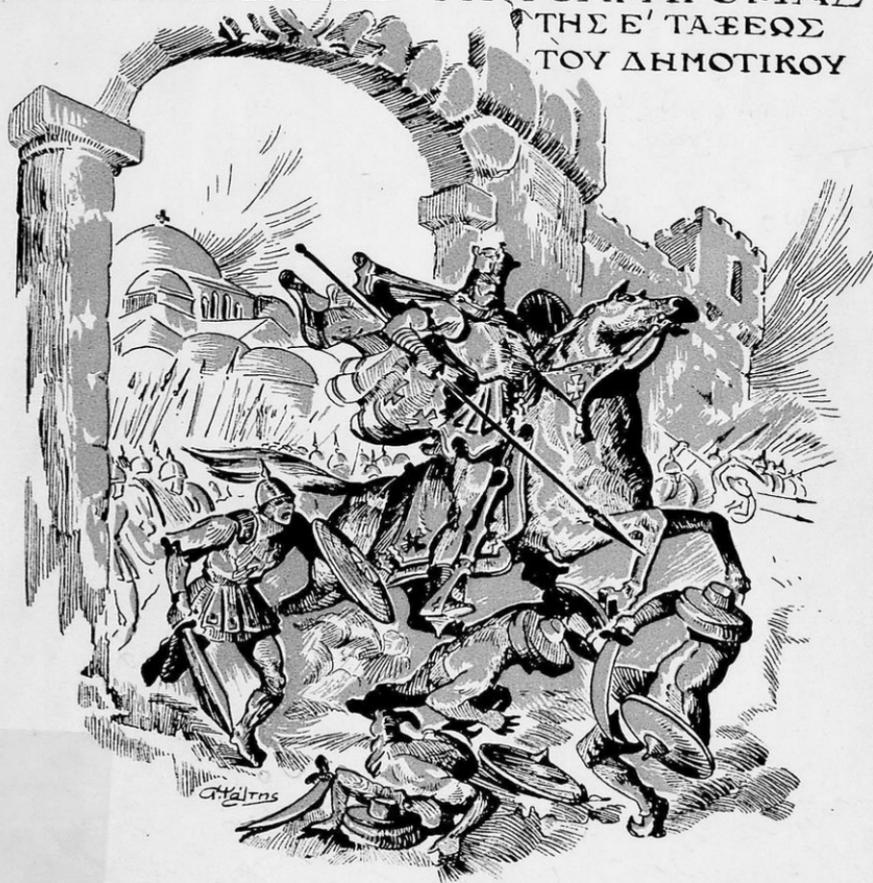

ΚΑΦΕΤΖΗ - ΛΥΜΠΕΡΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Δ. Ν. ΤΖΑΚΑ & Σ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1876
ΑΘΗΝΑΙ • ΟΔΟΣ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 65

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μαρία Παζώνη 2^{ου} 2^ο 2^ο Κεγγαδ

1951

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΥΤΩΝ)

Ἐγκριθείσης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 51584]15-6-50 Ἀποφάσεως
τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'

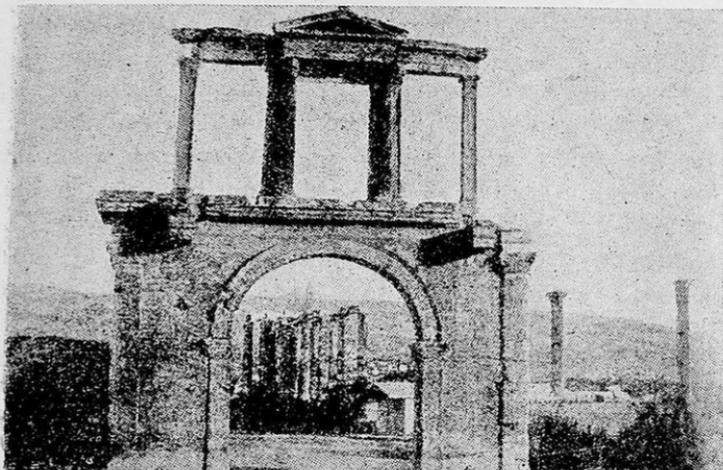
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Δ. ΤΖΑΚΑ & Σ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ
ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ]65
ΕΤΟΣ ΊΔΡΥΣΕΩΣ 1876
ΑΘΗΝΑΙ
1950

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την ιδιόχειρο υπογραφή των
συγγραφέως και την σφραγίδα των έκδοτων.

[Handwritten signature]

Μαίον α. Νάων

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

1. Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε κατακτήσει τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ εἶχε διαδώσει εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ διάδοχοί του διεμοιράσθησαν μεταξύ των τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὰς διατηρήσουν, διότι περιεπλάκησαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐξησθένησαν καὶ εἰς τὸ τέλος διέλυσαν τὸ μέγα Ἑλληνικὸν κράτος.

Ἐνῶ ὅμως παρήκμαζεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἢ Ἑλληνικῆς κυριαρχία, νέον κράτος εἰς τὴν Δύσιν, τὸ Ρωμαϊκόν, ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἐξουσίαζεν ὁ Ἑλληνισμός.

Τὸ Ρωμαϊκόν κράτος εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἔκτισαν οἱ ἀδελφοὶ Ρῶμος καὶ Ρωμύλος ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, κοντὰ εἰς τὸν Τίβεριν ποταμόν, 800 ἔτη πρὶν γεννηθῆ ἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ρώμης εἶχον καλοὺς καὶ αὐστηροὺς νόμους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπήκουον πάντοτε μὲ προθυμίαν. Εἶχον καλοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν μεγάλην τῶν εὐτυχιῶν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους καὶ μεγάλην τιμὴν νὰ θυσιάζωσι τὴν ζωὴν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς. Ὅλοι δὲ μαζὶ ὡς κυριωτέραν ἀρετὴν ἐθεώρουν τὴν φιλοπατρίαν καὶ ὡς ἐνδοξότερον κατόρθωμα τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ἐγεννῶντο καὶ ἔζων μόνον διὰ τὴν πατρίδα καὶ ἐφρόντιζον νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸν πόλεμον διὰ νὰ εἶναι καλοὶ καὶ γενναῖοι στρατιῶται.

Μὲ τοιοῦτους νόμους καὶ ἀρχηγούς καὶ μὲ λαὸν τόσον φιλοπόλεμον καὶ φιλοπάτριδα, ἡ μικρὰ κατ' ἀρχὰς πόλις τῆς Ρώμης, ἔγινε ὀλίγον κατ' ὀλίγον κυρίαρχος ὅλου τοῦ γνωστοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κόσμου.

Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησε καὶ ὑπέταξε εἰς τὴν δυνάμιν τῆς τὰς γειτονικὰς τῆς πόλεις, τὴν περιοχὴν δηλαδὴ τοῦ Λατίου, κατόπιν ἐκυρίευσεν ὀλόκληρον τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ μετὰ πολλοὺς καὶ σκληροὺς πολέμους ὑπέταξε τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τὴν Σικελίαν. Ἐκάστη νέα κατάκτησις ἠύξανε τὴν δυνάμιν τῆς καὶ τὴν παρεκίνει εἰς νέους πολέμους. Μετὰ μακροὺς καὶ ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας πρὸς τὴν ἰσχυρὰν τότε πόλιν τῆς Καρχηδόνος, ἐκυρίευσε τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Κατόπιν ἐστράφη πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, τὴν Δυτικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Μὲ τὴν κατάκτησιν δὲ μέρους τῆς σημερινῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐξήπλωσε τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπὶ πάσῶν τῶν χωρῶν, αἵτινες βρέχονται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

2.— 'Επίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν κατακτητῶν Ρωμαίων

Οἱ Ρωμαῖοι σκοπὸν τῆς ζωῆς των ἐθεώρουν τὸν πόλεμον καὶ διὰ τοῦ πολέμου παρεσκεύαζον τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος των. Ἦσυχολοῦντο μόνον μὲ τὰ ὄπλα καὶ κατεγίνοντο μόνον μὲ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Εἶχον νόμους αὐστηροὺς καὶ ἐδεικνυον μεγάλην πειθαρχίαν εἰς αὐτοὺς, Ἦσαν τραχεῖς εἰς τοὺς τρόπους, ὀλιγαρκεῖς καὶ αἱ ἀτομικαὶ των ἀνάγκαι πολὺ ἀπλάι. Δὲν ἐγνώριζον οὔτε φιλοσοφίαν, οὔτε ρητορικὴν, οὔτε μουσικὴν. Δὲν ἐγνώριζον ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν καὶ δὲν ἔκαμμον λαμπράς καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς. Δὲν ἐγνώριζον τὸ θέατρον, τὸν χορὸν, τὰς ὥραιας τελετὰς καὶ ἑορτὰς καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐγνώριζον γράμματα, τέχνας, ἐπιστήμας, δὲν εἶχον σημαντικὸν πολιτισμόν.

Τὸ ἔτος 146 π. Χ. οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλὰ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, κατῴκει λαὸς μὲ ἀνεπτυγμένον πολιτισμόν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεπτύχθη ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ διεδόθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὴν Ρόδον ἦσαν σχολαὶ περίφημοι ὅπου ἐδιδάσκοντο αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι, ὁ λαὸς ἠγάπα καὶ ἐσπούδαζε τὰ γράμματα, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ρητορικὴν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ποίησιν, τὴν μουσικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν οἰκοδομικὴν, τοὺς ἀγῶνας, τὸ θέατρον. Αἱ πόλεις ἐστολίζοντο μὲ λαμπρὰ δημόσια κτίρια καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, μὲ πλατεῖας, κήπους, δενδροστοιχίας καὶ ἀγάλματα καὶ μὲ οἰκίας ἀπλάς καὶ ὥραιας.

Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐθαύμασαν τὸν πολιτισμόν των καὶ ἤρχισαν τὰ μιμῶνται τοὺς Ἕλληνας εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ των βίου. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ρωμαίων, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὑπάλληλοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῆς ὑπηρεσίας των ἔμενον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, προσεπάθουν νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅταν ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ρώμην, ἐπεδείκνυον τὰς νέας των συνηθείας. Ἐκτιζον τὰς οἰκίας των, ὅπως

οἱ Ἕλληνες καὶ ἐστόλιζον αὐτὰς μὲ ἀγάλματα, ὅπως τὰ Ἑλληνικά, πολλὰ τῶν ὁποίων μετέφερον ἐξ Ἑλλάδος. Ἐδημιουργήθη ἡ συνήθεια εἰς τοὺς πλουσίους κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον εἰς ὄλους τοὺς Ρωμαίους νὰ ὁμιλοῦν αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα τῶν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ζοῦν κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον διὰ νὰ θεωροῦνται εὐγενεῖς καὶ πολιτισμένοι. Ἐνεκα τούτου ἰδρῦθησαν εἰς τὴν Ρώμην σχολαὶ διάφοροι ὅπου ἐδίδασκοντο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ μετεδίδοντο αἱ Ἑλληνικαὶ συνήθειαι. Εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἐκαλοῦντο καὶ ἐδίδασκον διδάσκαλοι ἐξ Ἑλλάδος. Πλὴν ὅμως τούτων οἱ πλουσιώτεροι Ρωμαῖοι ἔστελλον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφοίτων εἰς τὰς σχολὰς τῆς καὶ ἰδίως εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Τοιουτοτρόπως ἀνεπτύχθη μίᾳ γενικῇ τάσει τῶν Ρωμαίων πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς μορφώσεως. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, ὥστε ἕνας Ρωμαῖος ποιητὴς εἶπεν :

«Ἡμεῖς μὲν ὑπετάξαμεν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ὅπλων, αὐτὴ ὅμως ὑπέταξεν ἡμᾶς διὰ τοῦ πνεύματός της».

3.—Ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία

Οἱ Ρωμαῖοι, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, ἐπίστευον εἰς πολλοὺς Θεοὺς μὲ μεγάλην πίστιν καὶ φανατισμόν.

Ἄλλ' ὅταν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ φιλοσοφία προώδευσε, διὰ φοροὶ φιλόσοφοι ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τοὺς Θεοὺς ἐκείνους καὶ ἐδίδασκον καὶ εἰς τὸν λαὸν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν τοιοῦτοι Θεοί. Τοιουτοτρόπως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἡ ἀπιστία πρὸς τοὺς Θεοὺς καὶ νὰ κλονίζονται αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ λαοῦ. Ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὴν Ἑλλάδα καὶ παρέλαβον τὸν πολιτισμόν της, ἐδιδάχθησαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν της, ἡ ὁποία ἐδίδασκε τὴν περιφρόνησιν τῆς πίστεως πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους Θεοὺς. Τοιουτοτρόπως εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς ἀπεράντου Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας τὸ κύμα τῆς ἀπιστίας ἐξηπλοῦτο καὶ ἐρήμωνε τοὺς ναοὺς τῶν ἀρχαίων Θεῶν καὶ τὰ μαντεῖα αὐτῶν.

Εἰς τὸν κλονισμόν τῆς πίστεως πρὸς τοὺς Θεοὺς συνετέλεσαν καὶ ἄλλα αἷτια ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων. Οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ κρατοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τόσους

λαούς συμπεριφέροντο πρὸς αὐτοὺς μετὰ σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας περιφρονούντες τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ὡς τὸ εὐτελέστερον τῶν πραγμάτων. Οἱ δὲ αὐτοκράτορες αὐτῶν ἤξιον νὰ λατρεύονται ὡς Θεοί, νὰ ἀναγείρωνται βωμοὶ καὶ νὰ γίνονται θυσίαι εἰς αὐτούς. Τὸ ἴδιον ἐπέβαλλον καὶ οἱ κύριοι εἰς τοὺς δούλους αὐτῶν, διότι ἡ δουλεία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἡ θεοποίησις αὐτῆ κοινῶν θνητῶν καὶ πολλάκις τόσον σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων, ἐξηυτέλιζε τὴν πρὸς τοὺς Θεοὺς πίστιν καὶ ἐκαλλιέργει τὴν ἀπιστίαν καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀμαθεῖς καὶ ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους.

Ὅτε ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας εὗρισκετο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθῆ ἠθροσκείαν, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἐκείνου, ὠνομάσθη Χ ρ ι σ τ ι α ν ι σ μ ὁ ς.

Ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξεν ὅτι εἷς μόνον Θεὸς ὑπάρχει, δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ καὶ προστατεύει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεὸν καὶ νὰ φανερώουν τὴν πίστιν των πρὸς Αὐτὸν δι' ἀγάπης καὶ ἔργων ἀγαθῶν καὶ ὄχι διὰ θυσιῶν καὶ ὑλικῶν πραγμάτων. Ἐδίδαξεν ἐπίσης ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, Ἕλληνες, Ἰουδαῖοι ἢ βάρβαροι, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοί, τέκνα τοῦ Θεοῦ πνευματικά. Ἐδίδαξεν ἀκόμη ὅτι πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀγαπῶνται ὡς ἀδελφοί, νὰ εἶναι ταπεινοί, εὐσπλαχνικοὶ καὶ δίκαιοι διὰ νὰ εἶναι ἀγαπητοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ νὰ κερδίσουν μίαν θέσιν πλησίον του μετὰ θάνατον.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ἄρесе εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ῥωμαίων, διότι ἐζημίωνε τὰ συμφέροντα αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο συνέλαβον τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἐσταύρωσαν. Τὴν διδασκαλίαν αὕτην τοῦ Χριστοῦ, τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα Αὐτοῦ ἀναφέρει τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἔγραψαν καὶ διέδωσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάληψιν Αὐτοῦ.

4.—**Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ ἔδρασις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν**

Ἡ διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐγένετο ἀπὸ τοὺς μαθητάς του καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Ὁ Παῦλος ἦτο Ἰουδαῖος ἀλλὰ κατόπιν ἐνός θαύματος ἐγένετο ὁπαδός τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐδίδαξεν αὐτὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησεν ἡ κοσμοκρατορία τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁλόκληρος ὁ γνωστός κόσμος ἦτο ἓνα κράτος καὶ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἰδεῶν ἐντός αὐτοῦ ἦτο εὐκολοῦς καὶ ταχεῖα.

Ἐξ ἄλλου ὅλος σχεδὸν ὁ κόσμος ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἦτο γραμμένον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποῖαν ἐγνώριζεν ὅλος ὁ κόσμος καὶ διεδίδετο ταχέως.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων λόγων, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθησαν τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἡ κατάστασις τῆς τότε κοινωνίας ἐβοήθησεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας. Αἱ γεμάται ἀπιστίαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς ψυχαὶ τῶν μορφωμένων, αἱ πονοῦσαι ψυχαὶ τῶν καταπιεζομένων λαῶν ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ σκληροὺς κατακτητάς, αἱ συντετριμμένοι ψυχαὶ τῶν δούλων καὶ τῶν ταπεινῶν εὕρισκον εἰς τὴν πίστιν τῆς νέας θρησκείας τὸν σύντροφον, τὸν παρήγορον βοηθόν, τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν γαλήνην. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐπίστευον οἱ νέοι Χριστιανοὶ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἀλλὰ καὶ ἐφανέρωνον τὴν πίστιν των δι' ἔργων αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας.

Παντοῦ ὅπου ἐδίδασκον οἱ Ἀπόστολοι, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. Αὐτοὶ οἱ νέοι χριστιανοὶ ἐσχημάτιζον μίαν ὁμάδα, ἓνα σύλλογον, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἡ ὁποία ὁμάς ἐκαλεῖτο ἐκ κ λ η σ ί α. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἴδιαν ἐκκλησίαν χριστιανοὶ ἠγαπῶντο μεταξύ των ὡς ἀδελφοὶ καὶ καθημερινῶς συνοιθορίζοντο εἰς ἓνα ὠρισμένον μέρος καὶ ἐκεῖ ἔψαλλον ὕμνους, ἐδοξολόγουν τὸν Θεόν, ἤκουον τὸ κήρυγμα καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Κατόπιν ἐκάθηντο καὶ ἔτρωγον ὅλοι ὁμοῦ εἰς κοινὸν γεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο «ἀγάπη» καὶ ἀπεχωρίζοντο ἀνταλλάσσοντες ἀδελφι-

κόν άσπασμόν διά νά επανέλθουν τήν επομένην. Τά υπάρχοντά των έθεώρουν κοινά καί δι' αὐτῶν έβοήθουν τās χήρας, τὰ όρφανά, τούς πτωχοὺς καί άδυνάτους έξ αὐτῶν.

Κατ' άρχάς τήν φροντίδα τῶν πρώτων χριστιανικῶν έκκλησιῶν είχον οί 'Απόστολοι. 'Αλλ' όταν βραδύτερον αί έκκλησίαι ηϋξήθησαν, άνέθεσαν αὐτήν είς άλλους χριστιανούς έκλεγομένους άπό τούς ίδίους τούς χριστιανούς τῆς έκκλησίας. Οί Χριστιανοί οὗτοι ώνομάζοντο *διακόνοι* καί έφρόντιζον διά τὰ κοινά γεύματα, τήν συλλογήν τῶν χρημάτων καί τήν διανομήν τῶν βοηθημάτων. Βραδύτερον οί 'Απόστολοι ώρισαν είς έκάστην έκκλησίαν ένα *πρεσβύτερον* διά νά επιβλέπη τήν διοίκησιν τῆς έκκλησίας, νά τελῆ τās τελετάς, τὰ μυστήρια καί τὸ κήρυγμα. Καί είς μεγαλυτέρας περιφερείας χειροτόνησαν *επισκόπους*, οί όποιοί επέβλεπον περισσοτέρας έκκλησίας Χριστιανῶν καί ἦσαν οί άντιπρόσωποι τῶν 'Αποστόλων. Οί τρεῖς οὗτοι βαθμοί, τοῦ διακόνου τοῦ πρεσβυτέρου καί τοῦ επισκόπου διεσώθησαν καί υπάρχουν καί σήμερον είς τήν όρθόδοξον χριστιανικήν έκκλησίαν.

Τοιοιουτρόπως ιδρύθησαν αί πρώται χριστιανικαί έκκλησίαι καί έκανονίσθη ό τρόπος τῆς όργανώσεως καί διοικήσεως αὐτῶν.

5.—'Ο 'Απόστολος Παῦλος είς 'Αθήνας

'Ο 'Απόστολος Παῦλος ἦτο 'Ιουδαίος καί, καθῶς είπομεν προηγουμένως, έγένητο όπαδός τοῦ Χριστοῦ κατόπιν ενός δράματος, τὸ όποιον είδεν καθ' όδόν όταν μετέβαινεν είς Δαμασκόν, διά νά καταδιώξη τούς εκεί Χριστιανούς. 'Εκεῖ έβαπτίσθη καί ἤρχισε νά διδάσκη τόν χριστιανισμόν. Τοῦτο ἠρέθησε τούς 'Ιουδαίους, οί όποιοί τόν κατεδίωξαν μετὰ φανατισμοῦ. 'Ο Παῦλος ένεκα τούτου έγκατέλειψε τήν 'Ιουδαίαν καί έξήληθεν τῶν όρίων αὐτῆς, διά νά κηρύξη τόν χριστιανισμόν είς τὰ έθνη τῶν πολυθειστῶν. 'Ητο δέ κατάλληλος ό Παῦλος διά τὸ δύσκολον τοῦτο έργον. διότι είχε μεγάλην μόρφωσιν, έγνώριζεν άριστα τήν 'Ελληνικήν γλώσσαν, έγνώριζε καί τήν τέχνην τῆς σκηνοπηγίας, διά νά έξοικονομῆ τὰ υλικὰ μέσα τῶν περιουσιῶν του, ἦτο Ρωμαίος πολίτης καί έπροστατεύετο άπό τούς Ρωμαϊκοὺς νόμους καί περισσότερον άπό όλα αὐτά είχε μεγάλην καί ζωηράν πίστιν.

Ὁ Παῦλος περιῆλθε τὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκήρυξε τὸν χριστιανισμόν, ἵδρυσεν δὲ πολλὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας, κατόπιν διεπεραιώθη διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ καὶ εἰς αὐτήν. Ἀφοῦ ἵδρυσεν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν εἰς τοὺς Φιλίππους, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Βέρροϊαν κατήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Περιερχόμενος δὲ καὶ θαυμάζων τὴν πόλιν μὲ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα, τοὺς κήπους καὶ τὰς ἀγοράς, τὰς λαμπρὰς οἰκοδομὰς, τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ τοὺς πολυτελεῖς βωμοὺς, εἶδε καὶ βωμόν τινα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ». Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν παρουσιάσθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Εἶπεν εἰς αὐτοὺς περὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων ἐγέλασαν καὶ περιεφρόνησαν τὸν Παῦλον, ἐπίστευσαν ὁμως τινές, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὅστις ἐγένετο καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Παῦλος μετέβη εἰς Κόρινθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Ρώμην. Ὁ Παῦλος ἔκαμεν ἐντὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τέσσαρας μεγάλας περιοδοίαις διὰ νὰ κηρύξῃ τὸν χριστιανισμόν, διὰ νὰ ἰδρῦσῃ χριστιανικὰς ἐκκλησίας καὶ νὰ νουθετῇ τοὺς χριστιανούς. Ἐπεσκέφη τὴν Ρώμην δυὸ φορὰς καὶ ὑπέστη εἰς αὐτὴν μαρτυρικὸν θάνατον τὸ ἔτος 67 μ.Χ.

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἐκήρυξε τὸν χριστιανισμόν εἰς τὰ ἔθνη τῶν εἰδωλοατρῶν ἐκλήθη Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν.

6.—Οἱ Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν

* Ἡ ἐξάπλωσις τῆς νέας θρησκείας κατ' ἀρχὰς ἀνησούχησε μόνον τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν τοὺς χριστιανούς ὡς ἀποστάτας τῆς ἰδικῆς τῶν θρησκείας. Τοὺς ἐνόμιζον ἀλλοξοπιστοῦντας Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐμίσουν θανασίμως, δὲν παρέλειπον δὲ καμμίαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ τοὺς διαβάλλουν εἰς τὰς Ρωμαϊκὰς Ἀρχάς.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐνδιεφέροντο κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐδείκνυον περιφρόνησιν πρὸς αὐτόν. Ἄλλ' ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἐγίναν πολλοὶ τότε παρουσιάσθη-

σαν μέσα εις την αυτοκρατορίαν σοβαρά ζητήματα ἔθνικὰ καὶ κοινωνικά.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνδιαφερόμενοι μόνον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς δυνάμεως τῆς αυτοκρατορίας τῶν ἐπὶ πάντων τῶν λαῶν, ὄχι μόνον ἐπέτρεπον εἰς ἕκαστον λαὸν νὰ λατρεύῃ τοὺς θεοὺς του, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι μετέφερον τὰ ἀγάλματα αὐτῶν εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὰ ἐτοποθέτουν μέσα εἰς τὸ Πάνθεον αὐτῶν. Εἶχον ὅμως τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τοὺς ὑποδούλους λαοὺς νὰ λατρεύουν μαζί μὲ τοὺς θεοὺς τῶν καὶ τοὺς ἀποθανόντας Ρωμαίους αυτοκράτορας. Τοῦτο ἀπετέλει πρᾶξιν ἀναγνωρίσεως τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐκ μέρους τοῦ ὑποδούλου λαοῦ. Ἄλλὰ ἡ λατρεία ἀνθρωπίνων ἀγαλμάτων ἀπετέλει εἰδωλολατρίαν, τὴν ὅποιαν δὲν ἐπέτρεπεν ὁ χριστιανισμὸς μὲ τὴν διδασκαλίαν του περὶ ἐνὸς μόνου Θεοῦ. Καὶ οἱ χριστιανοὶ οἱ ἄκακοι καὶ φιλήσυχοι πολῖται τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τοὺς νόμους τοῦ κράτους, καὶ ἐθεωροῦντο προδόται αὐτοῦ.

Ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλη αἰτία ὑπῆρχεν. Ἡ ἀπὸ τόσων αἰῶνων εἰδωλολατρία εἶχε δημιουργήσει καὶ μίαν τάξιν τῆς κοινωνίας, ἡ ὅποια ἔζη ἀπὸ αὐτὴν καὶ μὲ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐστερεῖτο τῶν πόρων τῆς ζωῆς τῆς. Οἱ ἱερεῖς τῶν ἔθνικων, οἱ ἀγαλματοποιοί, οἱ ἔμποροι τῶν εἰδῶν τῆς εἰδωλολατρίας, οἱ μάντις καὶ οἱ θῦται ἐμίσουν καὶ διέβαλλον τοὺς χριστιανούς.

Καὶ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀπλοῖκοι εἰδωλολάτραι ἐμίσουν τοὺς χριστιανούς, διότι ἐκάστην θεομηνίαν καὶ κακοτυχίαν ἐθεώρουν ἀποτέλεσμα τῆς ὀργῆς τῶν ἀρχαίων θεῶν κατὰ τῶν ἀπιστούντων χριστιανῶν.

Ἔνεκα τῶν αἰτίων τούτων εἶχε δημιουργηθῆ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἔθνικων καὶ τῶν χριστιανῶν καὶ μεταξὺ τοῦ ἐπισήμου Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τῶν χριστιανῶν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἔγεινε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀξεῖα καὶ τέλος ἐξέσπασε εἰς φοβεροὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὺς διατασσομένους ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αυτοκρατόρων καὶ ἐκτελουμένους ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν ἔθνικων καὶ ἀπὸ τὸν στρατὸν τῆς αυτοκρατορίας μετὰ μεγάλης σκληρότητος καὶ θηριωδίας.

Τοιοῦτοι διωγμοὶ ἐγένοντο πολλοὶ καὶ διήρκεσαν περίπου δύο αἰῶνας. Οἱ σπουδαιότεροι δὲ διὰ τὰ πολλὰ τῶν θύματα ὑπῆρξαν δύο : ὁ πρῶτος ἐπὶ Νέρωνος τὸ ἔτος 67 μ. Χ. ὅτε

έμαρτύρησαν ἐν Ρώμῃ καὶ οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ ὁ δεύτερος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τὸ ἔτος 288 μ. Χ. ὅτε έμαρτύρησαν μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ οἱ ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

7.— Τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ δύναμις τῆς πίστεως αὐτῶν

Κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, οὗτοι συνελαμβάνοντο καὶ ὠδηγοῦντο ἐνώπιον τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων, οἱ ὅποιοι ἐκάλουν αὐτοὺς ἢ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστιν των πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ προσκυνήσωσι τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορος ἢ παρέδιδον αὐτοὺς εἰς τὴν μανίαν τοῦ πλήθους διὰ νὰ θανατωθῶσι διὰ φοβερῶν βασανιστηρίων.

Πάντες οἱ συλλαμβανόμενοι χριστιανοὶ ἐπροτίμων τὸν θάνατον ἀπὸ τοῦ νὰ ἀρνηθῶσι τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν των. Τούτους οἱ σκληροὶ καὶ ἀμαθεῖς ἄρχοντες παρέδιδον εἰς τὸν φανατισμένον ὄχλον, ὁ ὅποιος ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς φοβερὰ μαρτύρια. Πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐδέοντο ἐπὶ πασάλων εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκαίοντο ὡς λαμπάδες. Ἄλλοι ἐσταύρωνοντο ὅπως ὁ Χριστός, ἄλλοι περιετυλίσσοντο μὲ δέρματα ζῶων καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ θηρία, ἵνα κατασπαραχθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. Ἄλλοι ἐδέοντο ὀπισθεν ἀρμάτων καὶ ἐσύροντο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰς ὁδοὺς. Πολλοὶ ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς εὐρυχώρων βαρελίων, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὁποίων ἐξεῖχον αἱ αἰχμαὶ τῶν ἐξωθεν τοποθετημένων καρφίων, καὶ ἀφίνοντο νὰ κυλήσωσιν ἀπὸ τὴν κορυφὴν λόφου τινὸς πρὸς τὴν κατωφείριαν.

Πάντες οἱ χριστιανοὶ οὗτοι μετὰ μεγίστης καρτερίας ὑπέμενον τὰ φρικώδη ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ μαρτύρια καὶ ἀπέθνησκον εὐχαριστημένοι, διότι τοὺς ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία καὶ δι' ἔργων νὰ φανερώσωσι τὴν πίστιν αὐτῶν πρὸς τὸν Χριστὸν.

Οἱ θάνατοι δὲ αὐτοὶ ἀντὶ νὰ ἐκφοβίσουν τοὺς ὑπολοίπους χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν των, τούναντίον ἔδιδον εἰς αὐτοὺς παραδείγματα μεγάλης πίστεως, τὰ ὅποια ἐπεζήτουν νὰ μιμηθοῦν. Καὶ δὲν ἐνισχύετο ἡ πίστις μόνον τῶν χριστιανῶν ἐκ τῶν διώξεων καὶ τῶν θανάτων, ἀλλὰ καὶ ἔθνικοί, συνέβη πολλάκις, βλέποντες τὴν καρτερίαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀνεξικακίαν τῶν

μαρτύρων, νὰ θαυμάσωσι τὴν πίστιν αὐτῶν, νὰ ἴδωσι τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιζητήσωσι καὶ ἐκεῖνοι τὴν ἀνύψωσιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν, δεχόμενοι τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Ἄντι λοιπὸν οἱ διωγμοὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, συνετέλεσαν νὰ ἐνισχυθῇ αὕτη περισσότερον καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ βαθυτέρα σύνδεσις καὶ ἀγάπη τῶν μελῶν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Διὰ νὰ ἀποφύγουν δὲ αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι τὰς διώσεις τῶν ἐθνικῶν κατέφυγον εἰς μέρη μυστικά, εἰς ὑπογείους κρύπτας καὶ σπήλαια καὶ ἐκεῖ μετὰ βαθυτάτης καὶ ἀγνῆς πίστεως ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας τῶν. Τὰ σπήλαια ταῦτα ἐκαλοῦντο κατακόμβαι καὶ τινὰ σώζονται μέχρι σήμερον ἐν Ρώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἄσκησεις

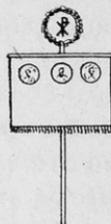
1) Δεῖξτε εἰς τὸν χάρτην τὴν Ρώμην καὶ τὰς χώρας τὰς ὁποίας αὕτη εἶχεν ὑποδουλώσει.

2) Τί ἐδιδάχθησαν οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὅταν κατέλαβον τὴν Ἑλλάδα;

3) Πότε ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς καὶ τί ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους;

4) Πῶς διεδόθη εἰς τὸν κόσμον ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία;

5) Διατί οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ οἱ εἰδωλολάτραι κατεδίωκον καὶ ἐβασάνιζον τοὺς χριστιανούς;

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β'.

Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

1.— 'Ο Μέγας Κωνσταντῖνος

Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἦτο πάρα πολὺ ἐκτεταμένον καὶ διὰ νὰ διοικῆται καλύτερον εἶχε διαιρεθῆ εἰς τέσσαρα διαμερίσματα, δύο εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ δύο εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς ἕκαστον διαμέρισμα ἐβασίλευε καὶ εἰς Καῖσαρ μὲ χωριστὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐξουσίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν. Εἰς τὰ δύο διαμερίσματα τῆς Ἀνατολῆς ἐβασίλευεν ὁ Μαξιμῖνος καὶ ὁ Λικίνιος καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο τοῦ δυτικοῦ κράτους ἐβασίλευεν ὁ Μαξέντιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός. Ὁ Μαξέντιος ἐβασίλευεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ Χλωρός εἰς τὴν Γαλατίαν.

Ὅτε ἐκηρύσσοντο διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὁ Χλωρός δὲν κατεδίωκε τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς τὸ κράτος του οἱ χριστιανοὶ εὗρισκον κάποιαν ἡσυχίαν καὶ προστασίαν ἀπὸ τὴν σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος τούτου Ἑλένην, ἡ ὁποία ἦτο κρυφὴ Χριστιανή.

Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Χλωρός, ὁ στρατὸς τῆς Γαλατίας ἀνεκήρυξε Καῖσαρα τὸν υἱὸν τοῦ Κωνσταντῖνου. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Νίσσαν τῆς σημερινῆς Σερβίας καὶ ἠσθάνετο συμπάθειαν πρὸς τοὺς χριστιανούς. Τὴν ἀνακήρυξιν ὅμως τούτου ὡς αὐτοκράτορος τῆς Γαλατίας δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρῆσῃ ὁ Μαξέντιος. Ἐνεκα τούτου ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς Ρώμης, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν

Μαξέντιον νά τόν αναγνωρίση. Ὁ Μαξέντιος, ὅταν ἔμαθε τοῦτο ἐξῆλθε πρὸς συνάντησίν του μὲ στρατὸν διπλάσιον τοῦ στρατοῦ τοῦ Κωνσταντίνου. Αὐτὸ ἔφερε τὸν Κωνσταντίνον εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν καὶ ἐνῶ εὐρίσκετο ἔξωθεν τῆς σκηνῆς του διστακτικὸς παρετήρησεν εἰς τὸν οὐρανὸν φωτεινὸν σημεῖον τοῦ σταυροῦ μὲ τὰς λέξεις: «ἐν τούτῳ νίκα». Τότε διέταξεν ἀμέσως καὶ κατεσκευάσαν μίαν σημαίαν μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔγραψαν δὲ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὴν φράσιν «ἐν τούτῳ νίκα».

Ἡ νίκη κατὰ τοῦ Μαξεντίου

Ἡ σημαία αὕτη ὠνομάσθη λάβαρον καὶ ὅταν εἶδαν ἐπ' αὐτῆς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ γράμματα οἱ στρατιῶται τοῦ Κωνσταντίνου οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν χριστιανοί, ἐνθουσιάσθησαν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν μάχην κατὰ τοῦ Μαξεντίου μετὰ τόσης ὀρμῆς, ὥστε ἐνίκησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν στρατὸν τοῦ Μαξεντίου. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Μαξέντιος φεύγων πρὸς τὴν Ρώμην ἔπεσεν εἰς τὸν Τίβεριν καὶ ἐπνίγη.

Τὴν ἐπομένην ὁ Κωνσταντίνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀνεκρύχθη μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνατολὴν ὁ Λικίνιος εἶχε νικήσει τὸν Μαξιμίνον καὶ εἶχε μείνει καὶ ἐκεῖνος μόνος αὐτοκράτωρ.

2.— Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ἀφοῦ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Μαξέντιον καὶ συνεννοήθη μὲ τὸν Λικίνιον, ἀπεφάσισε νὰ προστατεύσῃ τοὺς χριστιανούς. Ὅτε δὲ εὐρίσκετο εἰς τὸ Μεδιόλανον τῆς Ἰταλίας ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀνεγνωρίζετο ὡς θρησκεία ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἀπηγορεύοντο οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν ὁπαδῶν του. Αὐτὸ τὸ μεγάλο γεγονός ἐγένετο τὸ ἔτος 313 μ. Χ.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Λικίνιος ἠθέλησε νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ δυτικοῦ κράτους καὶ περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐνίκησεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἤνωσε πάλιν τὸ δυτικὸν κράτος μὲ τὸ ἀνατολικὸν καὶ ἐγένετο μόνος αὐτοκράτωρ ὁλοκλήρου πλέον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Τότε ὁ Κωνσταντῖνος βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς του Ἑλένης ἀντελήφθη ποίαν δύναμιν εἶχεν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ πόσον εὐρύτητα ἦτο διαδεδομένη εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀληθείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς αὐτοκρατορίας του διὰ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ του, ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες. Μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου θρησκείας οἱ χριστιανοὶ ἠδύναντο πλέον νὰ διορισθοῦν εἰς τὰς δημοσίας θέσεις, ἐτέλουν ἐλευθέρως τὰς τελετάς των καὶ μὲ τὴν προστασίαν μάλιστα τῶν νόμων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ Κυριακὴ ἦτο ἡμέρα ἀργίας, διότι ἦτο ἡμέρα ἱερὰ διὰ τοὺς χριστιανούς.

Τὸ μέγιστον αὐτὸ γεγονός, τὸ ἀνέλπιστον διὰ τοὺς χριστιανούς τῶν κατακομβῶν, ἐγένετο τὸ ἔτος 323 μ. Χ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ἀκόμη χριστιανὸς καὶ χωρὶς νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐθνικούς, ἀνεδείχθη μέγας προστάτης τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν του.

3.— Θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος

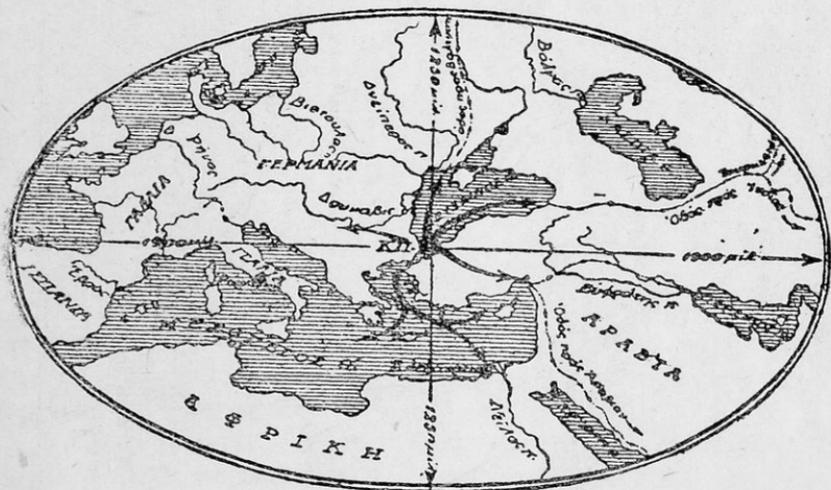
Μόλις οἱ χριστιανοὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς διώξεις τῶν ἐθνικῶν, συνεζήτουν πλέον φανερά διαφόρα σπουδαῖα ζητήματα τῆς θρησκείας. Τινὲς τῶν χριστιανῶν δὲν συνεφώνουν πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκήρυττον εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἰδέας σφαλερὰς καὶ πεπλανημένας περὶ διαφόρων θεμάτων. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὠνομάσθησαν αἰρετικοὶ καὶ εἷς ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ Ἄρειος. Οὗτος ἦτο ἱερεὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐκήρυττεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο ἴσος μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως κατώτερος Αὐτοῦ, δημιούργημα Αὐτοῦ ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὁ καλύτερος ἐξ αὐτῶν. Ἡ διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Ἀρείου δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων περὶ τοῦ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι ὁ Ἄρειος δὲν εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ Θεότης εἶναι μία, ἀλλὰ τρισυπόστατος καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐσκανδάλιζε πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ὁ Ἄρειος ἀπέκτα πολλοὺς ὁπαδοὺς.

Τοιοιουτρόπως ἐταράσσετο ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν μελῶν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ Κωνσταντινός, ὁ ὁποῖος ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς [αὐτοκρατορίας, δὲν ἤθελε διαιρέσεις καὶ διχογνωμίας μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Διὰ τὰ ἐπιφέρει δὲ τὴν τάξιν καὶ τὴν γαλήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκάλεσε τὴν πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βυθηνίας τὸ ἔτος 325 μ. Χ. Εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην παρευρέθησαν 318 ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ διάκονοι καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις προήδρευσε τῆς συνόδου καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς Πατέρας συστήσας εἰς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν.

Οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι συναθροισθέντες ἐκεῖ ἐξ ὅλης τῆς οἰκουμένης συνεζήτησαν καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ ζητήματα, ἀλλὰ κυρίως τὰς γνώμας τοῦ Ἀρείου, τὰς ὁποίας κατέκριναν καὶ κατεδίκασαν. Διὰ τὰ ἐπέλθη δὲ ἡσυχία εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέταξαν τὰ πρῶτα ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως περὶ τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.

4.— Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Εἶδομεν ὅτι τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἦτο διηρημένον εἰς τέσσαρα διαμερίσματα διὰ νὰ διοικῆται καλύτερον. Ὁ Κωνσταντῖνος νικήσας τὸν Μαξέντιον καὶ τὸν Λικίνιον ἐγένετο μονοκράτωρ. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας του ἠννόησε καὶ αὐτὸς ὅτι ἀπὸ τὴν Ρώμην δὲν δύναται νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ διοικῆ καλῶς ὅλον τὸ κράτος του μὲ τὴν μεγίστην του ἔκτασιν. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς δυσκολίας ταύτης δὲν ἐπροτίμησε τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους, ὅπως εἶχον κάμει οἱ προηγούμενοι αὐτοκράτορες, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ διαίρεσις ὀδηγεῖ εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἐξασθένησιν τῶν δυνάμεων. Αὐτὸς ἐσκέφθη νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους του εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ. Ἐξέλεξε δὲ μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ὡς τόπον τῆς νέας πρωτεύουσας τὸ παλαιὸν Βυζάντιον, μικρὸν χωρίον παρὰ τὸν

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον τοῦ Ἀρχαίου κόσμου.

Βόσπορον, μετὰ τοῦ Κερατιοῦ κόλπου καὶ τῆς Προποντίδος. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπέβαλον λόγοι πολλοὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί.

Ἡ νέα πρωτεύουσα ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ νὰ ἀπέχη ὀλίγον ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην, διότι πέραν τῶν ποταμῶν τούτων κατώκου βάρβαροι

ἔχθροί τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὅποιοι, ὅπως προέβλεπεν ὁ Κωνσταντῖνος, μίαν ἡμέραν θά ἀπειλοῦσαν τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐξ ἄλλου τὸ Βυζάντιον κατεῖχε μίαν θέσιν ἢ ὁποία ἦτο δυνατόν νὰ ὀχυρωθῆ καὶ νὰ καταστῆ ἀπόρητος, διότι εἶχε τὸν Κεράτιον λιμένα ἀσφαλέστατον.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν λόγων καὶ λόγοι πολιτικοὶ ἐπέβαλον τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσης εἰς τὴν Ἄνατολὴν καὶ μάλιστα ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Εἰς τὴν Ἄνατολὴν ἢ νέα θρησκεία ἦτο περισσότερο ἐξηπλωμένη, ἐνῶ εἰς τὴν Ρώμην μὲ τοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς εἰδωλοατρίας ἦτο δύσκολον νὰ προκόψῃ ἢ νέα θρησκεία. Ἦθελε μίαν πόλιν, ἢ ὁποία νὰ μὴ ἔχη καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ παρελθόν, μὲ τὴν εἰδωλοατρίαν. Περιτείχισε λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος τὸ Βυζάντιον εἰς μεγάλην ἀκτίνα μὲ τεῖχος μέγα καὶ ἰσχυρόν, ἤνοιξεν ἐντὸς αὐτοῦ πλατείας καὶ δρόμους ὠραίους, κατεσκεύασεν ὠραῖα καὶ μεγάλα ἀνάκτορα, θέατρα, ἀγοράς, λουτρῶνας καὶ ἵπποδρόμιον. Ἐστόλισε τὴν νέαν πόλιν μὲ ἀγάλματα, τὰ ὁποία μετέφερεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας καὶ μὲ λαμπρὰς οἰκοδομὰς καὶ χριστιανικοὺς ναοὺς, ὅπως τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς θείας Σοφίας. Καὶ ἐνῶ ἡ μήτηρ του Ἑλένη ἀνέσκαπτε τοὺς ἁγίους τόπους καὶ ἀνεύρισκε τὸν Τιμιον Σταυρόν, ὁ Κωνσταντῖνος ἐτέλει τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους τὴν 19ην Μαΐου τοῦ ἔτους 330 μ. Χ.

Εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν ὅπου ἐγκατεστάθη ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ ἄρχοντες ἐδόθη τὸ ὄνομα Νέα Ρώμη, ἀλλὰ βραδύτερον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αὐτῆ ὀνομάσθη Κωνσταντινούπολις.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐβασίλευσε 30 ἔτη καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 337, ἀφοῦ ἐβαπτίσθη καὶ ἐγένετο χριστιανὸς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του.

Τὰ ἔργα του ἔχουν μεγίστην σημασίαν καὶ μεγάλην ἀξίαν διὰ τὸν χριστιανισμόν καὶ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς ἠλευθερώθη, ἐξηπλώθη καὶ ἐστερεώθη, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς διὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτεύουσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ ἤρχισε νὰ ἀναζῆ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετέβαλε τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν εἰς Ἑλληνικὴν. Διὰ τὰς ἀνεκτιμήτους αὐτὰς ὑπηρεσίας τοῦ Κωνσταντῖνου πρὸς τὸν χρι-

στιανισμόν, ἡ ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἁγίων, ἡ δὲ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν ὠνόμασε Μέγαν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἄσκησεις

- 1) Διατί ἐνίκησεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Μαξέντιον;
- 2) Μὲ ποῖα ἔργα ὑπεστήριξεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν;
- 3) Διατί συνῆλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ σύνοδος;
- 4) Ποίας λανθασμένας ἰδέας ἐκήρυττεν ὁ Ἄρειος;
- 5) Διατί μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Βυζάντιον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ

1.—Ο Μέγας Θεοδόσιος

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ Κράτος διεμοίρασαν μεταξύ των οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι περιήλθον εἰς πολλοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ δύναμις καὶ ἡ παλαιὰ λάμπρις τῆς αὐτοκρατορίας ἡλαττώθησαν. Τελευταῖος ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐβασίλευσεν ὁ Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Παραβάτης, διότι ἐγκατέλειπε τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων Θεῶν. Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἐβασίλευσεν ὁ Οὐάλης ἰ καὶ ὅταν οὗτος ἐφονεύθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Γότθων πολέμους, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ στρατηγὸς Θεοδόσιος τὸ ἔτος 379 μ. Χ.

Ὁ Θεοδόσιος ἐγένετο αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐκινδύνευε ἀπὸ πολλοὺς καὶ φοβεροὺς ἐχθρούς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγένετο ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν.

Οἱ Οὐννοι, λαὸς πολεμικὸς καὶ ἄγριος, ὁ ὁποῖος ἔζη μέχρι

τότε νομαδικὸν βίον εἰς τὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀσίας, εἰσέβαλον εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ 374 μ. Χ. καὶ κατέλαβον τὰς μεταξὺ Βαλτικῆς καὶ Εὐξείνου χώρας. Ἐκεῖ κατόικουν ἄλλοι βάρβαροι λαοί, οἱ Ὄστρογότθοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ οἱ Βησιγότθοι πρὸς δυσμὰς. Οὗτοι μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν θηρίων ἐκείνων τῆς Ἀσίας ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν των καὶ ἄλλοι μὲν ἐτράπησαν πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἐκτοπίζοντες καὶ μετακινούντες ἄλλους λαούς, ἄλλοι δὲ κατῆλθον εἰς τὰς χώρας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐπίεζον τὰς πρὸς τὸν Δούναβιν ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας διὰ τὰς ἀνατολικὰς χώρας τοῦ κράτους.

Ὁ Θεοδόσιος προσεπάθησε νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον τῶν Γότθων καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεχείρησε πολλοὺς καὶ μακροὺς πολέμους κατ' αὐτῶν. Τέλος ἐνίκησε καὶ ὑπέταξεν αὐτούς. Διὰ νὰ ματαιώσῃ κάθε ἐξέγερσιν εἰς τὸ μέλλον ἐπεριποιήθη πολὺ τοὺς ἀρχηγούς των καὶ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς προσέλαβεν ὡς ἀξιωματικοὺς εἰς τὸν στρατὸν του.

Ἀφοῦ ὁ Θεοδόσιος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Γότθων, προσεπάθησε νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν τάξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους. Ἡ ὁμόνοια τῶν χριστιανῶν εἶχε ταραχθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς διενέξεις μεταξὺ Ἀρειανῶν καὶ Ὀρθόδοξων. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου αὐτοκράτορες εἶχον ὑποστηρίξει τοὺς Ἀρειανούς καὶ ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς. Μεγάλοι ἀγῶνες καὶ φοβεραὶ διώξεις ἐγίνοντο ἐπὶ τοῦ Ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἦτο Πατριάρχης Ἀρειανός. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε τὸν Ἀρειον κατὰ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἦτο ἐξόριστος. Καὶ ὡσὰν νὰ μὴ ἔφθανον ὅλα αὐτά, νέα αἵρεσις εἶχεν ἀναφανῆ ἀπὸ τὸν Μακεδόνιον, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἦτο Θεὸς ἀλλὰ κτίσμα Αὐτοῦ.

Ὁ Θεοδόσιος βλέπων, ὅτι μὲ τὰς αἵρέσεις των αὐτὰς οἱ χριστιανοὶ ἐκαλλιέργουν τὸ μῖσος καὶ τὴν διχόνοιαν μεταξὺ των καὶ ἔδιδον θάρρος καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς διὰ νὰ ἐπιμένουν εἰς τὴν πεπλανημένην των πίστιν πρὸς τὰ ἀρχαῖα εἰδῶλα, ἀπεφάσισε διὰ σκληρῶν μέτρων νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς ὁμόνοιαν καὶ πραγματικὴν ἀγάπην.

Διὰ τοῦτο καθήρεσε τὸν Ἀρειανὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας καὶ διώρισε τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, θερμὸν κήρυκα τῆς Ὁρθοδοξίας. Μετὰ τοῦτο συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν δευτέραν οἰκουμενικὴν σύνοδον τὸ ἔτος 381, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ συνέταξε τὰ πέντε ὑπόλοιπα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν περὶ τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, περὶ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Ταυτοχρόνως ὁ Θεοδοσίος ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἀνεγνώριζε τοὺς αἰρετικούς ὡς χριστιανούς καὶ κατεδίωκεν αὐτούς, ὅπως τοὺς εἰδωλολάτρας. Δι' ἑτέρου δὲ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὴν εἰδωλολατρίαν, ἔκλεισε τοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν, ἀπηγόρευσε τὴν τέλεσιν τῶν ἀγῶνων καὶ ἀφῆρεσε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἀπ' ὅλους τοὺς μὴ ὀρθόδοξους χριστιανούς. Οὕτω εὐρέθησαν καὶ οἱ αἰρετικοὶ ὑπὸ διωγμὸν, ὅπως καὶ οἱ ἐθνικοὶ καὶ ἡ ὀρθοδοξία ἐθριάμβευσεν. Τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν πολὺ αὐστηρά, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἐστερεώθη ἡ ὀρθοδοξία, ἐπανῆλθεν ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ γαλήνη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πραγματικῶν χριστιανῶν. Διὰ τὰς μεγάλας αὐτὰς ὑπηρεσίας τοῦ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ὁ Θεοδοσίος ἐκλήθη Μέγας.

2.—Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Θεοδοσίου καὶ ὁ ὀριστικὸς χωρισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ Δυτικόν

Ο Θεοδοσίος ἀπέθανεν εἰς τὸ Μεδιόλανον τὸ 395. Πρὶν ἀποθάνῃ εἶχεν ἐνώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὀλόκληρον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ μετὰ τὴν αὐστηρὰν καὶ σκληρὰν διοίκησιν τοῦ εἶχεν ὀργανώσει αὐτό, εἶχεν ἐμπεδώσει τὴν τάξιν καὶ εἶχε στερεώσει τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ὅμως δύο κακὰ ἀναγκαστικῶς ἠκολούθησαν τὰς πράξεις τοῦ.

Πρῶτον εἰσηλθόν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατὸν ξένοι, Γότθοι καὶ Γαλάται, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐδεινοπάθησε πολὺ ἡ αὐτοκρατορία καὶ διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὁποίων πολὺ ἐδυσκολεύθησαν οἱ κατόπιν αὐτοκράτορες. Δεύτερον, οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν ἐθνικῶν εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν καταστροφὴν

πολλῶν μνημείων τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ τοῦ κάλλους τοῦ παρελθόντος. Ναοί, βωμοί, ἀγάλματα, βιβλία, ἔργα τέχνης κατεστράφησαν καὶ αἱ μετέπειτα γενεαὶ ἐστερήθησαν πολυτίμων ὁδηγῶν καὶ συμβούλων διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Θεοδόσιος διὰ διαθήκης του ἄφησε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τοὺς δύο υἱούς του. Εἰς τὸν δεκαοκταετῆ Ἀρκάδιον ἀφῆκε τὸ Ἀνατολικὸν καὶ εἰς τὸν Ὀνόριον, 11 ἐτῶν, ἀφῆκε τὸ Δυτικόν.

Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος καὶ ὁ ὀριστικός, διότι τὸ μὲν ἀνατολικὸν κράτος εὐρέθη μέσα εἰς νέα στοιχεῖα καὶ εἰς διαφορετικὰς συνθήκας, ἤλλαξε χαρακτῆρα καὶ μετεβλήθη εἰς Ἑλληνικὸν κράτος, τὸ δὲ δυτικόν, τὸ ὁποῖον εὐρέθη εἰς τὸν δρόμον τῶν μεταναστευόντων λαῶν καὶ κατεκτήθη ἀπὸ ξένους λαούς, ἐκυβερνήθη μὲ νέα συστήματα, ἀπὸ νέους ἀρχηγούς κατὰ πολὺ διαφορετικὸν τρόπον ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν.

Οἱ Οὐννοι ἐπίεζον τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Γότθους. Ἐκεῖνοι τοὺς Γερμανικοὺς λαούς τοῦ Βιστούλα καὶ τοῦ Ἄλβιου καὶ ἐκεῖνοι ἄλλους νοτιωτέρους των. Πολλοὶ λαοὶ μετηνάστευσαν τότε, ἐπλημύρησαν τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐνώθησαν μὲ τοὺς παλαιούς κατοίκους καὶ ἐσχημάτισαν τὰ διάφορα ἔθνη αὐτῆς.

3. — Ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ χώραι, τὰς ὁποίας περιελάμβανε τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν Ἑλληνικαὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Εἰς αὐτὰς οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ πρὸ αὐτῶν εἶχον κτίσει ἀποικίας καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὠδήγησε τὰ νικηφόρα στρατεύματά του εἰς τὸ μεγαλειώδες ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ λαμπροῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκαλλιιεργεῖτο τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλληνικὴ σκέψις, ὁ Ἑλληνικὸς τρόπος τοῦ βίου, ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὅτε οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὰς χώρας αὐτὰς, ὄχι μόνον δὲν ἐζήτησαν νὰ ἐπιβάλουν ἰδικόν των πολιτισμὸν ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἐθαύμασαν, ἐξετίμησαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐγκολληθοῦν

τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ὅπως προηγουμένως εἶπομεν. Οὕτω εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς ὠμίλειτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐλειτούργουν περίφημοι σχολαὶ Ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς Ἀθήνας, Ἀλεξάνδρειαν, Ἀντιόχειαν, Βηρυττόν, Τύρον, Ρόδον κλπ.

Ὅτε βραδύτερον ἐκηρύχθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη πρῶτον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπομεν, οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔγραψαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ βιβλία.

Ὅτε λοιπὸν μετεφέρθη ἡ πρωτεύουσα καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο, τὸ ἀνατολικὸν ἀπετελέσθη ἀπὸ Ἑλληνικὰς χώρας, εἶχε πρωτεύουσαν πόλιν Ἑλληνικὴν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ ἐκατοικεῖτο ἀπὸ λαοὺς οἱ ὅποιοι ὠμίλουν μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐπίστευον εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Δι' ὅλους τοὺς λόγους τούτους τὸ ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέβαλε τὸν χαρακτήρα κράτους Ῥωμαϊκοῦ καὶ ἐγένετο κράτος καθαρῶς Ἑλληνικόν. Ἑλληνες αὐτοκράτορες καθιέρωσαν εἰς τὴν αὐλήν των Ἑλληνικὸν τρόπον ζωῆς καὶ ἥλλαξαν τὰς παλαιὰς Ῥωμαϊκὰς συνηθείας. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπεκράτησεν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ εἰς τοὺς ναοὺς αἱ λειτουργίαι ἐτελοῦντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὰς διαφόρους συγκεντρώσεις τοῦ λαοῦ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησιμοποιεῖτο. Μόνον οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα τοῦ Κράτους ἐγράφοντο εἰς τὴν Λατινικὴν ἕως οὗ καὶ τοῦτο βραδύτερον κατέστη ἀδύνατον, διότι οὐδεὶς πλέον ἐγνώριζε τὴν λατινικὴν.

Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ κράτους τίποτε πλέον δὲν ἀπέμεινε νὰ ἐνθυμίζῃ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου εἶναι τὸ παλαιὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἐκεῖνο εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ῥώμην, εἶχε λαοὺς εἰδωλολάτρας, ἐχρησιμοποιεῖ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ εἶχεν αὐτοκράτορας Ῥωμαίους ἢ ξένους. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἑλληνικὰς χώρας, ἔχει πρωτεύουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν, κατοικεῖται ἀπὸ Ἑλλήνας Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ὀμιλοῦν, γράφουν καὶ ἐννοοῦν μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ οἱ ὅποιοι ἐκλέγουν τοὺς αὐτοκράτορας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνετελέαθη βραδέως καὶ ὁμαλῶς χάρις εἰς τὰς πράξεις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου

καὶ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυνάμεως καὶ ἀκμῆς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

4.— Ἡ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναβίωσις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ χωρισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἀπὸ τὸ δυτικόν, ὁ ἐξελληνισμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία κατέκτησε τοὺς λαοὺς αὐτοῦ, ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν νὰ ἀναπτυχθῇ, νὰ λάμψη καὶ πάλιν καὶ νὰ φωτίσῃ ἡνωμένη μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πλέον τὴν νέαν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεφάνησαν πέντε σοφοὶ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν ὑπηρέτησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Οἱ πέντε οὗτοι μεγαλοφυεῖς κήρυκες τῆς νέας ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας ἠγωνίσθησαν τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀρετῆς εἰς τὰς πέντε γωνίας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐδημιούργησαν πέντε κέντρα ἑλληνοχριστιανικῆς μορφώσεως.

Οὗτοι εἶναι :

- 1) Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν.
- 2) Ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας εἰς τὴν Καισάρειαν.
- 3) Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.
- 4) Ὁ Συνέσιος εἰς τὴν Κυρήνην τῆς Ἀφρικῆς.
- 5) Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τῶν φωστῆρων τούτων τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοκίας θὰ ἐκθέσωμεν δι' ὀλίγων κατωτέρω :

α) Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξανδρείαν τὸ ἔτος 296. Ἔσπούδασε Θεολογίαν καὶ Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἐχειροτονήθη εἰς νεαρὰν ἡλικίαν. διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνοδον ἐν Νικαίᾳ, ὅπου ἐπέδειξε τόσῃν δύναμιν ρητορικὴν, τόσῃν πολυμάθειαν καὶ τόσον θεολογικὸν βάθος εἰς τὰς σκέψεις του

ὥστε προσήλκυσε τὸν θαυμασμόν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς συνόδου ἐκείνης, ὡς ὁ κυριώτερος ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου ἐγένετο Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας κατὰ ρητὴν καὶ ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος εἶχε θαυμάσει τὴν μὀρφωσιν καὶ ἀρετὴν τοῦ Ἀθανασίου.

Ὅτε βραδύτερον οἱ Ἀρειανοὶ ἐπεκράτησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἐστάλη εἰς ἔξοριαν, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεκλήθη διὰ νὰ ἐξορισθῆ καὶ πάλιν. Δέκα φορὰς ἐξωρίσθη καὶ εἴκοσιν ἔτη ἔμεινεν εἰς τὴν ἔξοριαν. Ὅτε ὁ τελευταῖος ἀρειανὸς αὐτοκράτωρ Οὐάλης διέταξε τὴν ἔξοριαν του, ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ. Ἐκ τῶν κακουχιῶν τῆς ἔξορίας, ὁ Ἀθανάσιος ἀπέθανε τὸ ἔτος 377 ἀφοῦ ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν ἀρειανῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐστερέωσε τὴν ὀρθόδοξον πίστιν.

β) Ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καπαδοκίας τὸ ἔτος 330 μ. Χ. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. ὅπου ἐπὶ πέντε ἔτη ἐδιδάσκετο ρητορικὴν, γραμματικὴν, φιλοσοφίαν, ἰατρικὴν καὶ ἀστρονομίαν. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐγνωρίσθη καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν Γρηγόριον. Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν ὅπου ἐπὶ τινα χρόνον εἰργάσθη ὡς δικηγόρος. Ἐπειτα ἀπεσύρθη εἰς Πόντον ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Εἰς τὸν Πόντον προσεκάλεσε καὶ τὸν Γρηγόριον. Κατόπιν ἐπεχείρησε μεγάλην περιοδείαν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐξελέγη ἐπίσκοπος Καισαρείας. Ὡς ἐπίσκοπος δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὰς πιέσεις τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἢ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον αὐτοῦ Μόδεστον. Ὑπῆρξεν ἱεράρχης πρᾶος, ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος. Ἰδρυσεν πτωχοκομεῖον καὶ νοσοκομεῖον καὶ διέθεσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ διὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα. Ἐγραψε πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα καὶ θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν ὀργανωτῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἀπέθανε δὲ τὸ 380 ἀπὸ ἐξάντησιν τοῦ σώματός του ἐκ τῶν νηστειῶν καὶ μελετῶν.

γ) Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας τὸ ἔτος 329 καὶ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ναζιανζὸν, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο ἐπίσκοπος καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὸς Ἀθήνας. Ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ πατρός του διάκονος καὶ προσεκλήθη ἀπὸ τοῦς ὀλίγους ὀρθοδόξους τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐδίδασκεν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς συγγενοῦς του. Οἱ Ἀρειανοὶ τὸν ἐχλεύασαν, τὸν ἐλιθοβόλησαν, τὸν ἠπειλήσαν μὲ θάνατον, τὸν κατηγορήσαν ψευδῶς, ἀλλ' αὐτὸς ἐξηκολούθει νὰ διδάσκῃ τὴν ὀρθοδοξίαν ἕως ὅτου ἐπανεφέρε τὸν λαὸν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ ὅτε οἱ ἀρειανοὶ ἄρχοντες ἐξέλιπον ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

δ) Ὁ Συνέσιος.

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 365 εἰς τὴν Κυρήνην τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ γονεῖς πλουσίους καὶ εὐγενεῖς. Ἐσπούδασε τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἤκουσε τὰ μαθηματικὰ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπὸ τὴν περίφημον Ὑπατίαν. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του ἐνυμφεύθη καὶ ἠσχολεῖτο εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, εἰς μαθηματικὰς ἐρεῦνας, εἰς τὴν ρητορικὴν καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Ὁ λαὸς τῆς Κυρηναϊκῆς τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν πίεσεων καὶ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν διοικητῶν τῆς μακρυνῆς ἐκείνης ἐπαρχίας, ὅτε δὲ ἐπανῆλθεν, ὑπὸ τὴν πίεσιν ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ἐδέχθη νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος, ἂν καὶ ἦτο ἕγγαμος. Ὡς ἐπίσκοπος ἔγινεν ὁ πραγματικὸς προστάτης τοῦ καταπιεζομένου λαοῦ τοῦ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους καὶ σκληροὺς διοικητὰς καὶ ὁ σωτὴρ τῆς Πτολεμαΐδος ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν Λιβύων.

Ὅτε οὗτοι ἐπολιόρκησαν τὴν Πτολεμαΐδα, ὁ διοικητὴς αὐτῆς τρομοκρατημένος, εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα μὲ τοὺς θησαυροὺς του ἕτοιμος νὰ ἀπέλθῃ, ἐὰν οἱ Λίβυες ἐκυρίευσον τὴν πόλιν. Ὁ Συνέσιος ὅμως ὄρθιος ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐμψυχωτὴς τοῦ λαοῦ του, ἠγωνίζετο μετ' αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦν μηχανήματα ἰδικῆς του ἐφευρέσεως, μὲ τὸ ὅποῖον ἐξεσφενδονίζοντο κατὰ τῶν ἐχθρῶν λίθοι. Ἡμέραν καὶ νύκτα εὕρισκετο εἰς τὰς ἐπάλξεις, λαμπρὸς καὶ ἥρωικὸς πρόδρομος τῶν μετὰ πολλοὺς αἰῶνας

όμοίων του, πολεμῶν καὶ ἐμψυχῶνων τὸν λαὸν μέχρις οὗτου ἢ πόλις ἐσώθη καὶ ὁ διοικητὴς ἐπανήλθεν ἀσφαλῆς εἰς τὸ ἀνάκτορόν του. >

ε') Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

Ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Λιβανίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδιδάχθη τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο δικηγόρος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὸ ἄσημον αὐτὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐζήτησε νὰ γίνῃ χριστιανός. Ἐβαπτίσθη καὶ κατηχήθη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μελέτιον καὶ ἀνεχώρησεν εἰς ἀσκητικὸν βίον ἐπὶ ἕξ ἔτη. Κατὰ τὰ ἕξ αὐτὰ ἔτη ἐμελέτησε καὶ ἠρεύνησε τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἠννόησε βαθέως τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ ἔπειτα πρεσβύτερος καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ εἰς τὰ πλήθη τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἴκοσιν ἔτη ἐκήρυξεν ἐκεῖ καὶ ἡ φήμη τοῦ ἐξηπλώθη εἰς μακρυνὰς χώρας. Ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἔσωσε τὴν Ἀντιόχειαν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως, διότι εἶχε στασιάσει κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νεκτᾶριος ἀπέθανεν, ὁ λαός, οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος τὸν προσκαλοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν χειροτονοῦν ἐπίσκοπον αὐτῆς. Ἐκεῖ ἐφάνερωσε τὴν ἀπέραντον σοφίαν του, τὰ μεγάλα του ψυχικὰ προτερήματα καὶ τὴν μεγάλην τέχνην τοῦ λόγου του, τὴν χειμαρρῶδη ρητορικὴν του δεινότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν κατέκτησε τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης.

Ἄλλὰ ἦτο κακὴ ἐποχὴ τότε. Οἱ κληρικοὶ παρεξετρέποντο, οἱ ἄρχοντες, οἱ αὐλικοί, ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοκία δὲν ἔζων τὸν καλὸν τοῦ χριστιανοῦ βίον καὶ ὁ Χρυσόστομος, αὐστηρὸς ἀλλὰ δίκαιος, καταγγέλλει εἰς τὸν λαὸν τὰς παρεκτροπὰς των. Ἡ Εὐδοκία διέταξε τὴν ἐξορίαν του, ἀλλὰ ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ὁ περίφημος ἱεράρχης, ὁ σοφὸς καὶ δεινὸς ρήτωρ δὲν συνεχῶρει τὰς ἀκολασίας καὶ τὰς ἐφάνερωνεν εἰς τὸν λαόν. Ἡ Εὐδοκία τὸν ἐξώρισε διὰ δευτέραν φοράν. Ὁ λαὸς καὶ πάλιν ἐστασίασε καὶ εἰς τὴν μανίαν του ἔκαυσε δημόσια κτίρια καὶ ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἡ ἀντίστασις του ἐθραύσθη μὲ σφαγὰς καὶ φυλακίσεις καὶ ὁ Ἰωάννης συρόμενος εἰς τὴν ἐξορίαν ἀπέθανε καθ' ὁδόν. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπέθανε καὶ ἡ Εὐδοκία διὰ νὰ φανῇ ἡ θεία δικαιοσύνη.]

στ) Ἑὺδοκία.

Ἐγγονος τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου ἦτο ὁ Θεοδόσιος ὁ Β΄, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Ἀθηναΐδα, κόρην τοῦ διασημοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, τὸ ἔτος 421 μ. Χ.

Αὕτη ἦτο εἰδωλολάτρις ἀλλὰ εἶχε μεγάλην μόρφωσιν, ὅτε δὲ ἐγένετο σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος ἐβαπτίσθη χριστιανὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὺδοκία. Τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους διηύθυνεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Πουλχερία, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο νωθρὸς καὶ ἀνίκανος. Ἡ δὲ Εὺδοκία ἠσχολήθη εἰς τὸ νὰ ἐξελληνίσῃ τὴν Αὐλὴν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὴν τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον ζωῆς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς ἐξελληνιστικῆς τῆς προσπάθειας εἶναι ἡ ἴδρυσις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἑνὸς σχολείου, ὅπως τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκον τριάκοντα σοφοὶ καθηγηταὶ καὶ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ἄνωτερον Πανδιδακτήριον. Ἐκ τῶν καθηγητῶν οἱ δεκαπέντε ἐδίδασκον λατινιστὶ νομικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, οἱ δὲ ἄλλοι δεκαπέντε ἐδίδασκον ἑλληνιστὶ γραμματικὴν καὶ ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Τὸ Πανδιδακτήριον τοῦτο ἔγινε βραδύτερον ἄνωτερον πνευματικὸν κέντρον τῆς νέας Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν πλήρη ἐξελληνισμόν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους.

Ἀσκήσεις

- 1) Πῶς ἔγινε ἡ μετανάστευσις τῶν ἔθνῶν ;
- 2) Ποῖα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου σᾶς ἀρέσουν καὶ ποῖα ὄχι ;
- 3) Διατί ἔγινεν ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος ;
- 4) Ποῖοι ἐβοήθησαν εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ πῶς ἕκαστος ;
- 5) Δεῖξατε εἰς τὸν χάρτην τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1. Ὁ Ἰουστινιανὸς

Τὸ ἔτος 518 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ὁ Ἰουστινιανός. Οὗτος ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Ὅτε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστίνος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε διαδόχους, ἐκάλεσε τὸν ἀνεψιὸν του εἰς τὴν πρωτεύουσάν διὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς ἓνα μέλλοντα αὐτοκράτορα μὀρφωσιν. Βραδύτερον ὅτε ἐγήρασε τὸν προσέλαβε σύμβουλον καὶ συνάρχοντα μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγένετο αὐτοκράτωρ τὸ ἔτος 527 καὶ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ ἔτους 565. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξεν ἓνας ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἄνθρωπος μετρίου ἀναστήματος με εὐρὸ στήθος, ζωηρὸν καὶ ἀνήσυχον πρόσωπον καὶ πνεῦμα προικισμένον δι' ἀσυνήθους σοφίας. Ἐγνώριζε θεολογίαν, νομικά, ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ποίησιν. Τὸ κύριον ἔργον τῆς ζωῆς του ἦτο ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐργασία. Ἔμεινε πολλὰς φορὰς δύο ἡμέρας καὶ νύκτας μελετῶν, σχεδιάζων καὶ ἐργαζόμενος ἄπνους καὶ χωρὶς φαγητόν. Οὐδέποτε ἔφαγε μέχρι χορτασμοῦ. Μόλις ἤγγιζε τὰ φαγητὰ τὰ ἄφηνε διὰ νὰ τρέξη πάλιν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐργασίαν. Εἶχεν ὁ Ἰουστινιανὸς μεγάλα σχέδια καὶ μεγάλα ὄνειρα. Ἐφιλοδόξει νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν παλαιὰν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, νὰ τὴν κάμῃ ἰσχυράν καὶ ἔνδοξον καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἔργα μεγάλα διὰ νὰ τὰ θαυμάζουν οἱ μεταγενέστεροι.

Ἐκτὸς τῆς μεγάλης του μορφώσεως καὶ τῆς ἀγνῆς φιλοδοξίας ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε καὶ τὴν σημαντικὴν ἰκανότητα νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκλέγῃ διὰ κάθε ἐργασίαν καὶ τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον. Διότι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐδημιούργησε μόνος καὶ ἀβόηθητος τὴν λαμπρὰν δόξαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν ἐβοήθησαν ἐξέχοντες εἰς ἰκανότητα καὶ σοφίαν ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος εἶχε τὴν ἐπιτυχίαν νὰ ἀνακαλύψῃ μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους. Οὕτω μὲ τοὺς στρατηγούς του Βελισάριον καὶ Ναρσήν ἐπεχείρησε τοὺς ἐνδόξους πολέμους του πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς παλαιᾶς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐστερέωσε τὸν θρόνον του. Μὲ τὸν σοφὸν νομομαθῆ Τριβωνιανὸν συνέλεξε τοὺς νόμους καὶ συνέταξε τὸ περίφημον Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη μελετοῦν οἱ νομομαθεῖς. Μὲ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἀνθέμιον καὶ Ἰσιδώρον ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ στήριγμα καὶ τὴν σκέπην τῆς χριστιανοσύνης εἰς τοὺς μετέπειτα πολλοὺς αἰῶνας. Καὶ τέλος μὲ πλείστους ἄλλους συνεργάτας εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς διοικήσεως καὶ τῆς κρατικῆς ζωῆς ἐδημιούργησε τὴν λάμπιν τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς του.

Εἰς τὴν δόξαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνέτεινε καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα, ἡ ὁποία κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐφυΐαν της καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά της ὑπῆρξε φρόνιμος καὶ πολῦτιμος σύμβουλος εἰς πολλὰς τοῦ βίου του δυσκόλους περιστάσεις. †

2. Πολεμικά κατορθώματα του Ίουστινιανού

α) Πόλεμος κατά των Περσών

Ότε ο Ίουστίνος απέθανε και ανήλθεν εις τὸν θρόνον ὁ Ίουστινιανός, ὁ β-σιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὁ Α' με στρατὸν 40.000 ἀνδρῶν εἰσήλθεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Ίουστινιανὸς ἐξέλεξεν ἕνα ἄσημον νεαρὸν ἀξιωματικὸν τῆς σωματοφυλακῆς του, τὸν ἐκ Θράκης Βελισάριον, τὸν προήγαγεν ἀμέσως εἰς στρατηγὸν καὶ τὸν ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Χοσρόου με στρατὸν 25.000 ἀνδρῶν. Ὁ Βελισάριος κατ' ἀρχὰς ἀπέφυγε μάχην ἐκ παρατάξεως πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ παρέσυρεν αὐτούς, διὰ διαφόρων στρατηγικῶν τεχνασμάτων εἰς ἐνέδρας ὅπου τοὺς ἔκαμνε μεγάλας καταστροφάς. Ἀλλὰ διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν του τούτων ὁ στρατὸς του ἐνθαρρυνθεὶς ἐζήτηε μάχην ἀποφασιστικὴν κατὰ μέτωπον. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν εἰς τὸ Καλλίνικον καὶ ἐκεῖ συνήφθη μάχη πεισματώδης, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βελισάριος καὶ ὁ στρατὸς του ἐπολέμησαν με ἀνδρείαν καὶ ἐνίκησαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐντοπίους Μεσοποταμίους καὶ Ἀραβας ὑπεχώρησεν. Ὁ Βελισάριος ἐκινδύνευσεν ἀλλὰ ἐμάχετο ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ἡ ὁρμὴ του καὶ ἡ ἀνδρεία του παρέσυρεν ὡς θύελλα τοὺς Πέρσας καὶ ὁ στρατὸς του τὸν ἤκολούθησεν εἰς τὴν καταδίωξιν αὐτῶν. Μετὰ τὴν νικὴν του ταύτην κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἀφοῦ ἐπέβαλε ταπεινωτικὴν διὰ τὸν Χοσρόην εἰρήνην ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νικητής.

β) Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐσυνθηίζοντο οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρμάτων, αἱ ἀρματοδρομίαι. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχεν ἕνας χώρος, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Ἱππόδρομος καὶ ἐκεῖ ἠγωνίζοντο ἀγῶνα ταχύτητος τὰ ἀντίπαλα ἄρματα. Πρὸς διάκρισιν οἱ ὀδηγοὶ ἔφερον ἔνδυμα διαφορετικοῦ χρώματος. Ὁ λαὸς παρηκολούθει με μεγάλο ἐνδιαφέρον τοὺς ἀγῶνας αὐτούς. Ἄλλοι ἐπεθύμουν νὰ νικήσῃ τὸ ἄρμα με τὸν ὀδηγὸν ποῦ ἐφόρει πράσινα ἐνδύματα καὶ ἐκαλοῦντο πράσινοι καὶ ἄλλοι ὑπεστήριζον τὸ ἄλλο ἄρμα, τοῦ ὁποῖου ὁ ὀδηγὸς ἔφερεν ἔνδυμα κυανοῦν καὶ ἐκαλοῦντο βένετοι. Αἱ δύο αὐταὶ ὀμάδες ἦσαν κατ'

άρχας ἀθλητικοὶ σύλλογοι, μὲ τὸν καιρὸν ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀνεμίχθησαν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ οἱ ἀθλητικοὶ αὐτοὶ σύλλογοι ἔγιναν πολιτικὰ κόμματα.

Μίαν ἡμέραν ὁ Ἰουστινιανὸς μετέβη εἰς τὸν Ἰππόδρομον διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς ἀρματοδρομίας. Ἀλλὰ ἐκεῖ τὰ κόμματα αὐτὰ τῶν πρασίνων καὶ τῶν βενέτων ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ παύσῃ δύο ὑπουργοὺς του, οἱ ὅποιοι ἦσαν μισητοὶ εἰς αὐτά. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠρνήθη καὶ τότε τὸ πλῆθος ἐξεχύθη εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑπεκίνησεν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ φρουρὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνέλαβε μερικοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐξηγριώθη περισσότερο καὶ περιεκύκλωσε τὰ ἀνάκτορα, ἔθεσε δὲ πῦρ εἰς τὸ Ἐπαρχεῖον καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια. Ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐβοηθεῖτο καὶ ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἐκάη τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Πλείστοι τῶν κατοίκων ἔφευγον, ἐνῶ εἰς τὰ ἀνάκτορα ὁ Ἰουστινιανὸς συνεσκέπετο διαρκῶς μὲ τοὺς ὑπουργοὺς του. Τέλος ἔπαυσε τοὺς δύο ὑπουργοὺς, τοὺς ὁποίους τὸ πλῆθος ἐμίσει, ἀλλὰ τὸ ἐπαναστατημένον πλῆθος μεθυσμένον ἀπὸ τὰς σφαγὰς καὶ τὴν πυρκαϊάν δὲν ἤκουε πλέον τίποτε καὶ ἐπὶ τέσσαρα ἡμερονύκτια ἔκαιε καὶ κατέστρεφε τὸ πᾶν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνεκήρυξεν ἄλλον αὐτοκράτορα φωνάζον εἰς τὰς ὁδοὺς «νίκα, νίκα». Ἐκ τῆς κραυγῆς ταύτης ἡ στάσις ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπηλπισμένος ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πόλεως. Οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἦσαν σύμφωνοι. Μόνον ἡ σύζυγός του Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἠρνήθη νὰ φύγῃ, προέτρεψε δὲ καὶ τὸν βασιλέα νὰ μείνῃ καὶ νὰ ἀγωνισθῇ μέχρι θανάτου λέγουσα ὅτι: «καλὸν ἐγτάφιον εἶναι ἡ βασιλεία». Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεθάρρησε καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βελισάριον νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν διὰ τῶν ὅπλων. Ὁ Βελισάριος παρέλαβε τοὺς πιστοὺς στρατιώτας καὶ ὤρμησε κατὰ τῶν στασιαστῶν, τοὺς ὁποίους εὔρε συνηθροισμένους εἰς τὸν Ἰππόδρομον. Ἐσφαξε τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τοὺς ἄλλους καὶ κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη ὁ θρόνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

γ) / Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βανδήλων.

Τὰ πρὸς Βορρᾶν παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν Βυζαντινὴ ἐπαρχία καὶ συνώρευον πρὸς δυσμὰς μὲ τοὺς Βανδήλους, ὁ

βασιλεύς τῶν ὀποίων ἦτο φίλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκρατορίας. Ἄλλ' εἷς φιλόδοξος Βανδῆλος, ὁ Γέλιμερ, ἐξεθρόνησε τὸν νόμιμον βασιλέα καὶ ἔγινεν ἐκεῖνος βασιλεύς. Κατόπιν ἐπετέθη κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Καρχηδόνα καὶ ἄλλας πόλεις. Ἐναντίον τῶν βαρβάρων τούτων ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλε πάλιν τὸν Βελισάριον μὲ 10.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεις. Ὁ στρατὸς αὐτὸς τοῦ Βελισαρίου δὲν ἦτο μέγας, ἀλλὰ ἦτο κάλλιστα ὠργανωμένος, μὲ ἰσχυρὰν πειθαρχίαν καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μεγαλοφυοῦς καὶ ἐνδόξου στρατηγοῦ.

Ὁ Βελισάριος συνεπλήρωσε τὸν ἐφοδιασμόν του εἰς τὴν Μεθώνην, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Σικελίαν καὶ ἀπεβίβασεν τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἀφρικανικὴν ἀκτὴν. Προχωρῶν δὲ παραλλήλως πρὸς τὸν στόλον του κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἐνίκησε τοὺς Βανδῆλους εἰς πλείστας μάχας, ἠλευθέρωσε τὴν Καρχηδόνα, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Γέλιμερ καὶ κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Βανδῆλων. Ἀφοῦ δὲ προσήρτησεν αὐτὸ μετὰ τῶν νήσων Σαρδηνίας, Κορσικῆς καὶ Βαλεαρίδων εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, μετὰ τριῶν μηνῶν ἐνδοξὸν ἀγῶνα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν, ὅπου μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐτέλεσε θρίαμβον. τὸν ὅποιον ἐκόσμουν τὰ λάφυρα, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ Γέλιμερ ὁ ἴδιος, ὁ ἠττημένος βασιλεύς τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν.

δ) Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Εἶδομεν ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν εἶχον ἐγκατασταθῆ Γότθοι καὶ μόνον πόλεις τινὲς εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ἦσαν ἀκόμη Ἑλληνικαί. Οἱ Γότθοι οὗτοι τῆς Ἰταλίας ἔζων εἰρηνικῶς καὶ ἦσαν φίλοι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ὅτε ἔγινεν ἡγεμῶν αὐτῶν ὁ Θευδάτος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐναντίον αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλε πάλιν τὸν Βελισάριον. Ὁ Βελισάριος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Νεάπολιν. Ὁ Θευδάτος ἐδίσταζε νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Βελισαρίου καὶ διὰ τοῦτο οἱ Γότθοι τὸν ἐφόνευσαν καὶ ἔκαμον ἀρχηγόν των τὸν Οὔττιγιν. Ὁ Βελισάριος κατέλαβε τὴν Νεάπολιν καὶ κατόπιν τὴν Ρώμην καὶ μετὰ σκληροῦς ἀγῶνας κατέλαβε καὶ τὴν Ραβέναν καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Οὔττιγιν. Νέος θρίαμβος ὑπῆρξεν ἢ ἐπάνοδος τοῦ Βελισαρίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλὰ οἱ Πέρσαι εἶχον εἰσβάλει καὶ πάλιν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ὁ Βελισάριος ἀπεστάλη καὶ πάλιν ἐναντίον αὐτῶν. Οἱ Γότθοι ὄτε ἔμαθον, ὅτι ὁ Βελισάριος ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔκαμον νέον ἀρχηγόν, ἐπανεστάτησαν καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἰταλίαν ἔκαμον ἐπιθέσεις καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐναντίον τῶν Γότθων ἔστειλεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἄλλον ἔνδοξον στρατηγόν, τὸν Ναρσῆν, ὁ ὁποῖος εἶχε παρακολουθήσει τὴν πρώτην κατὰ τῶν Γότθων ἐκστρατείαν τοῦ Βελισαρίου. Ὁ Ναρσῆς μετὰ πολλὰς μάχας πρὸς τοὺς Γότθους ἀνέκτησε τὴν Ἰταλίαν, ὑπέταξε τελειωτικῶς τοὺς Γότθους εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, κατέλυσε τὸ κράτος των καὶ ἐπὶ 15 ἔτη παρέμεινε εἰς Ἰταλίαν διοικῶν τὴν νέαν αὐτὴν Βυζαντινὴν Ἐπαρχίαν.

ε) Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Οὐννων

Οἱ Οὐννοι ἠνωμένοι μὲ τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Βουλγάρους διέβαινον τὸν ποταμὸν Ἰστρον (Δούναβιν) καὶ ἐλεηλάτουσαν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς. Κατὰ τούτων ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἀποστείλει ἄλλους καλοὺς στρατηγούς, τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν Χαλβούδιον. Ὁ Βελισάριος εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ στρατεύμα, διότι τὸν εἶχον συκοφαντήσει ὅτι δῆθεν ἐπεβουλεύετο τὸν θρόνον. Ἐνῶ δὲ ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ἐπολέμα κατὰ τῶν Σλάβων, οἱ Οὐννοι κατάρθωσαν νὰ φθάσουν μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ πολιορκήσουν αὐτήν. Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν πρωτεύουσαν ἦτο μέγας. Ὁ λαὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔτρεξαν πρὸς τὸν γέροντα καὶ παρηγκωνισμένον ἔνδοξον στρατηγόν, τὸν Βελισάριον, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἀναλάβῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὁ Βελισάριος ἐνεδύθη καὶ πάλιν τὴν αἵματοβαμμένην στολήν του καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πόλιν. Ὁ λαὸς ἰδὼν τὸν ἔνδοξον στρατηγόν ἐνεθουσιάσθη, ἠλεκτρίσθη, ἀνέλαβε θάρρος καὶ ὅλοι οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταὶ τοῦ κατατάσσονται εἰς τὸ πλευρόν του. Ταχέως ἐσχημάτισε σῶμα ἐκ 300 ἰπέων καὶ ὤρμησεν ἀκράτητος ἔξω τῶν τειχῶν. Οἱ Οὐννοι πρὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ γηραίου ἤρωος κάμπτονται, ὑποχωροῦν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἡ πρωτεύουσα ἐσείετο ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τοῦ Βελισαρίου. Ἄλλὰ καὶ πάλιν αἱ συκοφανταὶ καὶ αἱ διαβολαὶ ἀναγκάζουν

τὸν Βελισάριον νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ὡς ἄσημος ἰδιώτης.

Ταῦτα ὑπῆρξαν τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τούτων ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀυτοκρατορίαν τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν ποῦ ἔλαβε ποτὲ καὶ ἐξησφάλισεν εἰς αὐτὴν σύνορα ἀσφαλῆ.

3. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

α) Ἡ Ἰουστινιανέϊος Νομοθεσία

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ νόμοι, συμφώνως πρὸς ὁποίους ἐδίκαζον οἱ δικασταὶ ἦσαν πολλοὶ καὶ πολὺ παλαιοί, δὲν εἶχον δὲ τακτοποιηθῆ κατὰ μίαν σειρὰν εἰς ἓνα βιβλίον, ὥστε οἱ δικασταὶ καὶ οἱ δικηγόροι νὰ τοὺς ἔχουν προχείρους, νὰ τοὺς εὐρίσκουν εὐκόλως καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν καλῶς. Ἐξ ἄλλου καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντας αὐτοὺς νόμους δὲν ἦσαν πλέον χρήσιμοι καὶ ἄλλοι εἶχον ἀνάγκην τροποποιήσεως διὰ τὴν καλυτέραν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης.

Καὶ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἄλλοι αὐτοκράτορες εἶχον ἐνοήσει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν νόμων καὶ τῆς συστηματοποιήσεως τῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχουν τί τὸ σοβαρόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς δι' ἐνὸς διατάγματος ἐσημάτισε μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ δικηγόρους, δικαστὰς καὶ νομομαθεῖς καὶ πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς τῶν νομικῶν διώρισε τὸν νομοδιδάσκαλον Τριβωνιανόν. Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος πολὺ ἐργατικός, σοφὸς καὶ ἀποφασιστικός. Τοῦτον ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τοῦ ἀνέθεσε νὰ συλλέξῃ καὶ ταξινομήσῃ τοὺς παλαιοὺς νόμους, νὰ τροποποιήσῃ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ συντάξῃ νέους ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο μεγάλη καὶ δύσκολος, ἀλλὰ ὁ Τριβωνιανὸς μὲ τὴν ἐπιτροπὴν τὴν ἔφερον εἰς πέρας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη τοὺς παλαιοὺς νόμους τοὺς ἔγραψεν εἰς ἓνα παμμέγιστον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Κ ὦ δ ι ξ. Εἰς ἓνα ἄλλο βιβλίον τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Π α ν δ ε κ τ η ς ἔγραψαν τὴν ἐξήγησιν τῶν νόμων αὐτῶν, ὅπως τὴν εἶχον κάμει προγενέστεροὶ σοφοὶ νομικοί. Εἰς ἓνα τρίτον βιβλίον ἔγραψαν τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἴσχυον τότε καὶ μὲ τοὺς ὁποίους ἐδίκαζον οἱ σύγχρονοι δικασταὶ καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἐδόθη

τὸ ὄνομα Εἰσηγήσεις. Καὶ τέλος ὄσους νόμους νέους συνέταξαν τοὺς ἔγραψαν εἰς τέταρτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Νεαραί. Τὰ τέσσαρα ταῦτα βιβλία, ὁ Κώδιξ, οἱ Πανδέκται, αἱ Εἰσηγήσεις καὶ αἱ Νεαραὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Σῶμα τοῦ Πολιτικοῦ Δικαίου καὶ εἶναι ἔργον αἰώνιον καὶ ἀθάνατον. Σήμερον ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Ρωμαϊκὸν Δίκαιον».

β) Ἡ καλλιέργεια τῆς μετὰ ξης

Τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν Εὐρώπην τὰ κατασκευάζον εἰς τὴν Κίναν, διότι ἐκεῖ μόνον ἐγνώριζον τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς τῆς μετὰ ξης. Μεγάλια χρηματικὰ ποσὰ ἐξώδευεν ὁ λαὸς διὰ τὴν προμήθειαν τῶν μεταξωτῶν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσκέφθη νὰ διαδώσῃ εἰς τὸν λαὸν τὸν τρόπον τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας διὰ νὰ τὸν ἀνακουφίσῃ οικονομικῶς. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἦτο δύσκολον διότι οἱ Κινέζοι ἀπηγόρευον εἰς τοὺς ξένους νὰ μανθάνουν τὴν τέχνην αὐτὴν καὶ ἀπηγόρευον τὴν ἐξαγωγήν σπόρου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κίναν δύο μοναχοὺς, διὰ νὰ διδάξουν εἰς τοὺς Κινέζους τὸν χριστιανισμόν καὶ διὰ νὰ ἐκμάθουν τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας τῆς μετὰ ξης κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς των εἰς τὴν Κίναν. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἀφοῦ παρέμειναν εἰς τὴν Κίναν ἐπ' ἄρκετον καὶ ἀφοῦ μετὰ πολλῶν προφυλάξεων ἔμαθον τὸν τρόπον τῆς σηροτροφίας ἀνεχώρησαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ ἔκρυσαν ἐντὸς τῶν ράβδων των σπόρον μεταξοσκωλήκων. Ἐλθόντες δὲ οἱ μοναχοὶ οὗτοι εἰς τὴν Θράκην ἀνέπτυξαν τὴν βιομηχανίαν τῆς μετὰ ξης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὁ λαὸς τῆς Αὐτοκρατορίας προσεπορίζετο πολλὰ κέρδη.

γ) Ἡ ἀνοικοδομήσεις τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχε κτίσει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκάη κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης ἐπὶ αὐτοκρατεῖρας Εὐδοξίας διὰ τὴν ἐπαναφορὰν ἐκ τῆς ἐξορίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἀνοικοδομήθη· ἀλλὰ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα ἐκάη ἐκ νέου. Τοῦτον τὸν ναὸν ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀνοικοδομήσῃ μεγαλοπρεπῆ, αἰώνιον, κατοικίαν καὶ καύχημα τῆς χριστιανοσύνης. Τὴν ἐργασίαν δὲ τῆς ἀνοικοδο-

μήσεως ανέθεσεν εις δύο σοφούς "Ελληνας μηχανικούς και καλλιτέχνας, τὸν Ἀνθέμιον καὶ τὸν Ἰσιδώρον.

Ἡ ἐργασία ἤρχισεν εἰς τὰς 23 Φεβρουαρίου τοῦ 532 καὶ διήρκεσε πέντε ἔτη καὶ δέκα μῆνας. Εἰργάζοντο 10.000 ἐργάται καὶ 100 ἐργοδηγοὶ καὶ ἐδαπανήθησαν δυσεκατομμύρια δραχμῶν. Ἐχρησιμοποιήθησαν μάρμαρα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν Μάνην, ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, τὴν Καρίαν, Φρυγίαν, Λυδίαν καὶ

Ὁ Ἰουστινιανὸς

Προποντίδα, σωροὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, λίθοι πολύτιμοι, ἀδάμαντες καὶ μαργαρίται. Τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ εἶναι σταυρὸς καὶ ἐπὶ τῶν κιόνων στηρίζονται ἀψίδες καὶ θόλοι. Καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ὑπάρχει ὑπερμεγέθης τροῦλος ἐπὶ τοξοειδῶν παραθύρων ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει ὡς οὐρανὸς κρεμάμενος ὑπὲρ τὸν ναὸν καὶ ὁ ὁποῖος ἔλκει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὴν ἀθάνατον τοῦ Θεοῦ σκέπην.

Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ ἐκοσμήθησαν δι' εἰκόνων καὶ πολυχρῶμων ψηφιδωτῶν ἐξ ἐπιχρῦσων καὶ ἐπαργύρων ψηφίδων. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν τοῦ τροῦλου ἢ εἰκῶν τοῦ παντοκράτορος Χριστοῦ δεσπόζει ὀλοκλήρου τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὑπῆρχε κρήνη μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ», ἢ ὁποῖα δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ἐκ τοῦ τέλους πρὸς τὴν ἀρχήν.

Ὅτε ἐτελείωσαν αἱ ἐργασίαι ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ εἰς τὰς 27 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 537 παρουσίᾳ 25.000 ἀνθρώπων ἱεουργούντων 500 ἱερέων. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ βλέπων τὸ ὄνειρῶδες μεγαλεῖον τοῦ Ναοῦ, ἀνεφώνησεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος μὲ ὑψωμένας τὰς χεῖρας «Νενίκηκά σε Σολομῶν». Τὸ ἀθάνατον τοῦτο ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ 1.000 ἔτη, ὡς ὀρμητήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰ ἱστορικά του πεπερωμένα, σήμερον δὲ θερμαίνει τὰς ἐλπίδας, τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τῆς νέας Ἑλληνικῆς γενεᾶς.

Αὐτὰ καὶ ἄπειρα ἄλλα ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποῖου ὁ βίος ὑπῆρξε διὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν γεμᾶτος εὐεργετικῆν ζωὴν καὶ ἀσυναγώνιστον δρᾶσιν.

Ν,

ἔως

Ἀσκήσεις

ἑξοχολογία

1. ἑξοχολογία

- 1) Ποίας ἀρετᾶς εἶχεν ὁ Ἰουστινιανός ;
- 2) Ποῖα εἶναι τὰ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ μὲ ποίους συνεργάτας τὰ ἐξετέλεσε ;
- 3) Δείξατε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ βασίλειον τῶν Γότθων τὸ ὁποῖον κατέλυσαν ὁ Βελισάριος καὶ ὁ Ναρσῆς ;
- 4) Σημειώσατε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ὁ Βελισάριος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βανδῆλων.
- 5) Σημειώσατε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸν τόπον ὅπου ἐγένετο ἡ μάχη τοῦ Βελισαρίου κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Ναός τῆς Ἁγίας Σοφίας

260 19. 1100 παύλαρ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε'.

ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΤΑ ΑΒΑΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ

1. Ὁ Ἡράκλειος

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνέβησαν εἰς τὸν ἔνδοξον θρόνον ἄσημοι καὶ ἀνίκανοι αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι παρημέλησαν τὴν στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ ὠδήγησαν αὐτὸ εἰς μεγάλην ἐσωτερικὴν παραλυσίαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς τοῦ κράτους ἦτο νὰ ἐνθαρρυνθοῦν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ νὰ ἀρχίσουν ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομᾶς καὶ πολέμους. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὺς ἦσαν οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι κατῴκουν τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράξη καὶ Τίγρητος χώραν καὶ οἱ Ἄβαροι, μίᾳ φυλῇ συγγενῆς τῶν Οὐννων, οἱ ὅποιοι κατῴκουν τὴν πρὸς Βορρᾶν τοῦ Δουνάβεως περιοχὴν. Οἱ Ἄβαροι συμμαχοῦντες μὲ τοὺς Σλάβους διέβαινον τὸν Δούναβιν καὶ ἐλήστευον τὴν πρὸς νότον αὐτοῦ Ἑλληνικὴν Χώραν, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ τοὺς ἐμποδίσουν οἱ ἀνίκανοι αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου μὲ τὸν Βασιλέα αὐτῶν Χοσρόην τὸν Β' ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ Κράτους ὁ αὐτοκράτωρ Φωκᾶς οὐδὲν μέτρον ἐλάμβανε κατὰ τῶν κινδύνων αὐτῶν καὶ ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευεν, ὅτε ὁ στρατὸς ἐκάλεσε τὸν Ἡράκλειον, υἱὸν τοῦ διοικητοῦ τῆς Καρχηδόνας νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ στεφθῇ αὐτοκράτωρ. Ὁ Ἡράκλειος ἔσπευσε τὸ ἔτος 610 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀφοῦ συνέλαβε καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν λαὸν τὸν ἀνίκανον Φωκᾶν ἐγένετο αὐτοκράτωρ.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Πέρσαι ἐπροχώρουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατελάμβανον τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κέντρα τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Κατέλαβον τὴν Ἀπάμειαν, τὴν Καισάρειαν, τὴν Δαμασκὸν καὶ τὸ ἔτος 614 τὴν Ἱερουσαλήμ. Πλήθη αἰχμαλώτων καὶ λάφυρα ἐστέλλοντο εἰς τὴν Περσίαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν

ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἄλλα δὲν ἐσταμάτησαν ἕως ἐδῶ οἱ Πέρσαι. Ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον μέχρι τῆς Λιβύης, τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Χαλκηδόνα.)

Τὸ κράτος τῆς Ἀσίας δὲν ὑπῆρχε πλέον καὶ ἡ Αἴγυπτος ἡ πηγὴ τῶν φόρων καὶ ἡ σιταποθήκη τῆς αὐτοκρατορίας ἀνῆκε εἰς τοὺς Πέρσας. Ἡ Θράκη ἐστέναζεν ἀπὸ τὰς εἰσβολὰς τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ κάτοικοί τῆς πρωτευούσης ἔβλεπον τὸν καπνὸν τοῦ Περσικοῦ στρατοπέδου.

Ἐνώπιον τῶν κινδύνων ὁ Ἡράκλειος ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν Βῶνον καὶ τὸν Πατριάρχην Σέργιον ἀπεφάσισε νὰ ἀμυνθῆ. Ἔστειλε πρέσβεις καὶ ἐζήτησεν εἰρήνην ἀπὸ τὸν Χοσρόην, ἀλλ' αὐτὸς τοῦ ἀπήντησε μὲ ὑπερηφάνειαν ὅτι θὰ ἔπαυε τὸν πόλεμον, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀπηνουῶντο τὸν Χριστὸν καὶ ἐλάτρευον τὸν ἥλιον. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προσέβαλε πολὺ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι βλέποντες ὅτι δὲν ἐκινδύνευε μόνον ἡ πατρις ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἐξηγέρθησαν μὲ ἓνα ἀκράτητον θρησκευτικὸν φανατισμὸν κατὰ τῶν Περσῶν. Αἱ ἐκκλησίαι ἔδωσαν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματά των διὰ νὰ κοποῦν νομίσματα καὶ ὁ λαὸς προθύμως ἐδέχθη τὴν στρατολογίαν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀφοῦ συνέκέντρωσε στρατὸν καὶ ἀφοῦ ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τοὺς Ἀβάρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσε χρήματα καὶ πολλὰς ὑποσχέσεις, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Περσῶν τὴν ἐπομένην τοῦ Πάσχα τοῦ 622, ἀφοῦ προσηυχῆθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐπροτίμησε νὰ μὴ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Χαλκηδόνα, διότι δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ κρίσιμον μάχην πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ διὰ θαλάσσης ἐπορεύθη πρὸς νότον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Συρίαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Περσίας. Ἦτο βέβαιος ὅτι οἱ Πέρσαι, ὅταν ἔβλεπον τὴν χώραν των εἰς κίνδυνον θὰ ἐγκατέλειπον τὴν Χαλκηδόνα καὶ θὰ ἔσπευδον εἰς αὐτήν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ πόλεμος θὰ ἐγένετο μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ στρατὸς του θὰ ἐνισχύετο πορευόμενος διὰ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἐλευθερῶνων Ἑλληνικὰς πόλεις.

Ὅτε ὁ Ἡράκλειος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἴσδὸν τῆς Συρίας ἐνίσχυσε τὸν στρατὸν του, τὸν ἐγύμνασεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ

‘Ο Ἡράκλειος ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Περσῶν

τοῦ ἐξήγησεν ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ Τίμιος Σταυρὸς καὶ νὰ σωθῇ ἡ χριστιανικὴ πίστις.

Οἱ Πέρσαι, ὅπως προέβλεπεν ὁ Ἡράκλειος, ἐγκατέλειψαν τὴν Χαλκηδὸνα καὶ ἐπορεύθησαν κατὰ τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ πρώτη μάχη. Τόσον μέγας ἦτο ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ τόση ἡ ὄρμη τοῦ Ἡρακλείου, ὥστε ἂν καὶ περισσότεροι οἱ Πέρσαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἡ πρώτη αὕτη νίκη τοῦ Ἡρακλείου ἠλευθέρωσε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἠῦξησε τὸν στρατὸν του καὶ τὸ θάρρος του καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ καταδιώξῃ τοὺς Πέρσας ἕως τὸν Ἄλυν ποταμὸν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἡράκλειος δι' ἄλλου στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὸ Περσικὸν κράτος ἀπὸ βορρᾶ, διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Κασπίας Θαλάσσης καὶ νικῶν παντοῦ καὶ καταδιώκων τοὺς Πέρσας κατελάμβανε Περσικὰς πόλεις. >

2. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων

Βλέπων ὁ Χοσρόης τὸν κίνδυνον τοῦ κράτους του, συνήθροισε πολὺν στρατὸν καὶ ἐσχημάτισε τρεῖς μεγάλας στρατιάς. Τὴν μίαν ἄφησε νὰ προστατεῦῃ τὴν Περσίαν, μὲ τὴν ἄλλην ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὴν Σεβάστειαν καὶ τὴν τρίτην ἀπέστειλε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἦλπιζεν ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἠνάγκαζε τὸν Ἡράκλειον νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πρωτεύουσάν του.

Οἱ Πέρσαι ἐλθόντες εἰς τὴν Χαλκηδὸνα ἔπεισαν τοὺς Ἀβάρους νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ τὴν κυριεύσουν, ἐπειδὴ ἦτο ἀνυπεράσπιστος. Πράγματι οἱ Ἀβαροὶ βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν. Ὁ Ἡράκλειος ἔμαθε τὸν κίνδυνον τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ δὲν ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ Χοσρόη. Ἐγνώριζεν ὅτι ἡ πόλις εὕρισκετο εἰς καλὰς χεῖρας καὶ δὲν ἔσπευσεν ὁ ἴδιος εἰς αὐτήν, ἔστειλεν ὅμως 12.000 ἄνδρας διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὴν φρουρὰν τῆς.

Ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βῶνος ὠργάνωσαν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Ὁ Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων μὲ 80.000 στρατοῦ καὶ πολλοὺς συμμάχους Σλάβους, Βουλγάρους

καὶ Ρώσους πολιορκεῖ τὴν πόλιν. Ὁ στόλος τῶν Σλάβων προσπαθεῖ νὰ μεταφέρῃ τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Βοσπόρου Πέρας καὶ πολιορκεῖ τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων στέλλει παραγγελίαν εἰς τοὺς πολιορκημένους νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, διότι μόνον ἂν γίνουν πτηνὰ καὶ πετάξουν ἢ ψάρια καὶ βυθισθοῦν εἰς τὸ ὕδωρ θὰ δυνηθοῦν νὰ σωθοῦν. Ἡ ἀλαζονεῖα αὐτῆ τοῦ βαρβάρου Χαγάνου ἐξηρέθισε τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ προσηυχήθη καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου, ἐξώρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀκράτητον θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ πίστιν διὰ τὴν νίκην. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἕλληνες ἔτρεπον εἰς φυγὴν τὸν στρατὸν τῶν βαρβάρων, ὁ στόλος συνέτριβε καὶ ἐβύθιζε τὰ σλαβικὰ πλοῖα καὶ ἤλευθέρωνε τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν μέγαν αὐτὸν κίνδυνον.

Ὁ λαὸς ἀπέδωσε τὴν νίκην εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου καὶ προσῆλθε σύσσωμος εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου ἔψαλεν ἓνα εὐχαριστήριον ὕμνον πρὸς αὐτήν. Ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται ἀπὸ τότε τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ὀλόκληρος, λέγεται δὲ «Ἀκάθιστος ὕμνος», ἐπειδὴ τὸν ἔψαλλον ὄρθιοι, καὶ «χαιρετισμοί».

Χαῖρε τῆς ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος
Χαῖρε τῆς βασιλείας τὸ ἀπόρθητον τεῖχος
Χαῖρε δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια
Χαῖρε δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Τότε ἐγένετο καὶ τὸ κοντάκιον τῶν χαιρετισμῶν, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι εὐχαριστοῦν τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν νίκην :

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις Σου Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον
ἵνα κράζω σοι, χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

3. Ἡ νίκη τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἡ ὕψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Ότε ὁ Ἡράκλειος ἔμαθεν ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἐσώθη ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους, ἔλαβε νέον θάρρος καὶ ἐρρίφθη κατὰ τῶν Περσῶν μὲ νέον ἐνθουσιασμόν καὶ ἀκατάβλητον δύναμιν. Εἰς πολλὰς μάχας ἐνίκησε τὸν Χοσρόην καὶ ὅπου συνεκεντροῦτο Περσικὸς στρατὸς ἐκεῖ ἐπετίθετο ὁ Ἡράκλειος, τὸν ἐνίκα καὶ τὸν διεσκόρπιζεν. Ἀλλὰ τὸ Περσικὸν κράτος ἦτο ἀπέραντον καὶ ὁ Χοσρόης ἦτο πολυμήχανος καὶ πεισμων.

Τὸ ἔτος 627 συνεκέντρωσε 500.000 στρατοῦ, τὸν ὁποῖον μὲ τὸν στρατηγὸν Ραζάτην ἔστειλε κατὰ τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ Ἡράκλειος, ὁ ὁποῖος εἶχε πολὺ ὀλιγώτερον στρατὸν συνήντησε τὸν Ραζάτην κοντὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Νινευῖ καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων. Ἐκεῖ συνήφθη ἡ τελευταία μάχη κατὰ τῶν Περσῶν. Ὡς θύελλα ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος χύνεται κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἡ μάχη αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ἀλλὰ καὶ ἡ σκληροτέρα. Οἱ Πέρσαι μάχονται τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες μάχονται ὑπὲρ τῆς ὑβρισθείσης πίστεώς των. Ὁ Ἡράκλειος τραυματίζεται εἰς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ ἡ θεὰ τοῦ ἑαίματος τὸν ἐξαγριώνει. Ὁρμᾶ κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Περσῶν, φονεύει πολλοὺς εὐγενεῖς Πέρσας καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγὸν Ραζάτην. Ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς νυκτὸς ὅτε οἱ Πέρσαι κάμπτονται καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Ἡράκλειος τοὺς κατεδίωξε καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς πρωτεύουσας αὐτῶν Κτησιφώντος. Ἐκυρίευσεν πόλεις καὶ ἄπειρα φρούρια, συνέλαβε χιλιάδες αἰχμαλώτους καὶ ἐκυρίευσεν ἀναριθμήτους ἐχθρικός σημαίας. Ἀπληυθέρωσε Ἕλληνας αἰχμαλώτους καὶ συνεσώρευσε πολύτιμα λάφυρα. Χιλίους ἐλέφαντας καὶ χίλια κιβώτια χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων εὗρηκε μόνον εἰς τὴν Δασταγέρδην. Ὁ Χοσρόης ἔντρομος ὑποχωρεῖ, ἀλλ' ὁ λαὸς του ἐπαναστατεῖ καὶ ἀνακηρύττει βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Χοσρόη Σιρόην. Ὁ Σιρόης ἐφόνευσεν τὸν Χοσρόην καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ ἐζήτησεν εἰρήνην ἀπὸ τῶν Ἡρακλείου. Ὁ Ἡράκλειος ἐδέχθη καὶ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Πέρσας τοὺς ἐξῆς ὅρους :

α) Τὸ περσικὸν κράτος νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ παλαιὰ του σύνορα.

β) Νά αποδοθοῦν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὄλαι αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ Πέρσαι καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, καὶ

γ) Νά αποδοθοῦν τὰ λάφυρα καὶ ὁ Τίμιος Σταυρός. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, ὁ Ἡράκλειος ὀδηγῶν τὸν νικηφόρον στρατόν του καὶ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου καὶ τὸν Τίμιον Σταυρὸν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν ἀδιάκοπον καὶ ἥρωικὸν ἀγῶνα κατὰ ἐπικινδύνων καὶ τρομερῶν ἐχθρῶν. Ὁ λαός, ὁ Πατριάρχης, ὁ κληρὸς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑπεδέχθησαν τὸν νικητὴν βασιλέα μετὰ δακρύων χαρᾶς. Ὅλοι οἱ ξένοι ἡγεμόνες ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἴδουν καὶ θαυμάσουν καὶ νὰ συγχαροῦν τὸν ἥρωα νικητὴν τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους ὁ κόσμος ἐθεώρει ἀηττήτους.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 629 ὁ Ἡράκλειος μὲ μεγαλοπρεπῆ πομπὴν ἐξεκίνησε μεταφέρων εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἐκεῖ ὁ ἀπελευθερωθεὶς πατριάρχης Ζαχαρίας ἠύλογησε τὴν ἀνύψωσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν προτέραν του θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν, 14 Σεπτεμβρίου, τὸν εἶχε τοποθετήσῃ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Πλήθος κόσμου παρηκολούθησε τὴν μεγαλοπρεπῆ τελετὴν μετὰ θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς ἔψαλλον τὸ «Σῶσον, κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. Νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ Σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ Σου πολίτευμα».

Ἀσκήσεις

- 1) Διατί ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Ἡράκλειον ἐνῶ εἶχον αὐτοκράτορα τὸν Φωκᾶν;
- 2) Διατί ὁ Ἡράκλειος ἔπλευσεν ἐναντίον τῶν Περσῶν εἰς τὴν Συρίαν ἐνῶ αὐτοὶ ἦσαν εἰς τὴν Καλλίπολιν;
- 3) Διατί, οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνίκησαν τοὺς Ἀβάρους οἱ ὅποιοι ἦσαν περισσότεροι;
- 4) Πῶς ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησε τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἦσαν περισσότεροι;
- 5) Τί εἶναι ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

1. Ὁ Μωάμεθ, ἡ διδασκαλία του καὶ ἐξάπλωσις αὐτῆς

Οἱ Ἄραβες κατῶκουν τὴν μεταξὺ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ Περσικοῦ κόλπου χερσόνησον τῆς Ἀσίας. Ἐπίστευον ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ, υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Ἄγαρ, καὶ διὰ τοῦτο ἔκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Ἰσμηλιταὶ καὶ Ἄγαρῆνοί.

Οἱ Ἄραβες ἐπίστευον εἰς πολλοὺς καὶ ποικίλους Θεοὺς, Ἄλλοι ἦσαν εἰδωλολάτραι, ἄλλοι Ἰουδαῖοι καὶ ὀλίγοι ἦσαν χριστιανοί. Εἰς τοὺς Ἄραβας τούτους ὁ Μωάμεθ ἐδίδαξε νέαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ ὀνόματός του καλεῖται Μωαμεθανικὴ Θρησκεία.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν καὶ ἐπειδὴ ἦτο πτωχὸς ἐγένετο κατ' ἀρχὰς βοσκὸς καὶ βραδύτερον ὁδηγὸς τῶν

καμήλων, αἱ ὁποῖαι μετέφερον τὰ ἐμπορεύματα μιᾶς πλουσίας ἐμπόρου, ἡ ὁποία βραδύτερον τὸν ἔλαβε σύζυγον. Τὰ ταξείδια αὐτὰ εἰς τὴν Συρίαν τὸν ἔφερον εἰς ἐπαφὴν μὲ χριστιανούς κληρικούς καὶ Ἑβραίους καὶ ἐδιδάχθη παρ' αὐτῶν τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ὁ Μωάμεθ ἦτο εὐφάνταστος καὶ εὐφυῆς ἄνθρωπος καὶ εἶχε χαρακτήρα ἐνεργητικόν, ἐσκέφθη δὲ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς συμπατριώτας του Ἄραβας τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν καὶ νὰ ἐνώσῃ αὐτοὺς εἰς ἓνα ἰσχυρὸν καὶ φανατισμένον ἔθνος διὰ νὰ κατακτήσῃ πολλὰς χώρας.

Ἄφου ἐμελέτησε καὶ κατέστρωσε τὸ σχέδιον τῆς νέας θρησκείας του, εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν, τὸ ἔτος 610 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μέκκαν καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, τὸν διέταξε νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς Ἄραβας :

α) Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Εἷς, ὁ « Ἄλλᾶχ » καὶ προφήτης αὐτοῦ εἶναι μόνον ὁ Μωάμεθ.

β) Ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο μέγας προφήτης, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ διεστρέβλωσαν τὴν διδασκαλίαν του, ὁ Θεὸς στέλλει τὸν Μωάμεθ εἰς αὐτούς.

γ) Ὅτι ὑπάρχει καὶ μετὰ θάνατον ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εἰσέλθουν ὅλοι, ἀλλ' ἐκ τούτων, ὅσοι εἶναι ἄπιστοι, δηλαδὴ δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν, θὰ βασανίζωνται αἰωνίως, ὅσοι εἶναι Μωαμεθανοὶ ἁμαρτωλοὶ θὰ βασανισθῶσιν ἐπὶ τινα μόνον καιρὸν καὶ τέλος θὰ εἰσέλθωσι, καὶ ἐκεῖνοι μετὰ τῶν καλῶν Μωαμεθανῶν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅπου ὑπάρχει αἰωνία ἡσυχία καὶ ἀνάπαυσις, τέρψις καὶ ἄνεσις, καὶ ὅπου ρέουν ποταμοὶ μέλιτος, γάλακτος καὶ ὕδατος διαυγοῦς καὶ δροσεροῦ. Τὸ κήρυγμα αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας καὶ εἶναι γραμμένον εἰς ἓνα ἱερὸν διὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς βιβλίον, τὸ Κοράνιον.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μέκκας δὲν ἐδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν του καὶ κατεδίωξαν τὸν Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τὸ ἔτος 622 ἔφυγεν εἰς τὴν Μεδίναν. Ἐκεῖ οἱ Ἄραβες ἐδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν του. Εἰς αὐτοὺς ὁ Μωάμεθ προσέθεσεν ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἄλλᾶχ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπάρχουν ἄπιστοι καὶ οἱ καλοὶ πιστοὶ ἔχουν καθῆκον νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύουν εἰς τὸν Ἄλλᾶχ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ὅλοι δὲν γνωρίζουν τὸ καλόν, ἔχουν ὑποχρέωσιν οἱ Μωαμεθανοὶ νὰ τοὺς ἀναγκάζουν

διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ πολέμου νὰ γίνωνται Μωαμεθανοὶ καὶ ὅποιος ἤθελεν ἀποθάνει κατὰ τοὺς ἱεροὺς πολέμους πρὸς διάδοσιν τῆς Μωαμεθανικῆς πίστεως, ἤθελεν ἀμειφθῆ ὑπὸ τοῦ Ἄλλαχ καὶ ἤθελε μεταβῆ κατ' εὐθεΐαν εἰς τὸν Παράδεισον. Τὸ συμπληρωματικὸν τοῦτο κήρυγμα ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν πολέμων τῶν Ἀράβων πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Τὸ γεγονός τῆς φυγῆς τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τῆς Μέκκας εἰς τὴν Μεδίναν ὠνομάσθη «ἐγίρα» καὶ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς μεγάλο κατόρθωμα, διότι ἡ φυγὴ αὐτῆ ἔσωσε τὸν προφήτην καὶ ἔστερέωσε τὴν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει ἡ χρονολογία διὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς. Τὸ ἔτος 622 διὰ τοὺς χριστιανοὺς εἶναι (1) διὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς.

2. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων καὶ ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἢ "Όταν ὁ Μωάμεθ ἀπέθανεν, οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ Χαλίφαι ἐκήρυξαν ἱερὸν πόλεμον κατὰ πάντων τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν Μωαμεθανοί. Ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην καὶ κατόπιν τὴν Περσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῆς βίας διέδωσαν τὸν Μωαμεθανισμόν. Μετὰ ταῦτα διηυθύνθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἀκολουθούντες τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἔφθασαν μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν (Γιβραλτάρ) καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Ἰσπανίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ὅπου ἀνέπτυξαν μέγαν πολιτισμόν.

Ἄφοῦ οἱ Ἄραβες ἴδρυσαν τὸ μέγα αὐτὸ κράτος ἐσκέφθησαν νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Θράκης. Προητοίμασαν λοιπὸν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἰσχυρότατον στόλον καὶ διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤλθον εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὸ ἔτος 670.

Αὐτοκράτωρ τότε ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δ' ὁ ὁποῖος ὑπερήσπιζε τὴν πόλιν μετὰ μεγάλης γενναιότητος καὶ ἐματαιῶνε τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων. Εἰς τὴν ἀμυναν τῆς πόλεως ἐβόηθησε καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὕγρου πυρός. Τοῦτο ἦτο μία εὐφλεκτος ὕλη, τὴν ὁποίαν με εἰδικὸς μηχανὰς ἐξεσφενδόνιζον οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν

των Ἀράβων καὶ κατέκαιον αὐτάς. Τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον δὲν ἐσβή-
νετο καὶ εἰς τὸ ὕδωρ ἀκόμη καὶ τὸ ὁποῖον κατέκαιε καὶ ξύλα
καὶ σίδηρον καὶ λίθους ἀνεκάλυψεν ὁ ἐκ Συρίας Ἑλλην μηχαν-
νικός Καλλίνικος καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς του ἐγνώρι-
ζον καὶ τὸ ἐκράτουν μυστικὸν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔκαμνε πολλὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν
Ἀραβικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα κατέκαιε καὶ κατεβύθιζεν. Ὁ δὲ
Ἀραβικὸς στρατὸς δὲν κατῶρθωνε νὰ πλησιάσῃ τὰ τείχη τῆς
πόλεως, διότι δὲν εὑρίσκει τρόπον νὰ ἀποφύγῃ τὸ ὑγρὸν πῦρ,
τὸ ὁποῖον ἐχύνετο ἐκ τῶν τειχῶν κατὰ τῶν κεφαλῶν των ὡσάν
πυρίνη βροχή.

Κατόπιν τῶν ἀποτυχιῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι ἐστοίχισαν εἰς
εἰς τοὺς Ἀραβας μεγάλας καταστροφάς, ἠναγκάσθησαν οὗτοι
νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀναχωρήσουν. Ἀλλὰ καὶ ἡ
ἐπιστροφή αὐτῶν ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ δι' αὐτούς, διότι ὁ
μὲν διασωθεὶς στόλος των κατεστράφη ἀπὸ τρικυμίας, ὁ δὲ
στρατὸς των ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας καὶ τὰς
ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν πορείαν του διὰ τῆς Μικρᾶς
Ἀσίας.

Ἡ πολιορκία αὐτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο φοβερὰ
καὶ διήρκεσεν ἑπτὰ ὀλόκληρα ἔτη καὶ ἔθεσεν εἰς κίνδυνον ὄχι
μόνον τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ τὴν
Εὐρώπην ὀλόκληρον, διότι οὐδὲν πλέον ἔθνος ἦτο ἰσχυρὸν
διὰ νὰ ἀνακόψῃ τὴν πορείαν τῶν Ἀράβων εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς
χώρας. Διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν πρέσβεις
καὶ συνεχάρησαν τὸν Κωνσταντῖνον διὰ τὸ μεγάλο κατόρθωμα
τῆς προστασίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. #

3. Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ παρακμὴ τῶν Ἀράβων.

Ἡ ἀποτυχία τῆς προσπάθειας τῶν Ἀράβων διὰ τὴν κατά-
ληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ νὰ ἀποθαρρύνῃ αὐτούς,
τοῦναντίον τοὺς παρεκίνησε νὰ ἐπανέλθουν μετὰ μεγαλειτέ-
ρων δυνάμεων. Οὕτω 40 ἔτη μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τὸ
ἔτος 717 ὁ Μωσλεμᾶς, ἀρχηγὸς πολυαριθμῶν Ἀραβικῶν δυνά-
μεων, ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως. Μετ' ὀλίγον κατέφθασαν δύο μοῖραι Ἀραβικοῦ

στόλου από 1800 πλοία και εισήλθον εις τὸν Βόσπορον. Ἀλλὰ τὰ πλοία ταῦτα ἦσαν μεγάλα, βαρέα καὶ δυσκίνητα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει ἀπὸ τῶν τειχῶν τὰς κινήσεις των καὶ εἶδεν ὅτι ὁ ἄνεμος τὰ ἐμπόδιζε νὰ προχωρήσωσι, διέταξε μίαν μοῖραν ἐλαφρῶν πυρπολικῶν καὶ σιφωνοφόρων Ἑλληνικῶν πλοίων νὰ τοὺς ἐπιτεθῆ. Ἐντὸς ὀλίγου βοηθοῦντος καὶ τοῦ ἀνέμου τὸ πῦρ εἶχε μεταδοθῆ εἰς τὸν τεράστιον ἐκεῖνον στόλον καὶ αἱ τροφαὶ τῶν Ἀράβων ἐκάησαν ἢ ἐβυθίσθησαν. Τόση ἦτο ἡ καταστροφή, ὥστε οἱ Ἀραβες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως κατὰ τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἔμειναν ἐκεῖ ἀναμένοντες νέες ἐνισχύσεις. Ἐν τῷ μεταξύ ἐνέσκυψε φοβερὸς χειμῶν καὶ ψυχρὸς ἄγριον. Ὁ Ἀραβικὸς στρατὸς στερούμενος τροφῶν καὶ ἀσυνήθιστος εἰς ψυχρὰ κλίματα θεριζέτο ὑπὸ τοῦ θανάτου. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Βούλγαροι συχνὰ ἐπετίθεντο πρὸς λαφυραγωγίαν καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Ἀράβων ἐφόνευον.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους 718, ὁ Χαλίφης Ὁμάρ ἔστειλεν εἰς τὸν Μωσλεμᾶν νέας ἐνισχύσεις μὲ 760 πλοία μὲ τροφὰς καὶ ἄνδρας. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων τούτων ἦσαν χριστιανοὶ ἐξ Αἰγύπτου βιαίως στρατολογηθέντες καὶ ὅτε ἀντίκρυσαν τὰ τεῖχη τῆς πρωτεύουσας, εισήλθον εἰς τὰς λέμβους καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Λέων μαθὼν παρ' αὐτῶν ὅτι ὁ νέος στόλος δὲν εἶχεν ἐπαρκῆ πληρώματα, διέταξεν ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέκαυσεν.

Κατόπιν τῶν συμφορῶν του τούτων ὁ Μωσλεμᾶς, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ πλέον ἐπίθεσιν ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπῆλθε καταστραφεὶς καθ' ὁδὸν ὀλοσχερῶς.

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Ἀραβες ἔχασαν 2.500 πλοία καὶ 500.000 στρατοῦ, μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία ἦτο ἱκανὴ νὰ κατακτήσῃ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἡ Εὐρώπη κατάπληκτος πρὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς λάμψεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἔστειλε πρέσβεις νὰ καταθέσωσιν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των. Ὁ δὲ πάπας Γρηγόριος ὁ Β' διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν εἰκόνες τοῦ Λέοντος καὶ νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἀνάμνησιν τῆς

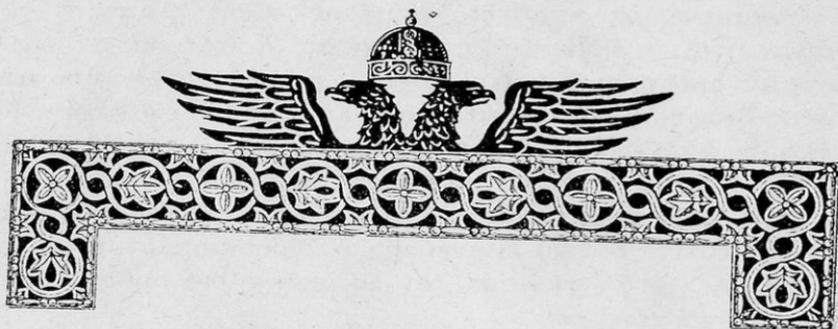
σωτηρίας αὐτῶν ἀπὸ τοῦς Ἄραβας καθιέρωσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁκαθίστου ὕμνου.

Ἀποτέλεσμα καὶ τῆς δευτέρας αὐτῆς ἀποτυχίας τῶν Ἀράβων ἦτο νὰ θραυσθῆ ἡ συνοχὴ καὶ ἡ πολεμικὴ τῶν ὁρμῆ. Ἦρχισαν διάφοροι ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ αὐτῶν, ἀπὸ τοῦς ὁποίους διάφοροι αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐπωφεληθέντες κατέλαβον πάλιν τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου.

Οἱ Ἄραβες παρήκμασαν, ἀλλὰ ἡ θρησκεία αὐτῶν, ἡ Μωαμεθανικὴ, ἔμεινε διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν θρησκευτικὸν πολεμικὸν φανατισμὸν εἰς ἄλλον λαόν, τὸν Τουρκικόν, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἀσκήσεις

- 1) Τί ἐδίδαξεν ὁ Μωάμεθ ;
- 2) Διατί οἱ Ἄραβες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ;
- 3) Τί ἦτο τὸ ὕγρον πῦρ ; *ἦταν ὕγρον πῦρ.*
- 4) Διατί ἀπέτυχε καὶ ἡ δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ;
- 5) Τί θὰ ἐγένετο ἂν οἱ Ἄραβες ἐκυρίευσον τὴν Κωνσταντινούπολιν ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

1. Κοινωνικά καὶ Θρησκευτικὰ ἄτοπα καὶ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, τὸ ἔτος 717, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὁ Λέων ὁ Γ΄, ὁ Ἰσαυρος. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἀφοῦ κατέστρεψε τοὺς Ἀραβας καὶ ἔσωσε τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτόν, ἀπεφάσισε νὰ διορθώσῃ πολλὰ ἄτοπα θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικά, τὰ ὅποια ἔβλαπτον τὴν δύναμιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἄτοπα αὐτὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς :

1. Κατ' ἀρχὰς οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον εἰκόνας. Βραδύτερον ἤρχισαν νὰ κοσμοῦν τοὺς ναοὺς τῶν μὲ εἰκόνας καὶ πρὸς ταύτας ἀπέδιδον τιμὴν χάριν τοῦ εἰκονιζομένου ἱεροῦ προσώπου. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπὸ ἀμάθειαν καὶ ἀπὸ κακὰς συμβουλὰς ἀμαθῶν μοναχῶν, τὴν τιμὴν ταύτην τὴν μετέβαλον εἰς λατρείαν καὶ ἀπέδιδον εἰς τὰς εἰκόνας δύναμιν θαυματουργῶν. Τοῦτο δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὠμοίαζε πρὸς εἰδωλολατρίαν.

2. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἀσκηταὶ καὶ μοναχοί, ἐγένοντο μόνον ὅσοι ἠσθάνοντο ζωηρὰν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐθεώρουν ὅτι ὁ μοναχικὸς βίος εἶναι κατάλληλος διὰ νὰ ἐκφράσουν αὐτὴν πρὸς τὸν Θεόν. Βραδύτερον κατέφευγον εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἄνθρωποι κουρασμένοι καὶ ταλαιπωρημένοι ἀπὸ ἀδικίας καὶ κακοτυχίας διὰ νὰ εὔρουν εἰς αὐτὸν παρηγορίαν καὶ ψυχικὴν γαλήνην. Ἄλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον αἰῶνα τὰ μοναστήρια ἐγίναν πάρα πολλὰ, ἀπὸ δωρεὰς δὲ καὶ κληρονομίας εἶχον σχηματίσει μεγάλας περιουσίας καὶ ἡ ζωὴ εἰς αὐτὰ ἐγένετο ἀπολαυστικὴ καὶ εὐχάριστος. Οἱ νόμοι ἐξαιροῦσαν τοὺς μοναχοὺς ἀπὸ τὴν στράτευσιν καὶ τὴν φορολογίαν καὶ ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων κατέφευγεν εἰς αὐτὰ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν καλοζωίαν μόνον, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀγνήν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἰς τὰς ἀρχάς. Τὸ ἄτοπον αὐτὸ ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀκόμη ἐστέρει τὸ κράτος χρησίων στρατιωτῶν, ἐργατικῶν χειρῶν καὶ φορολογικῶν εἰσοδημάτων.

3. Ἐκαστος πλούσιος κτηματίας εἶχεν εἰς τὰ κτήματά του, διὰ νὰ τὰ καλλιεργοῦν, πτωχὰς οἰκογενεῖας ἀγροτῶν. Οὗτοι ἐκαλοῦντο δουλοπάροικοι καὶ ἦσαν δοῦλοι τοῦ πλουσίου κτηματίου, ὅστις καὶ ἂν εἰργάζοντο δὲν ἤμποροῦσαν ποτὲ νὰ ἀποκτήσουν ἰδικὴν τῶν περιουσίαν καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἦτο ἄδικον καὶ δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν.

4. Τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν ἐμάνθανον τὰ γράμματα ἀπὸ ἀμαθεῖς μοναχοῦς, οἱ ὁποῖοι μετέδιδον εἰς τὰ παιδιά μαζί με τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν πίστιν διαστρεβλωμένην.

5. Τὸ κράτος δὲν εἶχεν ἀρκετὸν στρατὸν, οὔτε καὶ ἀρκετὰ χρήματα, διότι εἶχεν ἐξαντληθῆ ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ διότι τὰ εὐφορώτερα τῶν κτημάτων ἦσαν μοναστηριακὰ καὶ δὲν ἐπλήρωναν φόρον. Ὅσοι δὲ νέοι δὲν ἠθελον νὰ στρατευθοῦν ἐγένοντο μοναχοί, ἐπειδὴ δὲ δὲν τοὺς ὠδήγει πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ἢ πίστις, ἀλλὰ τὸ συμφέρον, ἢ ἀσφάλεια καὶ ἡ καλοζωία, εἰσήγαγον εἰς τὰ μοναστήρια τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἀκολασίαν. ✓

✓ Αὐτὰ ἦσαν τὰ κυριώτερα κακὰ τῆς κοινωνίας, ὅτε ὁ Λέων ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κράτους καὶ τῆς θρησκείας νὰ διορθωθοῦν. Καὶ τὴν διόρ-

θωσιν τῶν κακῶν τούτων ἀνέλαβε νὰ ἐπιδιώξη ὁ Λέων ὁ Γ'. Διὰ νέων νόμων κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν, ἔκαμε νέαν ὄργανωσιν τοῦ στρατοῦ, νέον σύστημα φορολογίας, ἔκλεισε πλεῖστα μοναστήρια καὶ ἀφῆρσεν ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν, ἰδρύσας κρατικὰ σχολεῖα.

Θέλων δὲ νὰ κτυπήσῃ τὸ ἄτοπον τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων κατήργησεν αὐτὰς ὀλοσχερῶς καὶ διέταξε νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τοὺς ναοὺς.

Ἡ προσπάθεια πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶν τούτων ὠνομάσθη θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις. Σύμφωναι δὲ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Λέοντος καὶ φίλοι τῆς μεταρρυθμίσεως ἦσαν ὅσοι ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς ἦσαν ἀληθῶς μορφωμένοι καὶ ἐβλεπον τὸν κίνδυνον τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Οἱ

μοναχοὶ ὅμως δὲν ἦσαν σύμφωναι, διότι ἐβλάπτοντο τὰ συμφέροντά των καὶ συνεβούλευον τὸν ἀμόρφωτον καὶ ἀπλοϊκὸν λαὸν ἐναντίον τῆς μεταρρυθμίσεως.

Εἰς τὰ ἄλλα ζητήματα ἡ μεταρρύθμισις ἐπεκράτησεν ἀλλὰ εἰς τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῶν εἰκόνων εὗρε μεγάλην ἀντίδρασιν. Ὁ λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας διηρέθη εἰς δύο ἀντιπάλους μερίδας, εἰς τοὺς εἰκονομάχους καὶ εἰς τοὺς εἰκονολάτρας. Ὁ Λέων καὶ οἱ διάδοχοί του αὐτοκράτορες ἤθελον νὰ ἐπιβάλουν τὴν μεταρρύθμισιν καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη καὶ φοβερὰ καταδίωξις τῶν εἰκονολατρῶν ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους ἐλάμβανε χώραν. Βραδύτερον ἄλλοι αὐτοκράτορες εἰκονολάτραι ἐπανέφερον τὰς εἰκόνας καὶ τότε ἐδιώκοντο οἱ εἰκονομάχοι. Αἱ ἔριδες αὗται, αἱ εἰκονομαχικαί, διήρκεσαν 120 ὀλόκληρα ἔτη καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας συμφορὰς εἰς τὸ κράτος.

Τέλος τὸ ἔτος 842 ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐκάλεσεν οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ ἐκανόνισεν ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀπονέμουν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν εἰς τὸ εἰκονιζόμενον ἱερὸν πρόσωπον καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ξύλον ἢ τὰ χρώματα τῆς εἰκόνης.

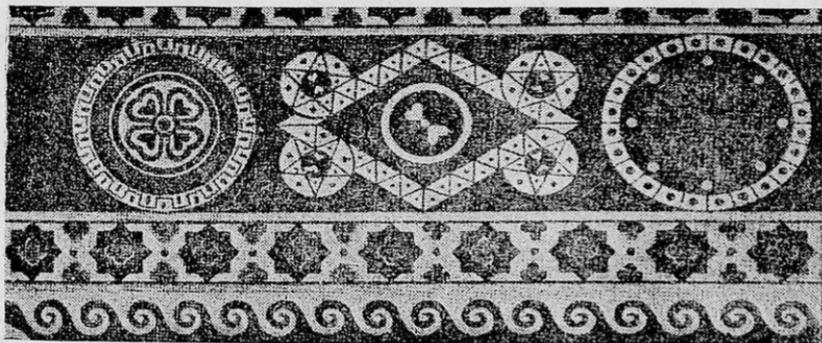

Λέων ὁ Γ'.

Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς συνόδου, ἣ ὁποία ἐδικαίωρε καὶ τὰς δύο μερίδας, ἐδέχθη μὲ ἀνακούφισιν ὁ λαὸς καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπανεῦρε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν γαλήνην. Τὸ γεγονός δὲ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων ἐορτάζει ἡ ἐκκλησία ἡμῶν τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἣ ὁποία ὠνομάσθη Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην ἐπεκράτησεν ἡ ὀρθὴ γνώμη (δόξα).

Ἄσκησεις

- 1) Ποῖα ἦσαν τὰ ἄτοπα, τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν κοινω-
νίαν τὴν ἐποχὴν τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' ;
- 2) Ποῖα ἀπὸ τὰ ἄτοπα αὐτὰ ἦσαν τὰ σπουδαιότερα ;
- 3) Διατί ἦσαν πάρα πολλὰ μοναστήρια ;
- 4) Διατί ὁ λαὸς δὲν ἐδέχθη τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων ;
- 5) Πῶς κατέπαυσαν αἱ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ—ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1. Σλάβοι καὶ Βούλγαροι

Οἱ Ἕλληνας δὲν εἶχον μόνον εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπικινδύνους ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην κοντὰ εἰς τὸν Δούναβιν εἶχον κακοὺς καὶ ἀγνώμονας γείτονας, τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ Σλάβοι κατ'ὄκρουν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀφοῦ δὲ ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλους λαοὺς, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαμνον ἐπιδρομὰς καὶ ἔβλαπτον τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Εἰς μίαν δὲ ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κράτος εὕρισκετο εἰς ἀδυναμίαν εἰσέβαλον εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Πελοποννήσου, ὅπου παρέμειναν καὶ ἐξελληνίσθησαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους τῆς ἐπιδρομῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἡράκλειος διὰ νὰ μείνῃ ἡσυχος ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν καὶ δυνηθῆ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν ἐπέτρεψεν εἰς τὰς Σλαβικὰς φυλάς τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Δαλματῶν νὰ κατοικήσουν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν τῆς Δυτικῆς Μοισίας, τὸ σημερινὸν κράτος τῶν Νοτιοσλάβων. Ἀπὸ ἐκεῖ βραδύτερον ἔκαμνον πολέμους κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία τοὺς ἐφιλοξένησε καὶ τὸ ἔτος 1346 ὁ ἡγε-

μών αὐτῶν Στέφανος Δουσάν κατέλαβε πολλές χώρας Ἑλληνικὰς καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του. Ἄλλὰ βραδύτερον καὶ τὸ κράτος τοῦτο ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους.

Πολὺ χειρότεροι ἐχθροὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρξαν οἱ Βούλγαροι. Οὗτοι ἦσαν Τουρκομογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἦλθον ἐκ τῆς Ἀσίας. Κατ' ἀρχὰς κατώκησαν τὴν παρὰ τὸν Βόλγαν περιοχὴν καὶ ὠνομάσθησαν ἐξ αὐτῆς Βούλγαροι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι ἔκαμνον πολλές ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν πλουσίων χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλείου Κωνσταντῖνος ὁ Δ', διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὰς καὶ διὰ νὰ καλλιεργηθῇ καὶ ἡ χώρα, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν τὴν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου Ἑλληνικὴν ἐπάρχίαν τῆς Ἀνατολικῆς Μοισίας, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀποτελεῖ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων. Ἄλλὰ ἐκεῖ κατώκουν καὶ ἄλλαι Σλαβικαὶ φυλαὶ περισσότερον πολιτισμέναι ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Μὲ αὐτοὺς ἀνεμίχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Βούλγαροι καὶ ἔμαθον τὴν γλῶσσαν των καὶ τὸν πολιτισμὸν των καὶ ἐξεσλαβίσθησαν.

Ἡ χώρα, ἡ ὁποία τοὺς παρεχώρηθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἦτο εὐφορος καὶ πλουσία καὶ μὲ τὸν καιρὸν οἱ Βούλγαροι ἐπληθύνθησαν καὶ διοικούμενοι ἀπὸ ἰδικούς των ἡγεμόνας ὀργανώθησαν εἰς πολεμικὸν ἔθνος ἐπικίνδυνον.

Οἱ Βούλγαροι δὲν ἤρκεσθησαν εἰς τὴν χώραν των, ἀλλὰ ἐξεστράτευσον κατὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἐλήστευσον τοὺς κατοίκους, ἤρπαζον ὅ,τι εὔρισκον, συνελάμβανον δὲ καὶ αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν ὡς δούλους των. Ἐνεκα τούτου οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐξεστράτευσον κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐγένοντο μακροχρόνιοι πόλεμοι πολὺ αἱματηροί. Μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πολέμους τούτους θὰ ἐξιτορήσωμεν.

2. Βουλγαρικοὶ πόλεμοι

α) Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Ε' τοῦ Πογωνάτου κατὰ τὰ ἔτη 758—775.

Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, υἱὸς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τοῦ Μεταρρυθμιστοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ τὰς ληστρικὰς αὐτὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῶν

κατ' ἐπανάληψιν, τοὺς ἐνίκησε παντοῦ, συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν χώραν τῶν ταπεινωμένων.)

β) 'Επὶ Νικηφόρου τοῦ Α' τὸ ἔτος 809

Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Πογωνάτος οἱ Βούλγαροι ἀγεθάρρησαν καὶ βλέποντες τὰς φιλονικίας ποὺ εἶχον μεταξύ τῶν οἱ εἰκονομάχοι μὲ τοὺς εἰκονολάτρας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἤρχισαν πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σκληροῦ καὶ βαρβάρου Κρούμου. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησεν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην ἐπροχώρησε πολὺ εἰς τὸ ἔδαφός τῶν καὶ εὐρέθη ἕξαφνα περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ πολὺς στρατός του τὸν ἐγκατέλειπεν, ἀλλ' ὁ γενναῖος βασιλεὺς μὲ τοὺς ὀλίγους πιστοὺς του ἐπολέμησε καὶ ἐφονεύθη μαχόμενος ὡς ἥρωας. Ὁ ἄγριος Κρούμος διέταξε τότε νὰ εὗρουν τὸ πτώμα του καὶ ἀφοῦ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν του, ἐπηργύρωσε τὸ κρανίον καὶ τὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον οἴνου εἰς τὰ συμπόσια του.)

γ) 'Επὶ Λέοντος τοῦ Ε' τοῦ Ἀρμενίου τὸ ἔτος 814

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου οἱ Βούλγαροι εἰσηλθόντες πάλιν εἰς τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν κατέστρεφον καὶ ἐλήστευον, αἰχμαλωτίζοντες τοὺς κατοίκους καὶ ὑπερηφανεύομενοι διὰ τὴν νίκην. Ἐναντίον τῶν ἐξεστράτευσεν ὁ νέος αὐτοκράτωρ ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος, ὁ γενναῖος στρατηγός καὶ ἀγαπητός εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐζήτηι ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου. Ὁ Λέων συνήντησε τὸν Κρούμον εἰς τὴν παρὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν πόλιν τῆς Θράκης Μεσημβρίαν καὶ συνῆψε μάχην φοβερὰν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησε τὸν Κρούμον κατὰ κράτος. Τόση δὲ ἦτο ἡ καταστροφή τῶν Βουλγάρων ὥστε ἐλάχιστοι ἐσώθησαν φεύγοντες μετὰ τοῦ πληγωμένου Κρούμου, ὁ ὁποῖος ὀλίγον βραδύτερον ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς πληγὰς του. Τόσος δὲ ὑπῆρξεν ὁ τρόμος τῶν Βουλγάρων ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης, ὥστε ἐπὶ 75 ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ πατήσουν Ἑλληνικὸν ἔδαφος.)

3. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μεσημβρίας ἐπηκολούθησε μίᾳ εἰρηνικῇ περιόδῳ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν νὰ ἐκπο-

λιτίσουν τούς Βουλγάρους. Δύο άδελφοί έκ Θεσσαλονίκης μοναχοί, ό Μεθόδιος και ό Κύριλλος άπεφάσισαν νά κηρύξουν τόν χριστιανισμόν εις τούς Σλαβικούς λαούς. Πρός τοῦτο άφου έμαθον τήν σλαβικήν γλώσσαν, συνέταξαν Σλαβικόν άλφάβητον και μετέφρασαν εις τήν σλαβικήν γλώσσαν τό Εὐαγγέλιον και τά άλλα έκκλησιαστικά βιβλία, έλαβον όδηγίας άπό τήν 'Ελληνικήν 'Εκκλησίαν και άνεχώρησαν εις τās χώρας όπου κατοικουν Σλάβοι.

Κατ' άρχάς μετέβησαν εις τούς κατοικούντας πέραν τοῦ Δουνάβεως, κατόπιν εις τούς Σέρβους, και τελευταίον εις τούς Βουλγάρους. Εις αυτούς έμειναν πολύν καιρόν διδάσκοντες τό άλφάβητον και τόν Χριστιανισμόν. Κατ' άρχάς έπίστευσαν όλιγοι Βούλγαροι και έβαπτίσθησαν. 'Ο Χριστιανισμός όμως διεδόθη τελείως εις τήν Βουλγαρίαν, ότε κατá τό έτος 856, κατόπιν τών ένεργειών τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, έβαπτίσθη ό ήγεμών τών Βουλγάρων Βόγορις.

'Από τής έποχής, κατá τήν όποίαν έδέχθησαν τόν Χριστιανισμόν ήρχισαν νά έκπολιτίζωνται όλιγον κατ' όλιγον και περισσότερον οί άρχοντες αυτών και οί βασιλείς των. Πολλοί έκ τούτων και ό υίός τοῦ Βογόριδος Συμεών, έσπούδαζον εις τά σχολεία τής Κωνσταντινουπόλεως. 'Αλλά και οί έμποροι αυτών έρχόμενοι εις έπαφήν με τās παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξεινου 'Αγχιάλον, Μεσημβρίαν, Σωζόπολιν, Πύργον, αί όποίαι ήσαν 'Ελληνικάί, έμάνθανον 'Ελληνικά και τόν 'Ελληνικόν πολιτισμόν.

Παρ' όλα όμως ταῦτα άντί νά αναπτύξουν άγάπην και εκτίμησιν προς τούς ευεργέτας των 'Ελληνας, οί όποιοι τούς έφιλοξένησαν εις τήν χώραν των, τούς μετέδωσαν τήν χριστιανικήν θρησκείαν, τούς έδειξαν τόν πολιτισμόν των, έκαλλιέργησαν εις τās ψυχάς των τόν φθόνον και τό μίσος έναντίον αυτών και ήρχισαν πάλιν τās ληστρικές των έπιδρομάς διά νά δείξουν άπιστίαν, άγνωμοσύνην και άχαριστίαν.

4. Ἡ Δυναστεία τῶν Μακεδόνων

Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Μετὰ τὴν δυναστείαν τῶν Ἰσαύρων, ἡ ὁποία, ὅπως εἶδομεν, ἔκαμε σπουδαίας μεταρρυθμιστικὰς πράξεις εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον μίᾳ ἄλλῃ ἔνδοξος σειρὰ αὐτοκρατόρων ἐκ τῆς ἰδίας οἰκογενείας, ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Βασιλείου τοῦ Α' τοῦ Μακεδόνο, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ὠνομάσθη δυναστεία τῶν Μακεδόνων.

Οἱ Βούλγαροι μὲ ἀρχηγὸν τὸν φιλοδόξον υἱὸν τοῦ Βογόριδος Συμεῶν ἤρχισαν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των. Ὁ Συμεῶν ἐφιλοδόξησε νὰ κυριεύσῃ ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Τσάρου τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Ἀφοῦ κατέλαβε πολλὰς χώρας ἕως τὴν Ἀδριατικὴν ἐστράφη κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτὴν τὸ ἔτος 924. Ταχέως ὅμως ἠννόησεν ὅτι δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ τὴν κυριεύσῃ καὶ ἀφοῦ ἔκαμε συνθήκην μὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπεχώρησεν.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Πέτρος ἐπανελάβε τὰς ἐπιδρομὰς του εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἦτο ἀπρησχολημένος μὲ τοὺς Ἀραβας παρεκίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβον νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Σβιατοσλάβος ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐκυρίευσεν τὴν χώραν των, ἀλλὰ παρέβη τὴν συμφωνίαν του μὲ τὸν Φωκᾶν καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ἔμεινεν ἐκεῖ ὁ ἴδιος, ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς, εἰς τὴν θέσιν τῶν Βουλγάρων. Ὁ Φωκᾶς ἀφοῦ ἐνίκησε καὶ ἐξετόπισεν τοὺς Ἀραβας ἀπὸ πολλὰς Ἑλληνικὰς νήσους, ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν, διότι ἐδόλοφονήθη.

Τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς του στρατηγὸς Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Οὗτος ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίαζεν ὁ Φωκᾶς ἐναντίον τοῦ Σβιατοσλάβου. Ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὰς ἐτοιμασίας του ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησεν εἰς πολλὰς σφοδρὰς μάχας, τὸν μὲν Σβιατοσλάβον ἠνάγκασεν

νά επανέλθη με τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐντροπιασμένος εἰς τὴν Ρωσσίαν, τὴν δὲ Βουλγαρίαν ὀλόκληρον ἐκυρίευσε καὶ ἔκαμε ἐπαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Μετὰ ταῦτα ἀφοῦ ἐγκατέστησε φρουρὰν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς ἐπανήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Β. Βασίλειος ὁ Β΄. ὁ Βουλγαροκτόνος

Μετὰ τὴν νέαν αὐτὴν ταπείνωσιν τῶν Βουλγάρων ἐπίστευσαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι θὰ ἔμενον ἡσυχοὶ πλέον ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν Σαμουήλ. Ἐνῶ ὅμως οἱ Βούλγαροι ἐπανεστάτου, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐγένοντο μεγάλαι ταραχαί.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ νόμιμος διάδοχος αὐτοῦ Βασίλειος ὁ Β΄, εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν. Ὅτε ὁ Βασίλειος ἦτο ἀνήλικος ἐκυβέρνησαν ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Τσιμισκῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τώρα πολλοὶ στρατηγοὶ ἐθεώρουσαν τὸν νέον αὐτοκράτορα μικρὸν εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ ἀνίκανον νὰ βασιλεύσῃ ἠθέλησαν νὰ γίνουν αὐτοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἔκαμον μίαν ἐπανάστασιν διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἐξουσίαν. Ἐνεκα τούτου μεγάλαι ταραχαὶ καὶ ἀνωμαλίας συνέβαινον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀπὸ τῆς κατάστασιν αὐτὴν ἐπωφελέθη ὁ Σαμουήλ καὶ ἐκυρίευσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἠτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐσχεδιάζεε νὰ ἰδρῦσῃ ἓνα μεγάλο Βουλγαρικὸν κράτος εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ νὰ ὀνομασθῇ καὶ αὐτὸς

Βασίλειος ὁ Β΄.

ὅπως ὁ Συμεὼν Τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἀφοῦ ὁ Βασίλειος ἠσύχασε ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε 42 ἔτη καὶ ἐγένετο ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὰς Θερμοπύλους. Ὁ Βασίλειος ἄλλοτε ὁ ἴδιος καὶ ἄλλοτε μὲ τούς στρατηγοὺς του ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Ἐναντίον τοῦ προελαύνοντος κατὰ τῆς Πελοποννήσου Σαμουὴλ ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν Σαμουὴλ παρὰ τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν τὸ ἔτος 996. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας ὁ Σαμουὴλ κατάρθωσε νὰ σωθῆ φεύγων διὰ τῶν ὄρεων.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σπερχειοῦ ὁ Βασίλειος ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐκυρίευσεν πολλὰ φρούρια, ἀλλὰ κατὰ τὰς πορείας του ἐναντίον αὐτῶν διήρχετο ἀπὸ μίαν στενωπὸν πλησίον τοῦ σημερινοῦ Σιδηροκάστρου. Ἐκεῖ ὁ Σαμουὴλ ἔκτισεν ἕνα ὀχύρωμα καὶ ἐπερίμενε τὸν Βασίλειον. Ὁ Βασίλειος ἐπολιορκήσεν τὸ ὀχύρωμα ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ κυριεύσῃ, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο κατωφερὲς καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλείου μαχόμενος ἐκ τῶν κάτω εἶχε μεγάλας ἀπωλείας. Τότε ὁ Βασίλειος ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Ξιφίαν μὲ ἕνα τιῆμα στρατοῦ νὰ ἀνέβῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ὀχυρώματος ἐκ τῶν νώτων. Μὲ φοβερὰς δυσκολίας ὁ Ξιφίας ἐπέτυχεν τὸν σκοπὸν του. Οἱ Βούλγαροι δὲν ὑπελόγησαν αὐτὸν τὸν κίνδυνον καὶ ὅταν εἶδον ἔξαφνα ὀπισθεν αὐτῶν Ἑλληνικὸν στρατόν, ἐφοβήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐπειδὴ ὁμως ἦσαν περικυκλωμένοι οἱ περισσότεροι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἐλάχιστοι μὲ τὸν Σαμουὴλ ἐσώθησαν. Ἡ μεγάλη αὕτη καταστροφὴ τῶν Βουλγάρων ἐγένετο τὸ ἔτος 1014. Ὁ Σαμουὴλ ἐκ τῆς ἀπελπισίας του ἀπέθανεν, ὁ δὲ υἱὸς του ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Βασίλειον εἰρήνην. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος γνωρίζων τὴν ἀπιστίαν τῶν Βουλγάρων δὲν ἐδέχθη τὴν εἰρήνην καὶ ἐξηκολούθησεν τὸν πόλεμον ἕως ὅτου ἐκυρίευσεν ὅλα τὰ Βουλγαρικὰ φρούρια καὶ ἠχμαλώτησεν ὅλους τούς Βουλγάρους στρατηγοὺς. Τὸ ἔτος 1019 εἶχε κυριεύσει ὀλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν.

Ἄφοῦ ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος καὶ κατελύθη ὀριστικῶς τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων, ὁ Βασίλειος ἔκαμε μίαν περιοδείαν εἰς τὴν Χερσόνησον διὰ νὰ ἴδῃ ὁ λαὸς τὸν νικητὴν καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὴν δύναμιν του. Διήλθεν ἀπὸ ὄλην τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀνέβη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ προσυχήθη εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβληθῆ εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκείθεν διὰ θαλάσσης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑπέδεχθη μὲ θαυμασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην, φέροντα ἄφθονα λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους τοὺς στρατηγούς, τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὴν Βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν Βουλγάρων. Διὰ τὴν ὀριστικὴν δὲ νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασε Βουλγαροκτόνον.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Βουλγαρικῶν πολέμων ὁ Βασίλειος ἔκαμε καὶ ἄλλους πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ υἱὸς τοῦ Σβιατοσλάβου, Βλαδίμηρος, ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Ἄνναν.

Ὁ Βασίλειος ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος ἀνεδείχθη εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων Ἑλλήνων βασιλέων, διότι διὰ τῶν ἀκαταπαύστων νικηφόρων πολέμων του ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐφράτου, εἰς τὴν Βαλκανικὴν μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἐκμηδενίσας τὸν Βουλγαρικὸν κίνδυνον καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐστερέωσε τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν πολεμικῶν τούτων κατορθωμάτων ἐπέτυχε καὶ τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν Ρώσων.

6. Ἡ μεγαλειτέρα ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι

Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία ἐβασίλευσεν 190 ἔτη. Κατὰ τοὺς δύο αὐτοὺς αἰῶνας ἡ λάμψις καὶ ἡ δύ/αμις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχον φθάσει εἰς τὴν μεγίστην τῶν ἀκμῶν. Τὴν δόξαν αὐτὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐδημιούργησαν ἄριστοι βασιλεῖς, ἐνδοξοὶ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι, ἄριστοι πολιτικοὶ καὶ σοφοὶ μεγάλοι.

Ἡ προσπάθεια τῶν Ἰσαύρων πρὸς μεταρρύθμισιν δὲν ἐπέτυχε πλήρως, τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῆς προσπάθειάς αὐτῆς

ἦσαν μεγάλα. Ἀπετίναξε τὴν νάρκην τῆς κοινωνίας, ἀφύπνισε τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ ἐδημιούργησε μίαν νέαν ζωντανὴν κοινωνίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν μεγάλοι ἄνδρες, μεγάλα ἔργα, μέγας πολιτισμός.

Οἱ Βασιλεῖς Βασίλειος ὁ Α΄, Ρωμανὸς ὁ Α΄, Νικηφόρος Φωκάς, Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ Βασίλειος ὁ Β΄ μετὰ τὴν στιβαρὰν τῶν διοικήσεων καὶ μετὰ τὰ πολεμικὰ τῶν κατορθώματα ἐδόξασαν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Οἱ ναύαρχοι Ὠρόφυας καὶ Χαλκούτσης κατέστρεψαν πολ-

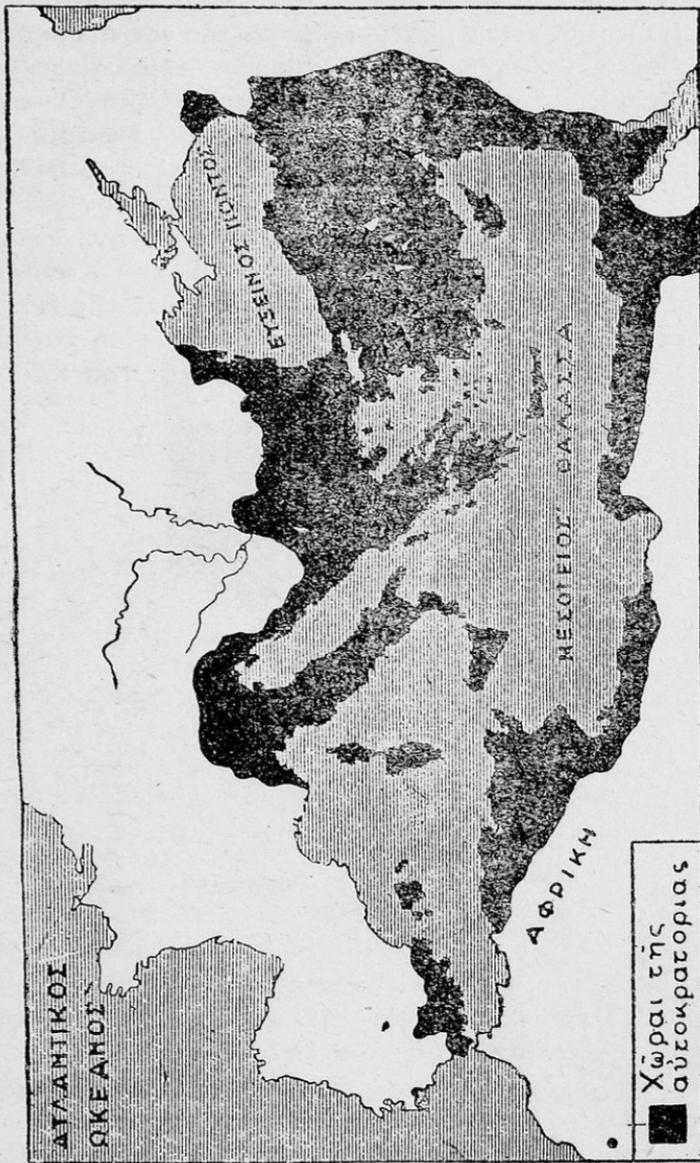
Ναὸς τῆς Μικρᾶς Μητροπόλεως

λὰς φορές ἐχθρικοὺς στόλους καὶ ἔγιναν οἱ κύριαιχοι τῆς θαλάσσης καὶ τὸ φόβητρον τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ στρατηγοὶ Κουρκούας, Φωκάς, Σκληρός, Ἀργυρὸς Οὐρανός, Μανιάκης, Καραντηνός, ὠδήγησαν νικηφόρα τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὰ ἥρωικὰ κατορθώματα ἔψαλλεν ὁ λαὸς μετὰ τὰ ἄσματά του, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται καὶ σήμερον.

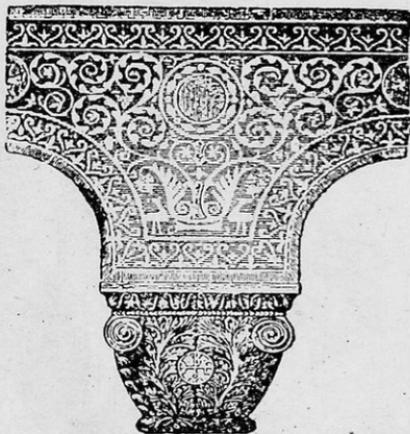
Φιλόσοφοι, νομικοὶ, ἱστορικοὶ καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς ἐφώτισαν τοὺς αἰῶνας ἐκείνους μετὰ τὰ ἔργα τῶν. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ Συμεὼν ὁ μεταφραστής, ὁ Μιχαὴλ Ψελός, ὁ Λέων Διάκονος καὶ ἄλλοι.

Ἄλλὰ καὶ καλλιτέχναι, ἀρχιτέκτονες, γλύπται καὶ ζωγράφοι ἀνεφάνησαν τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς πολλοὶ καὶ καλοὶ.

Χάρτης του 10ου αιώνος

“Ολοι αὐτοὶ οἱ ἔνδοξοι ἄνδρες ἐργαζόμενοι ἀδιακόπως εἰς ἔργα πολέμου καὶ εἰρήνης ἐδημιούργησαν τὴν λάμπιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ δεκάτου καὶ ἑνδεκάτου αἰῶνος. Οἱ Βούλγαροι ὑπετάγησαν, οἱ Ρῶσοι ἀποτυχόντες εἰς τὰς κατακτητικὰς τῶν βλέψεις ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου, ἐδέχθησαν τέλος τὸ Χριστιανικὸν βάπτισμα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἡ κάτω Ἰταλία ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν καὶ οἱ Ἄραβες ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν Χάνδακα τῆς Κρήτης καὶ ἀπὸ τὰ Ἐμυρᾶτα τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Βαγδάτης. Καὶ ἀνάμεσα εἰς τόσα ἔνδοξα τρόπαια ὑψοῦται ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ πόλις τῆς σοφίας, τῆς δόξης καὶ τοῦ πλοῦτου, ἡ

*Κιονόκρανον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου
Θεσσαλονίκης*

νύμφη τοῦ Βοσπόρου, ἡ βασιλις τῶν πόλεων, κινουσα τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸν φόβον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸν φθόνον τῶν συμμάχων χριστιανῶν τῆς Δύσεως.

Οἱ τελευταῖοι ὄμως βασιλεῖς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ οἱ διαδεχθέντες αὐτοὺς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ ὕψος αὐτὸ τῆς δόξης τῆς. Μετὰ τοὺς Ἄραβας νέος βάρβαρος λαὸς ἐνεφανίσθη ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν διὰ νὰ ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν αὐτῶν καὶ νὰ συνεχίσῃ μὲ νέαν ὄρμην τοὺς ἀγῶνας ἐκείνων κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ νέος οὗτος ἐχθρὸς ἦσαν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι

έκκινήσαντες από τὸ ἀνατολικὸν Τουρκεστάν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Σελτζοῦκ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βουχάραν τὸ 970, καὶ γενόμενοι Μωαμεθανοὶ ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἄλπ—Ἄρσλάν κατέλαβον τὴν ἀνα-

Οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι
τῶν Ἀθηνῶν

τολικὴν Μ. Ἀσίαν (αἰχμαλωτίσαντες τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸν Διογένην) καὶ ἔκαμον πρωτεύουσαν τὴν Νικαίαν τὸ ἔτος 1017. Νέοι πόλεμοι, νέαι νίκαι, νέοι ἥρωισμοὶ ἀλλὰ καὶ νέαι συμφοραὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἀσκήσεις

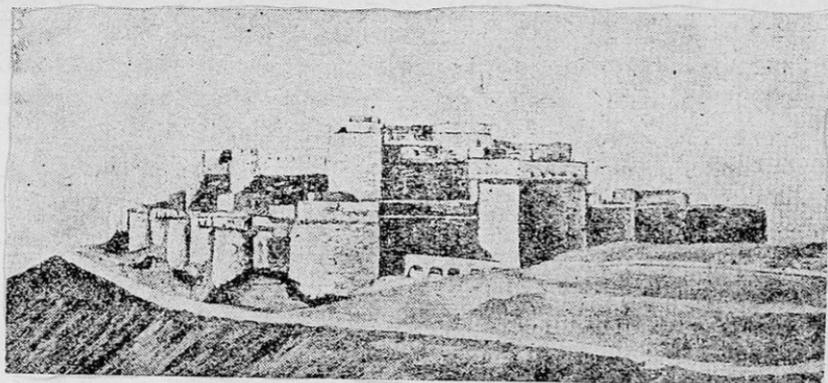
1) Παρατηρήσατε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἑκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ συγκρίνατέ την μὲ τὴν ἑκτασιν αὐτῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

2) Κάμετε μίαν ἔκθεσιν εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἀναφέρετε ὅ,τι γνωρίζετε περὶ τῶν Βουλγάρων. Τί προσέφερον εἰς αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες καὶ πῶς συμπεριεφέρθησαν αὐτοὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας;

3) Ποῖα εἶναι τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἡ ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας;

4) Ποῖα εἶναι τὰ σημαντικώτερα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἡ ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας;

5) Ἀπὸ πότε μέχρι πότε ἐβασίλευσεν ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ι. Αἱ σταυροφορίαι καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν

Ἡ Ἱερουσαλήμ ἦτο ὁ τόπος ὅπου ἔζησε καὶ ἐκήρυξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ὁ τάφος αὐτοῦ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἑλένην.

Εἰς τοὺς ἁγίους τόπους μετέβαινον κατ' ἔτος πολλοὶ χριστιανοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὰ μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ νὰ προσκυνήσουν αὐτά. Περισσότεροι προσκυνηταὶ μετέβαινον ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, διότι ὁ Θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Δύσεως, ὁ πάπας, ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἐπισκέψεις αὐταὶ συντελοῦν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν τῶν ἐπισκεπτῶν.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τοὺς ἁγίους τόπους κατεῖχον οἱ Ἕλληνες, οἱ προσκυνηταὶ ἐπεσκέπτοντο αὐτοὺς ἐλευθέρως. Ἐλευθέρως σχεδὸν μετέβαινον καὶ ὅτε τὴν Παλαιστίνην κατέλαβον οἱ Ἄραβες. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ ἅγιοι τόποι μαζὺ μετὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μ. Ἀσίαν περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Σελτζούκων Τούρκων, ἡ ἐπίσκεψις τῶν χριστιανῶν εἰς αὐτοὺς ἔγινε δύσκολος. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἐλήστευον, τοὺς ἐβασάνιζον καὶ δὲν τοὺς

ἐπέτρεπον νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ ἐὰν δὲν ἐπλήρωνον βαρὺν φόρον.

“Ὅσοι ἐπέστρεφον ἀπὸ τὸ προσκύνημα αὐτὸ διηγοῦντο τὰ βάσανα καὶ τὰς κακουχίας, τὰς ληστείας καὶ τὰς ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ἐπάθαινον ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τῶν διηγήσεων τούτων ἔκαμον πολλοὺς εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ σκεφθοῦν ὅτι πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦν οἱ ἅγιοι τόποι.

Τὸ ἔτος 1093 μετέβη εἰς προσκύνημα τῶν ἁγίων τόπων καὶ ὁ Γάλλος μοναχὸς Πέτρος ὁ Ἐρημίτης. “Ὅταν ἐπέστρεψε παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν καὶ περιέγραψε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὰ βάσανα τῶν προσκυνητῶν ἐκ μέρους τῶν Σελτζούκων Τούρκων τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Πάπας τὸν παρεκίνησε νὰ περιοδεύσῃ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ εἶπῃ ταῦτα καὶ εἰς τὸν λαόν. Τὰ κηρύγματα αὐτὰ τοῦ Πέτρου καὶ αἱ ἄλλαι πληροφορίαι, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πρόεκάλεσαν τὴν ὀργὴν αὐτῶν κατὰ τῶν Σελτζούκων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ὅπως ἐκστρατεύσωσι κατ’ αὐτῶν καὶ ἐλευθερώσωσι τοὺς ἁγίους τόπους.

Χιλιάδες λαοῦ καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως, ἄλλοι ἀπὸ ἀγνὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἄλλοι ἀπὸ ληστροκὰ ἐλατήρια καὶ ἄλλοι ἀπὸ κατακτητικὰ σχέδια, ἀπεφάσισαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. “Ὅσοι πολεμισταὶ θὰ ἠκολούθουν ἔρραπτον ἐπὶ τοῦ ἐνδύματός των ἓνα κόκκινον σταυρόν, ὁ ὁποῖος ἐφανέρωνε τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας. Ἐκ τοῦ σταυροῦ τούτου οἱ πολεμισταὶ ἐκεῖνοι ὠνομάσθησαν **Σταυροφόροι**, ἡ δὲ ἐκστρατεία αὐτὴ καὶ αἱ κατόπιν αὐτῆς **Σταυροφορίαι**.

Εἰς τὰς σταυροφορίας ἔλαβον μέρος πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο τότε ἀπὸ πολλὰ κράτη καὶ κρατίδια, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων ἦσαν τῶν Φράγκων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἰταλῶν, τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Ἐνετῶν. Πολλαὶ πόλεις ἐξ ἄλλου ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι. Εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐβασίλευον διάφοροι ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον διαμοιράσει τὰς χώρας των εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Οἱ εὐγενεῖς οὗτοι εἶχον διάφορα ἀξιώματα καὶ τίτλους καὶ ἦσαν οἱ κύριοι τῶν ἀγρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς εἰργάζετο ὡς δοῦλος. Τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἐκαλοῦντο φέουδα καὶ οἱ κατοικοῦντες καὶ καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν φεουδαρχῶν ἀγρόται ἦσαν κτῆμα τοῦ φεουδάρχου, ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ τοὺς πωλήσῃ, νὰ τοὺς φυλακίσῃ καὶ νὰ τοὺς θανατώσῃ ἀκόμη. Οἱ φεουδάρχει

οἷτοι ἔδιδον εἰς τὸν βασιλέα χρήματα καὶ στρατὸν καὶ τὸν ἠκολούθουν εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ὁ λαὸς ἦτο ἀμόρφωτος, οἱ εὐγενεῖς ἐγνώριζον μόνον τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Γράμματα ἐγνώριζον μόνον οἱ κληρικοὶ καὶ διὰ τοῦτο οἷτοι ἀπετέλουν τὴν ὁδηγὸν τῆς κοινωνίας τάξιν καὶ ὁ Πάπας τὴν κορυφὴν τῆς Δύσεως.

Ἀπὸ τὰ κράτη ταῦτα καὶ τοὺς λαοὺς αὐτούς, μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν κληρικῶν καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῶν φιλοπολέμων φεουδαρχῶν καὶ ἡγεμόνων ἐκινήθησαν αἱ σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι τόσα κακὰ ἐπροξένησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

2. Ἡ πρώτη Σταυροφορία καὶ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς

Ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου καὶ τοῦ Πάπα ἐσχηματίσθη ἓνας στρατὸς σταυροφόρων, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησε πορευόμενος διὰ ξηρᾶς εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς αὐτὸς ἦτο ἀσύντακτος, χωρὶς πειθαρχίαν καὶ ὀργάνωσιν καὶ διὰ τοῦτο μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἐξετράπη εἰς μεγάλας λεηλασίας καὶ καταστροφάς. Διὰ τοῦτο οἱ Οὐγγροι ἐπετέθησαν ἐναντίον του καὶ τὸν διεσκόρπισαν. Τμηματὰ τινα ἔφθασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ διαπεραιωθέντα εἰς τὴν Ἀσίαν διελύθησαν.

Τὸ ἔτος 1098 ἐγένετο ἡ πρώτη ὀργανωμένη σταυροφορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γάλλου Γοδοφρείδου ντε Μπουγιῶν. 600.000 σταυροφόροι ἐξεκίνησαν διὰ ξηρᾶς πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους. Αὐτοκράτωρ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ὁ ὁποῖος ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν τεραστίαν αὐτὴν στρατιὰν καὶ ἔσπευσε νὰ κάμῃ συνθήκην μὲ αὐτούς καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ διέλθουν εἰς τὴν Ἀσίαν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Ἀλέξιος ἀνελάμβανε νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς σταυροφόρους τροφίμα καὶ στόλον διὰ νὰ διέλθουν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ νὰ τοὺς συνοδεύσῃ καὶ μὲ στρατὸν 50.000 ἀνδρῶν. Οἱ δὲ σταυροφόροι ὠρκίσθησαν ὅτι θὰ παραδώσουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἤθελον ἀπελευθερώσει.

Μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην οἱ σταυροφόροι ἀφοῦ διέβησαν

εις την Ἀσίαν ἐπολιόρκησαν τὴν Νίκαιαν. Μετὰ πεισματώδεις μάχας ὁ Σουλτάνος τῶν Σελτζούκων φοβούμενος τοὺς σταυροφόρους παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Προχωρήσασα κατόπιν ἢ στρατιὰ τῶν σταυροφόρων εἰσηλθεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Παρέβησαν τὴν συνθήκην καὶ ἔγιναν ἐπιόρκοι. Μετὰ ταῦτα πολιορκήσαντες τὴν Ἱερουσαλὴμ κατέλαβον αὐτὴν καὶ ἔκαμαν μεγάλας καὶ ἀγρίας σφαγὰς κατὰ τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Τούρκων καὶ λεηλασίας καὶ ἀθαιρεσίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγίων τόπων ἀντὶ νὰ παραδώσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ὅπως εἶχον ὀρκισθῆ, διεμοίρασαν αὐτοὺς μεταξύ των καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα αὐτῶν τὸν ἀρχηγὸν τῆς σταυροφορίας Γοδοφρεῖδον ντὲ Μπουγιῶν, ἰδρύσαντες τὸ φραγκικὸν Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλὴμ ὠργανωμένον κατὰ τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα τῆς Εὐρώπης.

Οἱ σταυροφόροι ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὴν διάβασίν των δι' αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς ἀθειτήσεως τῆς ἐνόρκου συνθήκης μὲ τὸν Κομνηνόν, ἔκαμον καὶ ἄλλα κακὰ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν. Ἐξεδίωξαν τοὺς ὀρθοδόξους κληρικούς καὶ ἐτοποθέτησαν εἰς τὰς ἐκκλησίας Λατίνους καὶ διήρπασαν τὰς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔδειξαν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας των δὲν ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀγίων τόπων, ἀλλὰ ἡ κατάκτησις νέων χωρῶν, ἡ ἀρπαγὴ ξένων περιουσιῶν καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα καὶ ἐπὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Δι' ὅλους τοὺς λόγους τούτους οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐμίσησαν τοὺς σταυροφόρους περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς.

Οἱ σταυροφόροι δὲν ἐφάνησαν ὅμως ἱκανοὶ νὰ διατηρήσωσιν τὰς χώρας τὰς ὁποίας κατέλαβον καὶ οἱ Τούρκοι μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου κατέλαβον πάλιν τοὺς τόπους αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξεδίωξαν. Ἐνεκα τούτου ἐγένετο καὶ δευτέρα καὶ τρίτη Σταυροφορία χωρὶς ὅμως οὐδὲν ἀποτέλεσμα.

3. Τετάρτη Σταυροφορία και Άλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων

Ἡ δὲ ἔτος 1199 ἔγινεν ἡ τετάρτη σταυροφορία. Εἰς αὐτὴν ἔλαβον μέρος ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἀρχηγοὶ τῶν ἦσαν : Ὁ Κόμης τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος, ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικός, ὁ Γοδοφρεῖδος, ὁ Βιλλαρδουῖνος, ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης, ὁ Ὄθων ντὲ Λαρὸς καὶ ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Δάνδαλος.

Οἱ σταυροφόροι συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους διὰ θαλάσσης καὶ νὰ ἀποφύγουν τὰς διὰ ξηρᾶς πορείας καὶ κόπους. Ὁ Δάνδαλος ὅμως διὰ νὰ τοὺς μεταφέρει διὰ τῶν πλοίων του τοὺς ἐζήτησε πολλὰ χρήματα. Οἱ σταυροφόροι μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσουν τὸν στόλον τοῦ Δανδάλου εὕρισκοντο εἰς δύσκολον θέσιν.

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' ὁ Ἄγγελος. Οὗτος εἶχεν ἀρπάσει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν του Ἰσαάκιον, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἐτύφλωσεν ἐφυλάκισεν. Ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος Ἰσαακίου Ἀλέξιος, ἔφυγεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετέβη εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Πάπαν νὰ τὸν βοηθήσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου τοῦ πατρὸς του. Διὰ τὴν βοήθειαν δὲ ταύτην ὑπέσχετο νὰ ὑποτάξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Ὁ Πάπας ἐφάνη σύμφωνος, διότι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπεδίωκε τοῦτο καὶ ἡ εὐκαιρία ἦτο κατάλληλος, ἔστειλε δὲ τὸν Ἀλέξιον εἰς τοὺς σταυροφόρους, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο ἐν ἀμηχανίᾳ εἰς τὴν Ἑνετίαν. Εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀλέξιος ὑπέσχέθη ἄφθονα χρήματα ἐὰν ἤθελον τὸν βοηθήσει καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εἰς τὸν Πάπα. Ἡ εὐκαιρία ἤρρεσεν εἰς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἐξεκίνησαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν προδότην Ἀλέξιον ἐναντίον τοῦ ἄλλου προδότου Ἀλεξίου.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1203 οἱ σταυροφόροι ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' προσεπάθη νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσε καὶ δειλιάσας ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν καὶ ἔφυγεν. Οἱ κάτοικοι τότε ἠλευθέρωσαν τὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν ἀνεκήρυξαν βασιλεῖα μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου. Τότε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦτο εὐκόλον,

δωρον Λάσκαριν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργὰ καὶ ἔφυγε καὶ αὐτὸς ἀπληπισμένος μὲ τοὺς ὀλίγους ὀπαδοὺς του.

Πόσας σφαγὰς, πόσας ἀρπαγὰς, λεηλασίας καὶ ἱεροσυλίας δὲν διέπραξαν οἱ σταυροφόροι! Ἐλήστευσαν καὶ τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα. Ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας ἀφῆρσαν ὅ,τι εὗρον πολυτίμον καὶ ὠραῖον, κοσμήματα, σκεύη καὶ τὰ ἅγια ποτήρια ἀκόμη ἤρπασαν καὶ ἔπινον μὲ αὐτὰ καὶ ἐμεθύσκοντο. Ἀκόμη καὶ τὴν Ἁγίαν τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία ἦτο ἀπὸ χρυσοῦν καὶ πολυτίμους λίθους, τὴν ἐκομμάτισαν καὶ τὴν ἐμοιράσθησαν μεταξύ των. Οὔτε τὰ ἔργα τέχνης ἐσώθησαν. Τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ 900 ἔτη οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες συνήθουριζον ἐκεῖ διὰ νὰ κοσμοῦν τὴν πόλιν, ἔργα τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἄλλων καλλιτεχνῶν κατεστράφησαν. Πλεῖστα βιβλία καὶ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων ἐκάησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. Τόσῃν καταστροφῇν δὲν εἶχον προξενήσει οὐδὲ οἱ βάρβαροι Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἄλλοτε εἶχον κυριεύσει.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης κατέστρεψαν τὸ προπύργιον τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ 900 ἔτη ἠμπόδισε τοὺς βαρβάρους λαοὺς τῆς Ἀσίας νὰ διέλθουν καὶ κατακλύσουν τὴν Εὐρώπην.

4. Διανομὴ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μεταξὺ τῶν νικητῶν

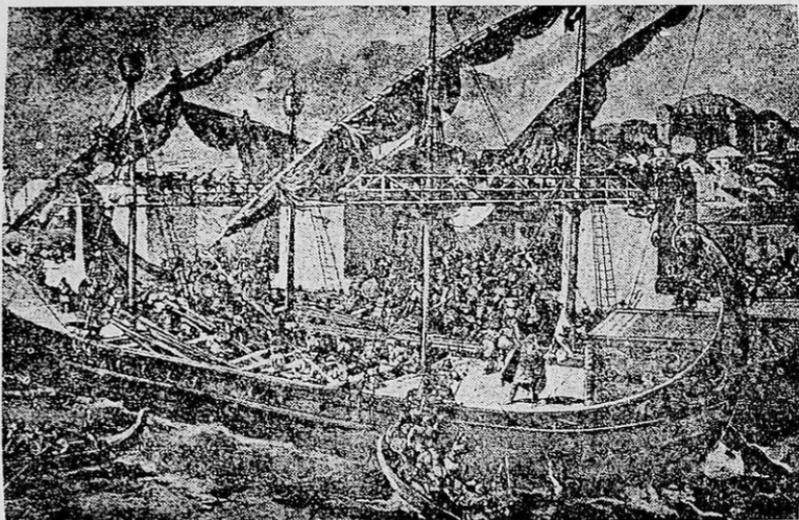
Τὸ Φεουδαρχικὸν σύστημα ἐν Ἑλλάδι Βιλλαρδουῖνοι

Ἀφοῦ οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐνόμισαν ὅτι μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν θὰ ἐκυρίευσον καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Διένειμον λοιπὸν μεταξύ των τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ αὐτάς. Ὁ Βαλδουῖνος τῆς Φλάνδρας ἔλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θράκην καὶ τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὠνόμασθη αὐτοκράτωρ.

Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς ἔλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν

Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ὠνομάσθη βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ Ἐνετοὶ ἔλαβον τὰς νήσους, τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν Πελοπόννησον, μίαν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ προνόμιον νὰ εἶναι Ἐνετὸς ὁ ἐκάστοτε πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων

Ἄφοῦ διεμοιράσθησαν τοιοιτοτρόπως τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐκινήθη ἕκαστος νὰ καταλάβῃ αὐτάς, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀνθίσταντο ἀκόμη καὶ ἡ κατάληψις ὅλων τῶν χωρῶν ἦτο δύσκολος. Ὁ Βαλδουῖνος δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας, διότι ἐκεῖ κατέφυγον οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ Ἐνετοὶ, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον στρατὸν ἰδικόν των, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν τὴν Ἥπειρον. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον μόνον τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης κατέλαβον καὶ ἀπὸ τὰς νήσους μόνον τὴν Κρήτην. Ὁ Μομφερατικὸς μετὰ πολλοὺς πολέμους κατέλαβε τὰς χώρας τοῦ μεριδίου του, καὶ τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν ἔδωκεν εἰς τὸν Ὄθωνα ντὲ Λαρός, ὁ ὅποιος ἐδημιούργησε τὸ Δουκάτον τῶν

Βυζαντινῆ Ἱστορία

6

Ἰσθμῶν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπήγαν οἱ ἵπποται Γοδοφρεΐδος, Σαμπλίτης καὶ Βιλλαρδουΐνος οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους ἄρχοντας Σγουρόν, Χαμάρετον, Δοξαπατρὴν κλπ., κατέλαβον αὐτήν, ἐδημιούργησαν τὸ πριγκηπάτον τοῦ Μωρέως μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄνδραβίδαν. Πρῶτος πρίγκηψ ἔγινεν ὁ Σαμπλίτης καὶ βραδύτερον ὁ Βιλλαρδουΐνος. Οἱ Βιλλαρδουΐνοι ἐκυβέρνησαν τὴν Πελοπόννησον μὲ σεβασμὸν πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων καὶ διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν ἐδεινοπάθησαν ἀπὸ τὴν Φραγκοκρατίαν.

Τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν οἱ Φράγκοι, τὰς ἐχώρισαν εἰς μικρὰ τμήματα, φέουδα καλούμενα, ὅπως ἦτο τότε συνήθεια εἰς τὴν Δύσιν. Ἐκαστον φέουδον τὸ ἔδιδον εἰς ἓνα κύριον. Κτήματα καὶ ἄνθρωποι κατοικοῦντες εἰς τὸ φέουδον ἀνήκον εἰς τὸν φεουδάρχην. Ὁ φεουδάρχης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δίδῃ εἰς τὸν βασιλέα κατ' ἔτος ὠρισμένον ποσὸν χρημάτων καὶ στρατιωτῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν βασιλέα. Πολλὰς φορές οἱ φεουδάρχαι περιήρχοντο εἰς πόλεμον μεταξὺ τῶν διὰ τὰ ὄρια τῶν φεούδων τῶν. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς διοικήσεως ὠνομάζετο φεουδαρχικόν. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἦτο τὸ καλύτερον, διότι ἐτεμάχιζε τὴν δύναμιν τοῦ κράτους καὶ ἐξησθένει αὐτό. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κατοχὴ τῶν Φράγκων ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν δὲν διετηρήθη ἐπὶ μακρόν. >

5. Τὰ ἰδρυθέντα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικὰ Κράτη

Τρία ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἰδρύθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

α) Τὸ Κράτος τῆς Νικαίας. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ αὐτῆς Θεόδωρος Λάσκαρις, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν του, τοῦ Πατριάρχου καὶ πολλῶν κληρικῶν καὶ ἀρχόντων ἔφυγεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βυθηνίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅλοι αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι τῆς Μ. Ἀσίας ἀνεγνώρισαν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Βαλδουΐνος ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας ἀλλὰ δὲν ἔδυνθη, διότι ὁ Λάσκαρις καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ

σχηματίσαντες ταχέως στρατὸν ὄχι μόνον ἠμπόδισαν τὸν Βαλδουΐνον νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατέλαβον ἀρκετάς χώρας καὶ ἐμεγάλωσαν τὴν ἔκτασιν τοῦ κράτους των, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

Ὁ Λάσκαρις ἀπέθανε τὸ 1222 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Βατάτσης. Οὗτος ἐκυρίευσε ὀλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν, πολλὰς νήσους, τὴν Θράκην καὶ ἓνα τμήμα τῆς Μακεδονίας ἀφαιρέσας αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Βουλγάρους.

Τὸν Βατάτσην διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θ. Λάσκαρις, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε νέος καὶ ἄφησεν υἱὸν ἀνήλικον, τοῦ ὁποῖου ἐπίτροπος ἔγινεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

Διὰ τῶν ἐπιτυχῶν πολέμων των οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας εἶχον περιορίσει τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων μόνον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

β) Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κράτος αὐτὸ ἴδρυσεν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Κομνηνὸς εἰς τὴν Ἠπειρον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν. Ὁ Κομνηνὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν καὶ τὸ κράτος ὠνομάσθη Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπέιρου ἢ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν μεγαλειέραν ἀκμὴν τὸ κράτος τοῦτο ἐσημείωσεν ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου. Οὗτος διεξήγαγεν ἐπιτυχεῖς πολέμους κατὰ τοῦ Μομφερατικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐκυρίευσε καὶ μέρος τῆς Θράκης ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Περιελθὼν ὅμως εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐνίκηθη καὶ ἔχασε τὴν Μακεδονίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἠλευθέρωσεν ἀργότερον ὁ Βατάτσης τῆς Νικαίας.

Ὁ διάδοχος τοῦ Θεοδώρου Μιχαὴλ ὁ Β'. Ἄγγελος Κομνηνὸς περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν Ἠπειρον.

✓ **γ) Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.** Ἰδρυταὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς ἦσαν οἱ Κομνηνοὶ ἄσχετοι πρὸς τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς δεσπότας τῆς Ἠπέιρου. Οὗτοι ἴδρυσαν ἐκεῖ νέον Ἑλληνικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα. Ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ ἔζησε 300 ἔτη ἐντελῶς χωριστὴν ζωὴν ἀπὸ τὸν ἄλλον Ἑλληνισμὸν καὶ ὑπέστη καὶ ἀπέκρουσε πολλὰς ἐπιδρομὰς Τούρκων, Τουρκομάνων καὶ Μογγόλων. Τέλος καὶ ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ κατελύθη ὑπὸ τῶν

Ἰθωμανῶν Τούρκων, οἵτινες κατέσφαξαν καὶ τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα αὐτῆς Δαβίδ μετὰ τῶν 7 υἱῶν του, ἀρνηθέντας νὰ γίνωσι Μωαμεθανοί.

Τὰ τρία αὐτὰ κράτη ἀπετέλεσαν τὰ κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέφυγεν ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρα-

Τὰ ἑλληνικὰ κράτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων

τίας καὶ τὰς ἐστίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξεκίνησεν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του.

6. Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων

Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἔγινεν, ὡς εἶδομεν, ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Ὁ Μιχαὴλ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ καταλάβῃ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦρχισε τότε νὰ ἐτοιμάζῃ περισσότερον στρατὸν καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν ἐνοχλοῦν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Θράκης οἱ Βούλγαροι καὶ ὁ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος ἐπέδιωκε καὶ ἐκεῖνος τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Ἐκεῖ συνθηροίσθησαν πολλοὶ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ περιχώρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπληροφόρησαν ὅτι ὁ στόλος τῶν Ἑνετῶν καὶ ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων ἀπουσίαζον εἰς ἐκστρατεῖαν κατὰ τινος νησίδος τοῦ Εὐξείνου καὶ ἡ πόλις ἦτο ἀφροῦρητος, τὸν προέτρεπον δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος. Ὁ Στρατηγόπουλος ἔσπευσε καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰσῆλθεν διὰ τινος ὑπογείου εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν 50 στρατιῶται, οἱ ὅποιοι ἤνοιξαν μίαν πύλην ἀφοῦ ἐφόνευσαν τοὺς φρουροὺς. Ὁ Στρατηγόπουλος μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ τοῦ εἰσῆλθεν τότε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀφοῦ ἐφόνευσε τοὺς ὀλίγους Λατίνους φρουροὺς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ ἀνεκήρυξε αὐτοκράτορα τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον.

Μετ' ὀλίγον ἐφάνη ἐπιστρέφων καὶ ὁ στόλος τῶν Ἑνετῶν. Οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ δείξουν ὅτι εἶναι ἀναριθμητοὶ καὶ ὅτι κατέλαβον τὴν πόλιν δι' ἐπιθέσεως, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς παραλιακάς οἰκίας. Οἱ Φράγκοι ἐνόμισαν ὅτι ἡ πόλις ἐπυρπολήθη καὶ φοβηθέντες δὲν ἀπεβιβάσθησαν ἀλλὰ ἐσυνέχισαν τὸ ταξιδιὸν τῶν εἰς Εὐρώπην.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔστειλε τότε τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Μιχαὴλ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, τὸν κλῆρον καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τὸ ἔτος 1261. Τοιουτοτρόπως μετὰ 57 ἐτῶν φραγκικὴν κατοχὴν ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν ἀνάκτησιν ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέδωκε καὶ ὁ Κομνηνὸς τῆς Ἠπείρου καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Παλαιολόγος ἦλθεν εἰς πόλεμον μὲ τὸν Κομνηνόν. Ὁ Κομνηνὸς συνεμάχησε μὲ τὸν Βιλλαρδουῖνον. Ἀλλὰ τὴν συμμαχίαν αὐτὴν μὲ τοὺς Φράγκους δὲν τὴν ἤθελεν ὁ λαὸς καὶ ὅτε συνήφθη ἡ μάχη, ὁ Παλαιολόγος ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν Κομνηνόν καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους τοὺς Φράγκους ἵπποτας καὶ τὸν Βιλλαρδουῖνον.

Βραδύτερον ὁ Βιλλαρδουῖνος διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του παρέδωκεν εἰς τὸν Παλαιολόγον τὰ φρούρια τῆς Μάνης, τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Μονεμβασίας. Μὲ τὴν κατάληψιν τῶν ὀχυρῶν αὐτῶν οἱ Παλαιολόγοι ἐκυρίευσαν ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ Ἰωάννινα τὸ 1264. Τοιουτοτρόπως μὲ

τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πλεῖστοι χώραι τῆς παλαιᾶς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπανήλθον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ αὐτοκράτορος.

Μὲ ὅλας ὁμως τὰς ἐπιτυχίας ταύτας ἡ παλαιὰ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' δὲν ὑπῆρχε πλέον. Τὴν ἐτεμάχισαν καὶ τὴν ἐξησθένησαν αἱ σταυροφορίαι τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως.

Ἀσκήσεις

1) Ποῖα ἦσαν τὰ αἷτια τῶν Σταυροφοριῶν καὶ ποῖα ἡ ἀφορμὴ αὐτῶν;

2) Διατί ἡ τετάρτη Σταυροφορία κατέληξεν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων;

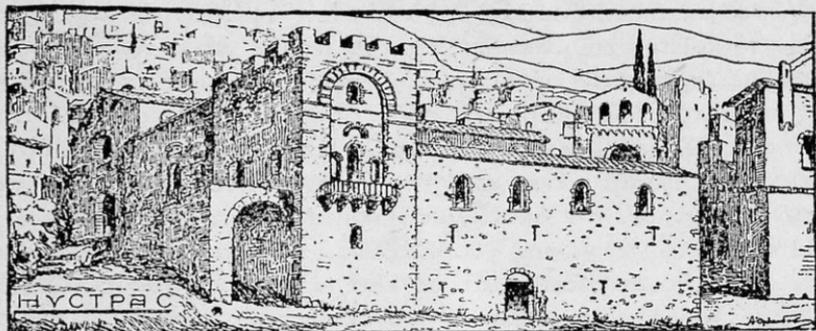
3) Νὰ εὔρετε καὶ νὰ διαβάσετε ποιήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

4) Μὲ ποῖον σύστημα διοικοῦσαν τὰς χώρας τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν οἱ Φράγκοι;

5) Ὑπάρχουν εἰς τὸν τόπον σας ἀρχαῖα μνημεῖα ἢ ἐρεῖπια ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Φραγκοκρατίας;

6) Ποῖα Ἑλληνικὰ κράτη ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων;

7) Πῶς οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ι. Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι καὶ ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, οἱ Μογγόλοι, βάρβαρος λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, ἐκινήθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ κατέλαβον τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν. Ἐνας Τοῦρκος ἀρχηγός, ὁ Σουλεϊμάν, φεύγων τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Μογγόλων ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν πρὸς Δυσμὰς. Καθ' ὁδὸν ὁ Σουλεϊμάν ἀπέθανε καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὁ Ἐρτογλοῦρ, μὲ μιαν ὀμάδα ἐκ 400 πολεμιστῶν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἤλθεν εἰς τὸ Ἰκόνιον καὶ κατετάγη μὲ τοὺς πολεμιστάς του εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδίν. Μετὰ τινα χρόνον ὁ Ἀλαεδίν παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἐρτογλοῦρ μιαν περιοχὴν πλησίον τῆς Προύσης εἰς τὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διὰ νὰ κατοικήσῃ εἰς αὐτὴν μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του.

Ὁ Ἐρτογλοῦρ ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὄσμάν ἢ Ὀθωμάν, ὁ ὁποῖος ἔκαμε διαφόρους ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν πλησίον Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκυρίευσεν μερικὰ φρούρια καὶ ἤρξασεν τὴν ἔκτασιν τῆς μικρᾶς του χώρας. Οἱ Μογγόλοι

προχωροῦντες πρὸς δυσμὰς ἔφθασαν εἰς τὸ Ἴκόνιον καὶ κατέλαβον τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου Ἀλαεδίν καὶ τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἐκράτησαν αὐτοί, τὸ δὲ πρὸς δυσμὰς ἄφησαν εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεγνώρισαν ἀνεξαρτήτους κληρονομικοὺς ἡγεμόνας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ὄσμάν ἢ Ὄθωμάν ἀνεγνώρισθη ἀνεξάρτητος κληρονομικὸς ἄρχων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατέκει. Μετὰ τοῦτο, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν πέριξ τῆς χώρας του Βυζαντινὴν ἐπαρχίαν Βιθυνίαν, ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του τὴν Προῦσαν. Ὁ Ὄσμάν οὗτος ἢ Ὄθωμάν θεωρεῖται ὁ γενάρχης τῶν Τούρκων καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἐξ αὐτοῦ δὲ τὸ μὲν κράτος ἐκεῖνο ὠνομάσθη Ὄθωμανικόν, οἱ δὲ κάτοικοί του Ὄθωμανοὶ Τούρκοι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ Σελτζούκου Τούρκου.

2. Ἐξισλαμισμὸς τῶν ὑποτασσομένων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν

Τὸν Ὄθωμάν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Οὐρχάν. Αὐτὸς εἶχε τὸ μέγα σχέδιον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς κατακτήσεις τοῦ πατρὸς του καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐχρειάζετο περισσότερα στρατεύματα καὶ οἱ Τούρκοι ἦσαν ὀλίγοι. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν εἰς ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποδουλώσει ἢ θὰ ὑπεδούλωνε. Τὸ τρομερὸν αὐτὸ σχέδιον ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὁ Οὐρχάν καὶ πλείστοι χριστιανοὶ ἠσπάσθησαν διὰ τῆς βίας τὸν Μωαμεθανισμόν καὶ ἐγένοντο Μωαμεθανοί.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν στρατόν του ὁ Οὐρχάν καὶ διὰ νὰ καταρτίσῃ καλῶς γυμνασμένα στρατιωτικὰ σώματα ὥστε νὰ ἐπιχειρήσῃ δι' αὐτῶν κατακτητικοὺς πολέμους ἐφήρμοσε ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τὸ φοβερὸν παιδομάζωμα. Οἱ Τούρκοι ἔπαιρναν τὰ ἄρρενα τέκνα τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ἡλικίας 7 — 15 ἐτῶν καὶ τὰ ἔκλειον εἰς τοὺς στρατῶνας. Ἐκεῖ τὰ ἀνέτρεφον σύμφωνα μὲ τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν, τὰ ἐγύμναζον καλῶς εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ κατέτασσον εἰς τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων. Οἱ γενιτσαροὶ ἦσαν φανατικοὶ μωαμεθανοὶ στρατιῶται, μὲ μεγάλην πειθαρχίαν καὶ ὀρμὴν πολεμικὴν.

Ούτε γονεῖς ἐγνώριζον, οὔτε τὴν καταγωγὴν τῶν ἐνεθυμοῦντο, οὔτε οἰκογένειαν εἶχον, οὔτε τοὺς ἐπετρέπετο νὰ νυμφευθοῦν καὶ νὰ κάμουν οἰκογένειαν. Ἔζων διὰ νὰ πολεμοῦν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου.

Τὸ παιδομάζωμα ἐγένετο κατ' ἔτος καὶ ἦτο μεγίστη συμφορὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας, πρῶτον διότι ἐστέρει τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ἀπὸ τὰ καλλίτερα τέκνα τῆς, τὴν ἐξησθένει καὶ τὴν ἠμπόδιζε νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ δεύτερον διότι ἔδιδεν εἰς τοὺς Τούρκους ἄριστον στρατὸν ἀπὸ Ἑλληνικὸν αἷμα, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ βραδύτερον ὑπέταξαν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. >

3. Κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον

Μουράτ — Βαγιαζήτ

Ὁ Οὐρχάν ἀφοῦ παρεσκευάσεν ἄριστον στρατὸν ἀπὸ Τούρκους καὶ γενιτσάρους καὶ κατέλαβεν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀπέθανε. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Μουράτ ὁ Α'. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβασίλευε τότε ὁ Ἰωάννης ὁ Ε'. ὁ Παλαιολόγος. Τὸν θρόνον τούτου ἐθέλησε νὰ ἀρπάσῃ ἕνας φίλσρχος καὶ δοξομανῆς, ὁ Ἰωάννης Κατακουζηνὸς καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Μουράτ. Ὁ Μουράτ εὔρε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν, διέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, κατέλαβε τὴν Θράκην καὶ ἔκαμε πρωτεύουσάν του τὴν Ἀδριανούπολιν τὸ ἔτος 1360. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠγανάκτησε βραδύτερον κατὰ τοῦ Κατακουζηνοῦ καὶ τὸν ἐξεδίωξε, οἱ Τούρκοι ὁμῶς ἐσυνέχισαν τοὺς ἀγῶνας τῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον πλέον.

Ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐκκινῶν ὁ Μουράτ κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τοὺς διαφόρους διαδόχους τοῦ Σέρβου Δουσάν. Ἐγένετο κύριος ὅλης τῆς Ἀλβανίας, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βουλγαρίας. Οἱ Βούλγαροι εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ εἶχον ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τοῦ Μουράτ καὶ ὑπεδουλώθησαν εἰς αὐτόν, ὀλόκληρος δὲ ἡ βουλγαρικὴ βασιλικὴ οἰκογένεια ἐδέχθη τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν.

Εἰς τὴν ὀρμητικὴν αὐτὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων ἠθέλησαν νὰ ἀντισταθοῦν οἱ Σέρβοι, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Κροᾶται, ἀλλ' ὁ Μουράτ τοὺς κατετρόπωσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπε-

δίου και τους διεσκόρπισε. Μετά την μάχην όμως εκείνην ὁ Μουράτ ἐφρονεύθη ὑπὸ τινος γενναίου Σέρβου πληγωμένου και τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζήτ.

Ὁ Βαγιαζήτ, ἀφοῦ ὑπεχρέωσε τοὺς Σέρβους νὰ πληρώνουν εἰς αὐτὸν φόρον, μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖ μὲ διαφόρους πολέμους ὑπέταξεν ὄλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας και μὲ ἰσχυρότερον στρατὸν εἰσηλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἄφοῦ ὁ Βαγιαζήτ ἠνάγκασε τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας νὰ τοῦ πληρώνη φόρον ἐπετέθη κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἦτο μέγας. Οὐγγροί, Γάλλοι, Γερμανοὶ και λοιποὶ χριστιανικοὶ λαοὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Ἀλλὰ και τὸν χριστιανικὸν αὐτὸν στρατὸν ὁ Βαγιαζήτ ἐνίκησε παρὰ τὴν Νικόπολιν και τὸν διεσκόρπισε.

Τότε ὁ Βαγιαζήτ ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ και τὴν Κωνσταντινούπολιν και ἤρχισε νὰ τὴν πολιορκῆ. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ Παλαιολόγος ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Δύσιν, ἀλλὰ ματαίως, και ἡ πόλις θὰ ἐκυριεύετο ἂν δὲν ἤμποδίζε τοὺς Τούρκους εἰς ἄλλος ἐχθρὸς αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ.

4. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Μογγόλων

Ταμερλᾶνος

Τὸ παλαιὸν Μογγολικὸν κράτος τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον παλαιότερον εἶχε καταλάβει τὸ Ἰκόνιον και εἶχε δώσει τὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὸν Ὄθωμάν εἶχε διαιρεθῆ εἰς πολλὰ τμήματα μὲ πολλοὺς ἡγεμόνας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς αὐτοὺς ἡγεμόνας ἦτο ὁ Ταμερλᾶνος. Αὐτὸς ἀφοῦ συνεκέντρωσε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Εἰς τοῦτο τὸν παρεκίνησαν οἱ σουλτᾶνοι τῶν Σελτζούκων Τούρκων, τῶν ὁποίων τὰς χώρας εἶχε κυριεύσει ὁ Βαγιαζήτ και οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τοὺς Μογγόλους.

Ὁ Ταμερλᾶνος ὀδηγῶν στρατὸν 800.000 εἰσηλθεν εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος. Ὁ Βαγιαζήτ πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως και ἔτρεξεν εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν Ταμερλᾶνον μὲ στρατὸν 350.000 Τούρκων.

Ἡ μεγάλη μάχη τῶν δύο κολοσσιαίων τούτων στρατιῶν τῶν βαρβάρων ἐγένετο παρὰ τὴν Ἄγκυραν τὸ 1402. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν οἱ Ὄθωμανοὶ ἐνίκηθησαν καὶ ὁ Βαγιαζήτ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ Ταμερλᾶνος ἀφοῦ ἐγκατέστησε τοὺς ἐκδιωχθέντας ἀπὸ τὸν Βαγιαζήτ σουλτάνους εἰς τὰς χώρας τῶν καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε μὲ ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίας ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν χώραν του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ ἐγένετο σουλτάνος τῶν Ὄθωμανῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Α΄, ὁ ὁποῖος ἐκλείσεν εἰρήνην μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

5. Νέοι πόλεμοι τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον

Μουράτ ὁ Β΄. — Οὐνιάδης — Καστριώτης

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α΄ διελύθη ἡ συμφωνία περὶ εἰρήνης Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, διότι ὁ διάδοχος του Μουράτ ὁ Β΄ ἐπολιόρησεν ἀμέσως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερήσπισαν τὴν πόλιν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ὁ Μουράτ βλέπων ὅτι ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως δὲν ἦτο εὐκόλος, πιεζόμενος δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐχθροὺς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τοῦ Μουράτ ἦσαν ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης, ὁ Γεώργιος Καστριώτης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες βοηθοῦμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους συμμάχους ἀπεφάσισαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἕκαστος χωριστά. Δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν μὲ μεγαλειτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτυχον τίποτε τὸ σοβαρὸν.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννης Οὐνιάδης συμμαχήσας μὲ τὸν βασιλεῆα τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαον καὶ τὸν ἄρχοντα τῆς Σερβίας Βράγκοβιτς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς περιώρισεν πέρα τοῦ Αἴμου. Τὸ 1446 ὅμως ὁ Μουράτ ὁ Β΄ ἐνίκησεν τὸν Οὐνιάδην παρὰ τὴν Βάρναν καὶ διεσκόρπισεν τὸ στράτευμά του.

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑλληνοαλβανοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννου Καστριώτου. Οὗτος εἶχε παρὰδώσει εἰς τὸν Μουράτ τὸν υἱὸν του Γεώργιον ὡς ἐγγύησιν

της φιλίας του. Ὁ Γεώργιος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μουράτ ἐγένετο Μωαμεθανὸς καὶ ὠνομάσθη Σκεντέρμπεης ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησε τὴν καταγωγὴν του. Ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Μουράτ, μετέβη εἰς Ἀλβανίαν, κατέλαβε δι' ἀπάτης τὸ φρούριον τῆς Κρόγιας καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ἀγωνισθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων. Τρεῖς φορές ὁ Μουράτ ἔστειλεν ἔναντιον του ἀλλὰ καὶ τὰς τρεῖς ἀπέτυχε καὶ ὁ Σκεντέρμπεης ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς ἥρωικοὺς ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος ἀγῶνας του.

Ὁ Δεσπότης τοῦ Μωρέως Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος βλέπων ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις κινδυνεύει, συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς διὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἐνισχύσεως τῆς καὶ ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ χώρας ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καὶ τῆς ἐνώσεως μὲ τὸν Καστριώτην καὶ Οὐνιάδην. Δὲν κατάρθωσεν ὅμως τοῦτο, διότι ἤρχισε τὰς ἐνεργείας του ταύτας ἀργὰ καὶ ὁ Μουράτ ἰδὼν τὸν κίνδυνον τοῦ ἐπετέθη. Ὁ Κωνσταντῖνος τὸν ἐπερίμενε εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἀλλὰ ματαίως, διότι τὰ ἀπειθάρχητα στρατεύματά του ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θεάν τῶν Τούρκων. Κατόπιν τούτου ὁ Κωνσταντῖνος ἐγκατέλειψε τὸ ὄχυρον τοῦ Ἴσθμοῦ ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἐδέχθη νὰ πληρῶνῃ φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν Μουράτ. Ὁ Μουράτ ἀφοῦ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν Πατρῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅπου μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Β'.

Τὸν ἴδιον καιρὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η' ὁ Παλαιολόγος, βλέπων ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Δύσιν προσφέρων ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετέβη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ πολλῶν κληρικῶν καὶ ἐδέχθη ὅλους τοὺς ὅρους τῶν δυτικῶν. Ἡ βοήθεια ὅμως, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἦτο ἀσήμαντος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περισσότερον ἀπηλπισμένος ἀπὸ πρὶν.

6. Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

Προετοιμασίαι διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως

✓ Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Η΄ ἐξελέγη αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ΄ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀφοῦ παρέδωσε τὸ Δεσποτᾶτον εἰς τοὺς ἀδελφούς του ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Κων-

Ἡ Παντάνασσα. Βυζαντινὴ Ἐκκλησίαι εἰς τὸν Μυστρᾶν

σταντινούπολιν. Ἐγνώριζεν ὅτι ἡ θέσις τῆς πρωτευούσης ἦτο ἀπελπιστική, ἐγνώριζε τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀντίστασιν, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θάνατός του εἰς τίποτε δὲν θὰ ὠφέλει τὴν ἐξησθενημένην πόλιν καὶ προέβλεπεν ὅτι ταχέως οἱ

Τούρκοι θά ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἄμυναν αὐτῆς, ἵνα μὴ πέσῃ ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ ἵνα διὰ τοῦ ἥρωικοῦ του θανάτου ἀφήσῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος παράδειγμα ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς διὰ νὰ τὸ φωτίζη κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἰς ἔργα παρομοίας αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας.

Ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ συγκίνησιν κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1449. Ἀμέσως ὁ Κωνσταντῖνος διέταξε νὰ ἐπισκευασθῶσι τὰ τείχη καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὴν πόλιν σιτηρὰ καὶ τρό-

Σφραγὶς Δημ. Παλαιολόγου

φιμα καὶ κάθε χρήσιμον πρᾶγμα διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν, ὅλοι δὲ οἱ περίε τῶν τειχῶν κατοικοῦντες διέταξε νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ εἰσέλθωσιν ἐντὸς αὐτῶν εὐθύς ὡς ἤθελε φανῆ Τουρκικὸς στρατός. Ταυτοχρόνως ἔστειλεν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐζήτησε βοήθειαν. Ὁ Πάπας καὶ οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως τοῦ ἔστειλαν πολλὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ βοήθειαν μηδαμινήν. Μόνον 700 ἄνδρας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰουστινιάνην. Ἐκτὸς τῶν προετοιμασιῶν αὐτῶν ὠμίλει συχνὰ εἰς τὸν λαὸν προσπαθῶν νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ ἐλπίδας διὰ νὰ προβάλλῃ γενναίαν ἀντίστασιν.

Ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠτοιμάζετο, ὁ Σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β' τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 ἐξεκίνησε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ 250.000 στρα-

τοῦ καὶ 400 πλοῖα καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν αὐτῆς καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Κατὰ τῶν τεραστίων αὐτῶν δυνάμεων ὁ Κωνσταντῖνος ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ 5.000 ἔντοπίους, 2.000 ξένους μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰουστινιάνην καὶ 26 πλοῖα μέσα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον προστατευόμενα μὲ μίαν βαρεῖαν ἄλυσιν, ἣ ὁποία ἔφραττε τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Μὲ αὐτὰς τὰς ὀλίγας δυνάμεις ἔπρεπε νὰ φρουρήσῃ τὰ μεγάλα τεῖχη τῆς πρωτεύουσας.

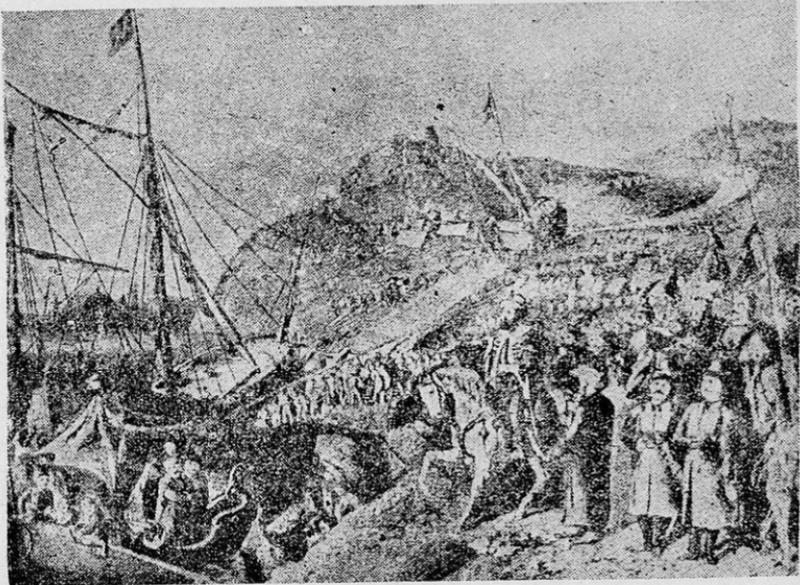
7. "Αλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων

Ἡ πρώτη ἐπιθεσις τῶν Τούρκων ἐγένετο εἰς τὰς 7 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1453. Οἱ Τούρκοι ἐπετίθεντο κατὰ πυκνὰς ὁμάδας καὶ ἄλλοι προσεπάθουν μὲ κλίμακας νὰ ἀνέβουν εἰς τὰ τεῖχη, ἄλλοι μὲ ξυλοπύργους καὶ ἄλλοι μὲ διαφόρους ἄλλας μηχανάς, ἐνῶ τὰ Τουρκικὰ κανόνια ἔβαλον κατὰ τοῦ τείχους. Ὁ Οὐγγρος μηχανικὸς Οὐρβανὸς εἶχε κατασκευάσει ἓνα μέγα τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐκφενδονίσῃ κατὰ τοῦ τείχους ὀλόκληρον βράχον. Εἶχεν ἀνακαλυφθῆ τότε ἡ πυρίτις καὶ οἱ Τούρκοι ἐχρησιμοποιοῦν ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ 12 ἄλλα μικρὰ τηλεβόλα. Τὸ μέγα ὅμως τηλεβόλον τοῦ Οὐρβανοῦ ἐθραύσθη μὲ τὴν δευτέραν βολὴν καὶ ἐφόνευσε καὶ τὸν κατασκευαστὴν του.

Εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων οἱ Ἕλληνες ἠμύνοντο γενναίως καὶ ἀποτελεσματικῶς. Ἐπεσκεύαζον ἀμέσως τὰς ρωγμὰς τοῦ τείχους ἀπὸ τὰ βλήματα τῶν τηλεβόλων ἐκρήμνιζον τὰς κλίμακας, ἔκαιον τοὺς ξυλοπύργους καὶ ἠμπόδιζον μὲ κάθε θυσίαν τοὺς Τούρκους νὰ ἀνέβουν εἰς τὰ τεῖχη. Ἡ κατὰ θάλασσαν πολιορκία δὲν ἦτο στενὴ, διότι τὸν Κεράτιον ἔφραττε ἡ σιδηρᾶ ἄλυσος καὶ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἦσαν ἀσυνήθιστα εἰς ναυμαχίας. Τέσσαρα μόνον Ἑλληνικὰ πλοῖα φέροντα τροφὰς εἰς τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν μαχόμενα πρὸς 100 Τουρκικὰ νὰ εἰσέλθουν ἀβλαβῆ εἰς τὸν Κεράτιον ἀφοῦ πολλὰ Τουρκικὰ κατέστρεψαν. Ὁ Μωάμεθ, ὅστις εἶδεν αὐτὴν τὴν ναυμαχίαν ἦλθεν εἰς ἀμηχανίαν ἀλλὰ κατὰ συμβουλήν τῶν Ἐνετῶν κατεσκευάσεν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Πέραν μίαν ὁδόν, ἣ ὁποία ὠδήγει μέσα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Τὸν δρόμον αὐτὸν ἔστρωσε διὰ σανίδων, τὰς ὁποίας ἤλειψε μὲ λίπος, διὰ νὰ

όλισθαίνουν ἐπ' αὐτῶν τὰ πλοῖα καὶ εἰς μίαν νύκτα μετέφερε ταῦτα ἐντὸς τοῦ κόλπου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔκαμε τὴν πολιορκίαν στενωτέραν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἦτο ἀποφασισμένος διὰ παντὸς τρόπου νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Διέταξε νέας ἐπιθέσεις ἀλλὰ καὶ αὗται ἀπεκρούσθησαν.

Μετὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας ὁ Μωάμεθ ἤρχισε νὰ στενοχωρηθῆται καὶ ἔστειλεν ἀνθρώπους εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ τοῦ

Ὁ Μωάμεθ ἐπιβλέπων εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ στόλου του ἐντὸς τοῦ Κερατίου

εἶπουν ὅτι ἂν τοῦ παρέδιδε τὴν πόλιν αὐτὸς θὰ ἐσέβετο τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι θὰ μετέφερε τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς συμπολεμιστάς του εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπου θὰ τὸν ἀνεγνώριζεν ἄρχοντα αὐτῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος ἂν καὶ ἔβλεπε τὸν κίνδυνον τῆς πόλεως, ἀπήντησεν ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐξηγρῶσε τὸν Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος διέταξε τότε γενικὴν ἔφοδον. Ἡ ἔφοδος ὤρισθη διὰ τὴν 29ην Μαΐου. Ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας διεκήρυξεν εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον ὅτι, ἂν κυριεύσουν τὴν πόλιν, θὰ ἐπιτρέψῃ

εις τούς στρατιώτας του νά πάρουν ὄλα τὰ πλούτη καὶ τούς ἀνθρώπους της καὶ ὅτι αὐτὸς ἤθελε μόνον τὰ κτίρια καὶ τὰ τείχη. Ἐκήρυξεν ἀκόμη ὅτι θὰ ἀμείψῃ πλουσίως αὐτούς, οἱ ὅποιοι πρῶτοι θὰ ἀνέβαινον ἐπὶ τῶν τειχῶν. Καὶ διὰ νὰ ἐξάψῃ καὶ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἔστειλεν εἰς ὄλον τὸ στρατόπεδον Τούρκους ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ὑπενθύμιζον τοὺς λόγους τοῦ Μωάμεθ περὶ τῆς μεγάλης πόλεως, ἡ ὅποια ἔπρεπε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πιστῶν. Θόρυβος μέγας καὶ βοή ἐγέμιζε τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ τὴν νύκτα ἦναι φαν μέγας πυρὰς καὶ ἐπανηγύριζον.

Οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον τὰς προετοιμασίας αὐτὰς καὶ ἠννόησαν ὅτι εἶχεν ἀποφασισθῆ μεγάλη ἔφοδος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ προσεπάθησε νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ θυσιασθοῦν ἀκόμη διὰ τὴν πόλιν, ἡ ὅποια ἦτο τὸ σύμβολον τῆς παλαιᾶς δόξης καὶ ἡ τελευταία ἐλπίς τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα ἐπεθεώρησε τὴν φρουρὰν καὶ μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μετέβη εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ τελευταία λειτουργία. Ἀφοῦ ὠμίλησεν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπήγεν εἰς τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ ὅπου ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ἐγένετο ἡ σφοδρότερα ἐπίθεσις.

Δὲν εἶχεν ἐξημερώσει ἀκόμη ἡ ἀποφρὰς ἡμέρα τῆς 29ης Μαΐου καὶ οἱ Τούρκοι ὠρμησαν ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν τειχῶν. Εἰς ὄλα τὰ σημεῖα καὶ ἡ ἐπίθεσις ἦτο σφοδρὰ καὶ ἡ ἄμυνα γενναία. Εἰς τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ δύο ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθησαν. Ὁ Μωάμεθ τότε ἀπηλπισμένος διέταξε νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκεῖ οἱ γενίτσαροι. Ἀλλὰ καὶ αὐτούς οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν. Ἡ χαρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἀπερίγραπτος, ἔβλεπε πλέον πολλὰς ἐλπίδας σωτηρίας καὶ ἡ καρδιά του εὐχαριστοῦσε τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ πρὸς τὰ ἐξημερώματα οἱ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν εἰς τὰ θεμέλια τοῦ τείχους μίαν θυρίδα ἀνοικτὴν καὶ δι' αὐτῆς ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ τείχους. Οἱ Ἕλληνες ὅταν εἶδον τοὺς Τούρκους ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον πόσοι ἦσαν ἐγκατέλειψαν τὰς ἐπάλξεις καὶ ἐστράφησαν κατ' αὐτῶν. Ὁ ἀγὼν γίνεται πλέον ἐντὸς τῆς πόλεως, διότι ἀφοῦ τὸ τείχος ἔμεινεν ἀφρούρητον, ἀνῆλθον οἱ Τούρκοι ἐπ' αὐτοῦ καὶ

ἤνοιξαν τὴν πύλην τοῦ φρουρίου καὶ ἄφθονος τουρκικὸς στρατὸς εἰσώρμησεν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἀπεγνωσμένως τὸν τελευταῖον ἀγῶνα εἰς πρὸς χιλίους καὶ ἐφονεύοντο φονεύοιτες ἀδιακρίτως ἐκ

Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος

τοῦ πλήθους ἐκείνου τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος περιεκυκλώθη ἀπὸ ἀμέτρητα πλήθη Τούρκων. Ὅλοι οἱ συμπολεμισταὶ τοῦ εἶχον φονευθῆ καὶ αὐτὸς κτυπῶν μὲ τὴν σπάθην του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ φωνάζει «δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς διὰ νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Ἐνῶ δὲ ἔλεγε ταῦτα ἐφονεύθη ὑπὸ Τούρκου στρατιώτου, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχεν ἐπιτεθῆ ἐκ τῶν ὀπισθεν, καὶ ἔπεσεν ἀνάμεσα εἰς σωροὺς τουρκικῶν πτωμάτων.

Οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1453 ἡμέραν Τρίτην. Ἦρχισαν τότε μίαν ἀτελείωτον σφαγὴν τῶν κατοίκων καὶ ἀρπάζοντες καὶ λεηλατοῦντες ἔφθασαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἐκεῖ εἶχον καταφύγει πολλοὶ χριστιανοὶ πιστεύοντες μέσα εἰς τὴν ἀλλοφροσύνην των ὅτι

ἄγγελος Κυρίου θὰ ἔσωζεν αὐτούς. Οἱ Τοῦρκοι θραύσαντες τὰς θύρας τοῦ ναοῦ εἰσῆλθον εἰς αὐτὸν ὅπου ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἔσυρον αἰχμαλώτους εἰς τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἀτίμωσιν.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰσῆλθε καὶ ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ προσηυχήθη εἰς τὸν θεὸν του ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, διέταξε νὰ τὴν μεταβάλουν εἰς τζαμί. Ἐκτοτε ὁ περικαλλῆς ναός, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐστέγασε τὴν χριστιανοσύνην, μετεβλήθη εἰς τουρκικὸν τέμενος. Καὶ ἡ νύμφη τοῦ Βοσπόρου, ἡ ἐπὶ τόσους αἰῶνας βασιλις τῶν πόλεων Κωνσταντινούπολις ἐγένετο Τουρκικὴ πρωτεύουσα καὶ ἐπὶ τῶν πύργων τῆς κυματίζει πλέον ἢ ἐρυθρὰ ἡμισέληνος.

8. Κατάκτησις καὶ τῶν ὑπολοίπων Ἑλληνικῶν χωρῶν

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τίποτε πλέον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνακόψῃ τὴν τουρκικὴν προέλασιν. Οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔπειτα τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μωρέως, τὸν Μυστράν, ὅπου οἱ Παλαιολόγοι εἶχον ἀναπτύξει ἓνα λαμπρὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν, τοῦ ὁποῦ δειγμάτων σώζονται καὶ σήμερον.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἐστράφησαν κατὰ τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ὁ Καστριώτης ὑπερήσπιζεν αὐτὴν γενναίως. Τοῦτον οἱ Τοῦρκοι μὴ δυνηθέντες νὰ ὑποτάξουν ἀνεγνώρισαν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Καστριώτου κατέλαβον τὴν Ἀλβανίαν οἱ Ἐνετοὶ καὶ ἐκ τούτων τὴν ἀφήρσαν οἱ Τοῦρκοι ἐξαναγκάσαντες τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν.

Μετὰ τὰς κατακτήσεις αὐτάς, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ὠνομάσθη «κατακτητῆς», τὸ Τουρκικὸν κράτος *ἐπεξετείνεται* ἐπὶ ὄλων τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἀπετέλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς αὐτάς, συνεκρατοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν δουλείαν διὰ τρομοκρατικῆς βίας καὶ ἀφορήτων πιέσεων. Καθ' ὅλον ὅμως τὸ μακρότατον διάστημα τῆς σκοτεινῆς δουλείας καὶ παρ' ὅλας τὰς πιέσεις, τὰς ταπεινώσεις, τοὺς ἐξετελισμοὺς καὶ τὰς διώξεις, ἔστρεφον πάντοτε δακρυσμένα τὰ βλέμματά των πρὸς τὸ παρελθόν, ἀντίκρουζαν τὴν χαμένην δόξαν καὶ τὸ συντριβὲν μεγα-

λεῖον καὶ ἐθέρμαιναν εἰς τὴν πονεμένην καρδίαν των τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι :

«.....πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς
πάλι δικά μας θᾶναι».

Ἄσκησεις

1) Γράψατε κατὰ σειράν ὅλους τοὺς Σουλτάνους τῶν Μωαμεθανῶν Τούρκων ἀπὸ τοῦ Ἐρτογλοῦ μέχρι τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄.

2) Ποῖοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην ;

3) Πόσας φορὰς ἐπολιόρκησαν οἱ Τούρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν ;

4) Ποῖα μέτρα ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τὴν ἀμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ;

5) Κάμετε μίαν συλλογὴν ποιημάτων καὶ παραδόσεων σχετικῶν μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ι. Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν

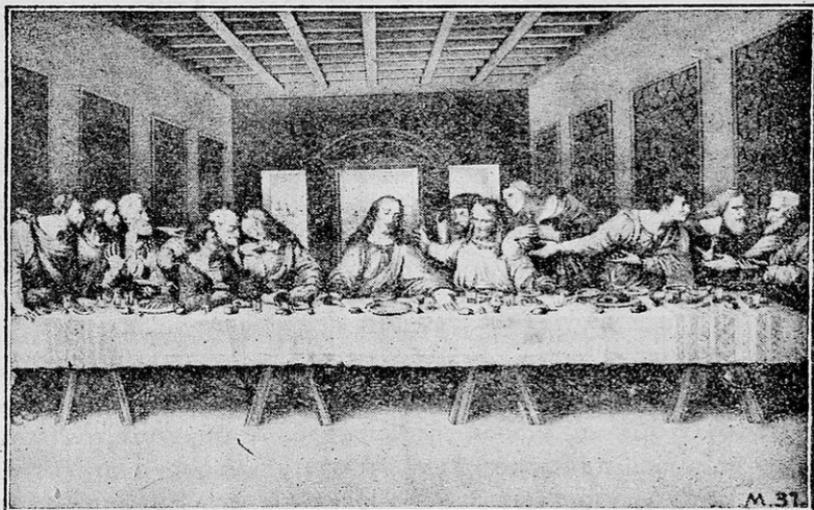
Μετὰ τὸν ὀριστικὸν χωρισμὸν τοῦ παλαιοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, βάρβαροι λαοὶ κατελθόντες ἐκ τοῦ Βορρᾶ κατέλαβον τὰς χώρας τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὁ πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναπτύξει ἐκεῖ οἱ Ῥωμαῖοι, κατεστράφη.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν ἡ Εὐρώπη εἶχε πνευματικὸν σκότος καὶ ἔζη εἰς ἀγρίαν σχεδὸν κατάστασιν. Ὅταν ἐγένοντο αἱ σταυροφορίαι καὶ ἦλθον εἰς ἐπαφὴν οἱ δυτικοὶ μετὰ τὰς πεπολιτισμένας χώρας τῆς ἀνατολῆς, ἐθαύμασαν τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀποκτήσουν καὶ ἐκεῖνοι. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν σταυροφόρων εἰς τὴν Εὐρώπην ἤρχισε κάποια κίνησις διὰ τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ ἰδρύθησαν σχολεῖα γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ἀλλὰ ἡ κίνησις αὕτη ἦτο μικρὰ καὶ ἐγένετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας μόνον εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν κύκλον.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ κίνησις αὕτη ἤρχισε νὰ αὐξάνη ταχέως. Διάφοροι Ἕλληνες σοφοί, καλλιτέχνη, λόγιοι, φεύγοντες τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἴδρυσαν σχολὰς. Τοιοῦτοι Ἕλληνες ἦσαν, ὁ Κ. Λάσκαρις, ὁ Δ. Χαλκοκονδύλης, ὁ Ι. Λάσκαρις, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, ὁ Ι. Ἀργυρόπουλος, ὁ Ι. Χρυσολωρᾶς, ὁ Θ. Γαζῆς, ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς καὶ πλῆθος ἄλλων, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία δὲν διέσωσε τὰ ὀνόματα.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν λογίων τούτων ἤρχισε μίᾳ πνευματικῇ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ κίνησις αὕτη παρετηρήθη

εις τὴν οἰκοδομικὴν, εἰς τὴν ζωγραφικὴν, εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὅλων ἤρχισε νὰ παρατηρηθῆται κάποια μεταβολὴ καὶ εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσκέπτοντο καὶ ἔπραττον οἱ ἄνθρωποι. Ἡ κίνησις αὐτὴ ἠλευθέρωσε τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς φανατισμοὺς καὶ τὸ ἔστρεψε πρὸς τὴν ἀληθῆ πρόοδον.

Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος τοῦ Νταβίνσι

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεφάνησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως μεγάλοι συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Θεοβάντες, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Τάσο, ὁ Ἀρίστο καὶ σπουδαῖοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ **Ραφαήλ**, ὁ **Νταβίντσι**, ὁ **Μιχαήλ Ἄγγελος** καὶ ἄλλοι.

Ἡ κίνησις αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐνέστυρεν ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμάθειαν τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἀνεγέννησεν εἰς τὰς χώρας αὐτῆς τὴν σοφίαν καὶ τὸν πολιτισμόν, ὠνομάσθη **Ἀναγέννησις**, ἡ δὲ ἐποχὴ ἐκεῖνη ἡ ὁποία ἐτερμάτισε τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ **Μεσαιῶνος**, ἐκλήθη **ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως**.

2. Ἐφευρέσεις

Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἀνθρώπων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἐβοήθησεν αὐτοὺς νὰ ἐξεύρουν διάφορα τεχνητὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξαν τὸν πολιτισμόν. Αἱ ἐφευρέσεις αὗται εἶναι πολλαί. Ἐκ τούτων θὰ ἀναφέρωμεν τὴν τυπογραφίαν, τὴν ναυτικὴν πυξίδα καὶ τὴν πυρίτιδα.

α) *Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας.* Τὰ βιβλία μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν χειρόγραφα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀκριβὰ ἦσαν καὶ σπάνια. Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν καταπληκτικῶς, ἦσαν εὐθηνὰ καὶ ἠδύνατο νὰ τὰ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ τὰ σπουδάσῃ καὶ ὁ περισσότερον πτωχὸς λαός. Ἡ εὐκολία αὕτη ἐβοήθησε πολὺ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν τυπογραφίαν ἀνεκάλυψεν ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος τὸ ἔτος 1450.

β) *Ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος.* Οἱ Σῖναι ἐγνώριζον τὴν μαγνητικὴν βελόνην ἀλλὰ δὲν τὴν ἐχρησιμοποιοῦν ἐπωφελῶς. Ἡ μαγνητικὴ βελόνη ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ στρέφεται, τοποθετουμένη ἐπὶ ἄξονος, πάντοτε ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Ἡ ιδιότης αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν γήινον μαγνητισμόν καὶ ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας ἐσκέφθη νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν διὰ τὸν προσανατολισμόν καὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ὁδοῦ εἰς ἀνοικτὰς θαλάσσας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὰ πλοῖα ἔπαυσαν νὰ περιπλέουν μόνον τὰς ἀκτὰς καὶ ἠνοιχθησαν εἰς τὰ πελάγη καὶ τοὺς Ὀκεανούς χωρὶς φόβον νὰ χάσουν τὸν δρόμον των. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

γ) *Ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρίτιδος.* Καὶ τὴν πυρίτιδα ἐγνώριζον οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἀραβες ἀλλὰ τὴν ἐχρησιμοποιοῦν μόνον δι' ἐκρηκτικὸς σκοπούς. Ὁ μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτς τὴν ἤναψε ἐντὸς σιδηροῦ σωλῆνος καὶ ἀνεκάλυψεν τὴν βλητικὴν τῆς δύναμιν. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἦτο σπουδαιότατη, διότι ἤλλαξε τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Οἱ πόλεμοι πλέον ἐγένοντο μὲ πυροβόλα ὄπλα ἐξ ἀποστάσεως καὶ ὄχι μὲ ἀκόντια, ἀσπίδας καὶ ἐξ ἐπαφῆς. Τὰ τείχη τῶν πόλεων καὶ τὰ φρούρια δὲν εἶχον πλέον πολεμικὴν ἀξίαν, διότι τὰ πυροβόλα βάλλοντα μακρόθεν τὰ κατεκρήμιζον. Ἀλλὰ

καὶ τὰς συνηθείας τῆς κοινωνίας μετέβαλεν. Ἔως τότε ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀτομικὴν του σωματικὴν δύναμιν καὶ εἰς τέχνην τοῦ ἀγῶνος ἐνὸς πρὸς ἓνα. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς ἐκτιμῆσεως ὑπῆρχον στρατηγοί, ἱππότες, ἀξιωματικοί. Ἀλλὰ ἀφ' ἧς ἀνεκαλύφθη ἡ πυρτις, αἱ ἀξίαι αὐταὶ κατέπεσαν, ἀφοῦ διὰ ταύτης καὶ ὁ πλέον ἀδύνατος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὸ αὐτὸ μὲ ἓνα ἱππότην ἀποτελεσμα. Ἀπὸ τότε τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἀπέκτησε τὴν θέσιν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

3. Ἀνακαλύψεις

Ἡ νοτιὰ τῆς Ἀσίας χερσόνησος τῶν Ἰνδιῶν ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, διότι ἐξ αὐτῆς ἐπρομηθεύοντο πολλὰ

Ὁ Χριστόφοβος Κολόμβος

ἐμπορεύματα. Τὰ ἐμπορεύματα ὁμοίως ταῦτα διακομιζόμενα ὑπὸ τῶν Ἀράβων διὰ ξηρᾶς εἰς τοὺς λιμένας τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ἐστοιχίζον ἀκριβὰ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἀφυπνισθὲν πνεῦμα τῆς Εὐρώπης προσεπάθει νὰ ἀνακαλύψῃ ἄλλην, θαλασσίαν, πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδόν.

Πολλοὶ τολμηροὶ ναυτικοὶ ἐρρίφθησαν εἰς θαλασσίας περιπετείας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ ναυτικὴ πυξίς τοὺς ἐβοήθει τοῦλάχιστον διὰ τὸν προσανατολισμόν. Εἰς ἀπὸ τοὺς τολμηροὺς αὐτοὺς θαλασσοπόρους, ὁ Πορτογάλλος Βάσκο Δεγάμας ἔπλευσε πρὸς νότον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ

ἀφοῦ περιέπλευσε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, διὰ πρώτην φοράν ἀνακαλυπτόμενον, διηυθύνθη εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἔφθασε μετὰ μακρὸν πλοῦν.

Ἔτερος ριψοκίνδυνος θαλασσοπόρος, ὁ ἐκ Γενούης Χριστόφορος Κολόμβος, μὲ τὴν οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν τῆς βασιλείας τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλας, μὲ τρία πλοῖα καὶ 120 ναῦτας, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Ἰνδίας πλέων πρὸς δυσμὰς, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ γῆ ἔχει σχῆμα σφαιρικόν. Δὲν ἐφαντάζετο ὅτι εἰς τὸ μέσον τοῦ ταξειδίου του μιὰ τεραστία ἄγνωστος Ἡπειρος θὰ τοῦ ἔκοπτε τὸν δρόμον. Μετὰ πολλῶν ἡμερῶν πλοῦν ἔφθασεν εἰς τὰς νήσους Ἀντίλλας, ὅπου ἀπεβίβασθη ἐπὶ μιᾶς ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ὠνόμασεν Ἀγιον Σωτήρα. Δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο νέα Ἡπειρος ἀλλὰ ἐφαντάζετο ὅτι εἶναι αἱ Ἰνδίαί. Βραδύτερον ὁ Ἀμέρικος Βεσπούκιος περιέπλευσε τὰς ἀκτὰς τῆς, ἐσχημάτισε τὸν χάρτην τῆς καὶ τῆς ἔδωκε τὸ ὄνομά του.

Ἄλλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος, ὁ Πορτογάλλος Μαγκελᾶνος ἔπλευσε πρὸς Βορρᾶν καὶ ἀνεκάλυψε τὸν πορθμὸν, ὅστις φέρει σήμερον τὸ ὄνομά του, διέσχισε τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος ἔπλευσεν πρὸς τὴν Εὐρώπην συμπληρώσας τὸν πρῶτον γῦρον τοῦ Κόσμου.

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Κτίσις τῆς Ρώμης	753 π. Χ.
Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	325 μ. Χ
Μέγας Κωνσταντῖνος	324—337
Ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς θρησκείας	313
Θεοδόσιος ὁ Μέγας	379—395
Ὅριστικὴ διαίρεσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους	395
Ἰουστινιανός	527—565
Οἱ Οὐννοι πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	559
Ἡράκλειος	610
Ἀρχὴ τῆς Μωαμεθανικῆς χρονολογίας	622
Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων	626
Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου	629
Πρῶτὴ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων	675
Ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων νοτίως τοῦ Δουνάβεως	679
Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων	717
Μάχη τῆς Μεσημβρίας	817
Κατάπαυσις τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων	842
Ἐκχριστιανισμός τῶν Σλάβων ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου	864
Ὁ Πατριάρχης Φώτιος	857
Μακεδονικὴ Δυναστεία	867-1057
Ἐκχριστιανισμός τῶν Ρώσων	989
Ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων εἰς τοὺς Ἕλληνας	1018

Οι Σελτζούκοι Τούρκοι εις Νικαίαν	1078
Πρώτη Σταυροφορία	1096
Τετάρτη Σταυροφορία	1202
Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων . .	1204
Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων	1261
Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι εις τὴν Ἀδριανούπολιν	1365
Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου	1389
Μάχη Ταμερλάνου καὶ Βαγιαζήτ εις Ἄγκυραν	1402
Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας	1439
Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος	1449
Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων . . .	1453

δ) 'Ο Συνέσιος	σελ. 31
ε) 'Ο 'Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος	32
στ) 'Η Αὐτοκράτειρα Εὐδοκία	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

'Η ἀρχὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

1) 'Ο 'Ιουστινιανὸς	34
2) Πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ 'Ιουστινιανοῦ	36
α) Πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν	36
β) 'Η στάσις τοῦ Νίκα	36
γ) 'Εκστρατεία κατὰ τῶν Βανδήλων	37
δ) 'Εκστρατεία κατὰ τῶν Γότθων τῆς 'Ιταλίας	38
ε) Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Οὐννων	39
3) Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ 'Ιουστινιανοῦ	40
α) 'Ιουστινιάνειος νομοθεσία	40
β) Καλλιέργεια τῆς μετὰξῆς	41
γ) 'Η ἀνοικοδόμησις τοῦ ναοῦ τῆς 'Αγίας Σοφίας	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Πόλεμοι κατὰ 'Αβάρων καὶ Περσῶν

1) 'Ο 'Ηράκλειος	45
2) Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν 'Αβάρων	48
3) Νίκα τοῦ 'Ηρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν. Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Οἱ Ἄραβες

1) 'Ο Μωάμεθ, ἡ διδασκαλία αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς	52
2) Αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων. Πρώτη πολιορκία τῆς Κων)λεως	54
3) Δευτέρα πολιορκία τῆς Κων)πόλεως. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

'Η Δυναστεία τῶν 'Ισαύρων καὶ ἡ θρησκευτικὴ μεταρρυθμισίς

1) Κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἄτοπα καὶ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες	59
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

'Η Μακεδονικὴ Δυναστεία—Οἱ ἔνδοξοι χρόνοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

1) Σλάβοι καὶ Βούλγαροι	62
-----------------------------------	----

2) Βουλγαρικοί πόλεμοι	σελ. 63
3) Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων	64
4) Δυναστεία τῶν Μακεδόνων. Νικηφόρος Φωκᾶς—Ἰωάννης Τσιμισκῆς	66
5) Βασίλειος ὁ Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος	67
9) Ἡ μεγίστη ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι

1) Αἱ Σταυροφορίαι καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν	74
2) Πρώτη Σταυροφορία. Ἀλέξιος Κομνηνός	76
3) Τετάρτη Σταυροφορία. Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων	78
4) Διανομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους μεταξὺ τῶν νικητῶν. Φεουδαρχικὸν σύστημα ἐν Ἑλλάδι. Βιλλαρδουῖνοι	80
5) Τὰ ἰδρυθέντα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικά κράτη	82
6) Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Παρακμὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

1) Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι	87
2) Ἐξισλαμισμὸς τῶν ὑποτασσομένων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν	88
3) Κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Μουράτ. Βαγιαζήτ	89
4) Ἐπιδρομὴ τῶν Μογγόλων. Ταμερλᾶνος	90
5) Νέοι πόλεμοι τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Μουράτ ὁ Β΄. — Οὐνιάδης — Καστριώτης	91
6) Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Προετοιμασίαι διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως	93
7) Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων	95
8) Κατάκτησις καὶ τῶν ὑπολοίπων Ἑλληνικῶν χωρῶν	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἡ Ἀναγέννησις εἰς τὴν Δύσιν

1) Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν	101
2) Ἐφευρέσεις	103
3) Ἀνακαλύψεις	104

024000027967

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/σις ΔΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 51592

Ἀθῆναι τῇ 15-6-50

Πρὸς

τὸν κ. ΚΑΦΕΤΖΗ - ΛΥΜΠΕΡΗ

Ἐ ν τ α ὺ θ α

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 5/584/15-6-50 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ** βιβλίου ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμόν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτ. Σχολείου.

ΕΝΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ